

Diss.

3409

1,4

Elementus Pifirationis

- I. *Dissertatio Critica: De Eusebio Cesariensi et S. Hieronymo interpolatis: quoad S. Cyrillum et Dionysium Alexandrinum rebus-
-antibus male adnumeratos: ac De Epistolis S. Cyrilli et
Cornelii quoad legem Novatianorum: et Disciplinam recipiendi Gippo
Castros spectantibus. usque ad N. 64.*
- II. *De serie Primorum Gipporum in cathedris Romana, Alexandrina,
antiochena et Jerusalemiana Ex Eusebio Cesariensi quoad duas
velinas interpolatas De Dignitate Pontificali Nylph. II. pp. 114.
et auctoritate Eusebii Historica. à 64 usque 114.*
- III. *Dissertatio: seu sex assertiones Theologi Paderbornensis
/ Molkenbuti / De ieiuniis et abstinentiis contra Methodium
Moguntinum: cum appendice grae D. Pastorem in Huelrop,
et alio anonymi. à 114 usque ad N. 122.*
- IV. *Dissertatio De Origene Adamantio: an in solatium Castri
se transfugerit, et Hieronymus dixerit. ubi et De Eusebio et S. Epi-
-phanio in causa origenis interpolatis: ac De S. Dionysio alex-
-andrino: an is negaverit filio esse consubstantialem Patri
usque ad N. 125.*
- V. *Dissertatio: an S. Irenaeus, Iustus Lipsius, Victorius Strigelius
supra dicti fuerint Millennarii: ubi et De S. Hieronymo, Eusebio,
ac Irenaeo quoad varia scripta quoad Cyprum a S. Paulo
reversum interpolatis: nec non De authentica apocalypsi
et epistola ad Hebraeos*

[The main body of the page contains several paragraphs of handwritten text in a cursive script, which is mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. The text appears to be organized into sections, possibly numbered or lettered.]

Ms. 3409/2.1.
DISSERTATIO CRITICA

DECIMA QUARTA

DE

EUSEBIO CÆSARIENSI ET S. HIERONYMO

INTERPOLATIS

QUO AD

S. CYPRIANUM ET DIONYSIUM

ALEXANDRINUM

REBAPTIZANTIBUS

MALE ADNUMERATOS,

AC DE

EPISTOLIS Ss. CYPRIANI ET CORNELII

AD HÆRESIN NOVATIANORUM ET DISCIPLINAM RECIPIENDI LAPROS,
EPISCOPOS &c. SPECTANTIBUS,

OMNIBUS Ss. THEOLOGICÆ DOGMATICÆ, PATROLOGICÆ
ET HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ

PROFESSORIBUS ET CANDIDATIS

DEDICATA

à

F. MARCELLINO MOLKENBUHR,

ORDINIS S. FRANCISCI STRICTIORIS OBSERVANTIÆ SS. THEOLOGICÆ LEC-
TORE JUBILATO, PROVINCIÆ SAXONIÆ S. CRUCIS EX-MINISTRO,

CUM LICENTIA.

MONASTERII WESTPHALORUM,
TYPIS A. W. ASCHENDORF, UNIVERSITATIS TYPOGSAPI. 1794.

**De Cornelio & de nobis quæcunque jactantur, nec au-
dias facilè, nec credas Frater Charissime!**

Cyprianus Ep. 52. ad Antonianum.

I. In universa quàm late patet, Historia Ecclesiastica, non occurrit Quæstio magis intricata & agitata, quàm illa de S. Cypriano contra S. Stephanum Papam in causa Baptismatis. Candidè fateor, quod hucusque nullus author hac in re mihi plene satisfecerit. Nuperrime anno 1787. Clarissimus Marchetti Romæ librum evulgavit, postquam novem annos studuisset controversiis Cyprianicis; conatum hujus eximii viri summopere laudo, eruditionem quàm maximè veneror; sed ejusdem censuræ criticæ subscribere non possum; nam postquam & ego ab anno 1774. hanc materiam sæpius recogitaverim, nunc in annum septimum firmiter persuasus persevero, S. Cyprianum inter & S. Stephanum nullam unquam fuisse de Baptismo dissensionem; Epistolas Cypriani anabaptisticas, & cunctas hac in re alligari solitas Synodos Africanas & Asiaticas esse supposititias; famosam S. Firmiliani ad S. Cyprianum, & tres canonicas Epistolas S. Basilii M. ad S. Amphilochem esse fictitias, jam demonstravi in præcedentibus meis Dissertationibus; unicè restat, ut ostendam, Eusebium, apud quem S. Cyprianus dicitur Anabaptismum contra Papam defendisse, & S. Hieronymum, apud quem S. Dionysius Alexandrinus Anabaptistici erroris insimulatur, fuisse interpolatos; id nunc aggredior securus expectans quorumlibet Eruditorum Censuras, veritatem sicut docendi, ita & discendi cupidissimus. Hac autem occasione simul agam de tribus celebrioribus circa Novatum vel Novatianum Epistolis, quæ sunt: 1ma S. Cornelii P. ad Fabium Antiochenum, 2da S. Cypriani ad S. Cornelium P. responsoria, ac 3ta S. Cypriani ad Antonianum responsoria. -- Denique examinabo Librum Cypriani *de Lapsis*, & nonnullas alias Epistolas, in quibus disciplina præscribitur nova, & ut mihi videtur æquo rigidior, signanter de Episcopis & Clericis ad communionem laicam, & Laicis ad diuturnam pœnitentiam, si in persecutione lapsi fuerint, reducendis. Singulas materias in hac Dissertatione pertractandas clariùs exhibebit Conspectus paulo post proponendus.

II. Porro nemo miretur, si Eusebium & S. Hieronymum hac in re interpolatos dixerim, quos in causa Ss. Polycratis & Irenæi impudentissimè corruptos fuisse tantis ostendi argumentis, ut tempore futuro Scriptores mihi facilè assensuri sint. In hac autem causa Anabaptismi sequor antiquos, qui tempore S. Augustini modo contenderunt, fatam de Anabaptismo doctrinam fuisse S. Cypriano a præsumptoribus & mendacibus affictam.

III. Quod insuper tempore, quo Author Cyprianicarum vixit, non

defuerint Impostores, qui aliis falsa imponerent, vel etiam aliorum Epistolas corrumperent, contestatur mihi ipsemet Author Cyprianicarum. Nam in *Ep. 52.* admonet Antonianum, ne is facile credat, quæ de Cornelio Papa & S. Cypriano jactantur; & *Ep. 4. Presbyteris & Diaconibus Romanis* rescripsit, se timere, ne in *Epistola Cleri Romani ad Cyprianum*, quam Clementius Hypodiasconus Roma in Africam asportaverat, aliquid fuerit manu alienâ corruptum vel ex ea subtractum; *perquam grave est, conqueritur ipse, si Epistolæ Clericæ veritas aliquo mendacio vel fraude corrupta est.* Hinc illas literas ad Presbyteros & Diaconos Romæ consistentes remisit sub his verbis: *eandem ad vos Epistolam authenticam remisi, ut recognoscatis, an ipsa sit, quam Clementio Hypodiascono perferendam dedistis.* Ecce! Author Cyprianicarum timuit, ne Epistola sibi per expressum bajulum, per Hypodiasconum vel Clementium (quem ipse Cyprianus Romam miserat, quem Clerus Romanus *Ep. 3. ad Clerum Carthaginiensem datâ (a) vocavit virum insignem*) allata esset supposititia. Igitur & ego sequar monitum Authoris Cyprianicarum, & non facile credam, quæ ipse solus de Ss. Cypriano, Cornelio, Stephano & de Clero Romano &c. jactaverit. Sanè nec ipse Author Cyprianicarum mihi hanc meam in credendo tarditatem malè vertere poterit; credo huic asserenti, se fuisse Anabaptistam, se fuisse rigidum contra lapsos; sed non credo eidem talia jactanti de aliis, & asserenti, se esse S. Cyprianum Carthaginiensem Episcopum Martyrem.

IV. Dixi: *Sequar monitum Authoris Cyprianicarum*; non dico: *monitum S. Cypriani*; nam ego ipsemet ostendam a n. 61., primo dictam S. Cypriani epistolam 52. esse interpolatam. In ultimo dictâ seu quartâ Author Clericis Romanis gratias agit, quod ab iisdem certior redditus fuerit de *Exitu & Excessu Collegæ sui, boni Præpositi, ac plenissimè instructus*, id est, ut Pamelius interpretatur: de Martyrio S. Fabiani Papæ; siquis hanc responsoriam Cypriani ad Clerum Romanum dicturus sit vel totam esse fictitiam, vel saltem æquè si non magis suspectam, quàm sit altera *Cleri Romani ad Cyprianum*, ab hoc, ut §. præcedente dictum est, Romam remissa, ego lubens consentiam ob multas causas, quas hic recensere, impor-

---

(a) Hæc speciem habet, ac si scripta fuisset Sede Romanâ vacante, ac S. Cypriano exulante; ita scribit Clerus Romanus: *Nobis incumbit, qui videmur præpositi esse & vice pastoris custodire gregem; si negligentes inveniamur, dicetur nobis, quod & antecessoribus nostris dictum est, qui tam negligentes præpositi erant.* Siquis contenderit, fatam epistolam a Clero Romano nunquam exaratam fuisse, ego non contradicam.

importunum foret. Quidquid interim sit, mea assertio in quovis casu perstat plenissimè probata ex Cyprianicis, nempe: tempore Authoris Cyprianicarum extiterunt falsarii, imo tales, qui non solum aliis, sed & ipsi S. Cypriano falsa imputaverunt. Cæterum in *Dissert. 13tia* monui, plures Cyprianicas primum in lucem productas fuisse Sæculo IV. finiente, quo Ecclesiam validiùs impugnabant Donatistæ, Luciferiani, Ariani.

C O N S P E C T U S.

C A P U T I.

Ex Eusebio evinci nequit, S. Cyprianum fuisse Anabaptistam.

- N. 1. *Initium Rebaptizationis sub S. Stephano I. Papa circa annum 256.*
- N. 2. *Novatiani sub S. Cornelio circa annum 252. invalescunt, lapsis negant veniam ab Ecclesia dandam, damnantur,*
- N. 3. *Anabaptismum docent.*
- N. 4. *Prima S. Dionysii Alexandrini ad Stephanum Papam Epistola de Baptismo.*
- N. 5. *S. Cyprianus apud Eusebium dicitur primus, qui rebaptizaverit; inge-ritur dubium: an non legendus sit: Novatus?*
- N. 6. *S. Dionysius Alex. S. Stephano denuntiat Novati novitatem ubique rejectam esse.*
- N. 7. *Secunda S. Dionysii Alex. ad Xystum Papam Epistola de Baptismo apud Eusebium relata.*
- N. 8. *Sexdecim adversiones criticæ: an non hæc apud Eusebium Epistola fue-rit interpolata.*
- N. 9. *Tertia ejusdem Dionysii de eodem Epistola ad Philemonem.*
- N. 10. *Septem adversiones interpolationem factam suadentes*
- N. 11. *Quarta S. Dionysii Alexandrini ad Dionysium Romanum adhuc Pres-byterum.*
- N. 12. *Quinta ad Xystum Papam consultoria.*
- N. 13. - 15. *Sexta & ultima de Baptismo Dionysii Alex. ad Xystum Papam, & quedam aliæ ejusdem de aliis materiis.*
- N. 16. *Hinc iterum confirmatur suspicio, Epistolas 2dam & 3tiam fuisse in-terpolatas.*
- N. 17. *Novatus primus rebaptizantium Author ex Ss. Dionysio & Hieronymo.*
- N. 18. *S. Dionysium Alexandrinum favisse Rebaptizantibus affirmarunt varii.*

P R O P O S I T I O I.

S. Dionysius Alex. non adhaesit Rebaptizantibus.

- N. 19. *Probatur sex mediis.*
- N. 20. *Nec S. Athanasius S. Dionysii in Cathedra successor.*

N. 21.

N. 21. *Testimonium ex Catalogo Hieronymiano contra Dionysium Alexandrinum rejicitur.*

N. 22. *Nec S. Heraclas S. Dionysii Alex. decessor immediatus fuit Anabaptista.*

PROPOSITIO II.

Quod S. Cyprianus censuerit, hæreticos esse rebaptizandos ut nunc legitur apud Eusebium, videtur interpolatum.

N. 23. *Probatur quatuor mediis.*

PROPOSITIO III.

Quod S. Dionysius Alexandrinus apud S. Stephanum pro Anabaptistis intercesserit, non excommunicarentur, est fictitium.

N. 24. *Probatur quatuor mediis.*

CAPUT II.

De S. Hieronymi Catalogo quodad S. Dionysium Alexandrinum malè interpolato.

N. 25. – 27. *Extractus ex fatis Catalogo concernens.*

PROPOSITIO IV.

Periocha: S. Dionysius Alexandrinus in Cypriani & Africanæ Synodi Dogma consentiens de Hæreticis rebaptizandis ad diversos plurimas misit Epistolas, quæ usque hodie extant, per alienam manum fuit inserta.

N. 28. *Probatur sex mediis.*

N. 29. – 30. *Quomodo Catalogus Hieronymi quo ad Ss. Cyprianum & Dionysium Alexandrinum sit corrigendus.*

CAPUT III.

De Epistolis Ss. Cornelii & Cypriani circa Authorem Hæreseos Novatianorum.

N. 31. – 32. *De Novato Presbytero diversa narrant Ss. Cornelius & Cyprianus Synchrone Episcopi.*

N. 33. *Epistola S. Cornelii Papæ prima de Novato ad Fabium Antiochenum nulli dubio exposita.*

N. 34. *Epistola s. Cornelii secunda de eodem Novato. – Sequitur Tertia Epistola s. Cornelii de eodem ad eundem, quæ Novatum, qui fuit Author Catharorum, describit ut valde criminofum & disciplinam refert a moderna diversam;*

N. 35. *Videtur supposititia, vel quo ad magnam partem interpolata.*

N. 36. *Hæretici, qui oderunt fidem Nicænam, aversati quoque sunt Novatianos.*

N. 37. *Quo tempore & a quibus Eusebius interpolatus fuisse videatur.*

N. 38. *Cornelius refert Fabio, Romanos diu fuisse deceptos a Novato perjuriarum &c. reo,*

N. 39. – 40. *Novatum a tribus Italiæ Episcopis jam temulentis fuisse ordinatum, quorum unum resipiscentem Cornelius ad laicam communionem recepisse, & in duorum reliquorum Cathedris novos Episcopos consecrasse dicitur.*

N. 41.

- N. 41. - 42. *Sententia Morini asserentis, Clericos lapsos olim ad Laicatum fuisse detrufos, rejicitur.*
- N. 43. *Cornelius edicit, in qualibet Ecclesia esse debere Presbyteros 46., Diaconos 7., Hypodiaconos 7, Acoluthos 42., Exorcistas & Lectores cum Ostiariis 52., Viduas cum afflictis plus quam 1500*
- N. 44. - 45. *Dubitatur, an tempore s. Cornelii Papæ modò viguerint septem Ordines.*
- N. 46. *Novatus dicitur a Dæmone obsessus fuisse & in lecto per affusionem baptizatus,*
- N. 47. *Confirmationem Sacramentalem non curasse,*
- N. 48. *In Persecutione metu mortis officium Presbyteratus abdicasse,*
- N. 49. *Invito omni Clero & multis Laicis ab Episcopo contra Canones ordinatus fuisse, utpote irregularis ob Baptismum in lecto susceptum,*
- N. 50. *Excommunicatus a Presbytero.*
- N. 51. *Conclusio hujus Epistolæ videtur fuisse pars primæ vel secundæ epistolarum n. 33. 34. relatarum. Epistola 49. Cypriani de Novato ad Cornelium.*
- N. 52. *Plures, quam olim S. Hieronymo fuerunt notæ, modò circumferuntur Epistolæ s. Cypriani ad s. Cornelium. Illa 49 mihi videtur dubiæ fidei.*
- N. 53. - 54. *Ob quam causam Cyprianus dictam 49. Epistolam perscripserit?*
- N. 55. *Novatus dicitur Presbyter fuisse Carthaginensis, qui ab Eusebio, Epiphonio dictus fuit Romanus,*
- N. 56. *Plurimorum aliorum & gravissimorum criminum reus, & omnium Sacerdotum voce jam olim in Africa damnatus, quorum nihil apud alios Scriptores occurrit; unde Epistola rejicitur.*
- N. 57. - 58. *S. Pacianus, qui circa annum 380. similiter asseruit, Novatum fuisse Presbyterum Carthaginensem, crimina n. præc. indicata perpetrasse in Africa, videtur fatam secutus Epistolam pro tunc modò sub nomine s. Cypriani falsò divenditam.*
- N. 59. *S. Hieronymo hac in re præferendi Eusebius & S. Epiphanius.*
- N. 60. *Examinanda proponitur Epistola Cypriani 52da ad Antonianum de Cornelio Papa contra Novatianos.*
- N. 61. *Prima pars continet multa minus credibilia.*
- N. 62. *In secunda parte Author est rigidus contra Episcopos lapsos, benignior erga Libellaticos; an mæchi ad Pœnitentiam admittendi, relinquit cujuslibet Episcopi arbitrio; in quo consistat hæresis Novatianorum, ait, non est curiosius inquirendum. Hæc suspecta videntur.*
- N. 63. *In tertia s. Cyprianus contra Novatianos docet, nec Idololatrias nec mæchos a pœnitentia esse excludendos.*

- N. 64. Si omnes Epistolæ Cyprianicæ essent genuinæ & quod ad omnem partem, sequeretur, quod Ecclesia Carthaginensis sub s. Cypriano fuerit in miserrimo statu quod ad mores, & ditissima quod ad aurum.

CAPUT IV.

Liber Cypriani de Lapsis an Genuinus.

- N. 65. - 67. Tria argumenta pro authenticâ Libri, qui dicitur conscriptus cessante persecutione.
 N. 68. Causa persecutionis dicitur fuisse mala Christianorum vita,
 N. 69. Avaritia Episcoporum, defectus fidei in Sacerdotibus & Ministris,
 N. 70. In viris barbæ contra legem Mosaicam exornatio, fucus in fæminis, fraudes, Matrimonia cum infidelibus, perjuria.
 N. 71. Author conqueritur, quod Episcopi contemnantur,
 N. 72. Qui Cathedras relinquunt, fraudibus & usuris argentum multiplicant.
 N. 73. Præfata morum corruptio ex Synodis Cyprianicis non eluceffit.
 N. 74. - 75. Author asserit, quod Deus solus indulgentiam iis, qui lapsi fuerint, concedere possit; merita Ss. Martyrum non valitura, nisi in extremo iudicio,
 N. 76. - 80. Narrat miracula per totum Orbem perpetrata, quibus Deus punivit lapsos, qui ad Eucharistiam accessere nondum acta diuturna pœnitentiâ,
 N. 81. Vult gravissimam Eucharistiæ præmittendam esse pœnitentiam.
 N. 82. Ego librum censeo supposititium.
 N. 83. - 84. Paucis respondeo ad Argumenta pro authenticâ libri adducta.

COROLLARIA.

- N. 85. - 89. I. Ex Eusebio evinci nequit Ss. Cyprianum, Firmilianum, Dionysium Alexandrinum &c. Episcopos Africanos & Asiaticos Sæculo III. fuisse Anabaptistas, II. Nec ex aliis momentis; ergo ab hoc crimine absolvendi sunt omnes. III. Quod Clinici olim fuerint irregulares & Episcopi lapsi ad Laicatum detrusi, fictitium videtur. IV. Multa alia, quæ ex Cyprianicis in Historiam assumpta Ecclesiasticam, ex hac imposterum mittenda. V. Author Novatianorum non videtur tot criminum reus, quot vulgò creditus est.

APPENDIX.

- N. 90. - 95. Falsum videtur, quod S. Cyprianus quotidie studuerit Tertulliano, ut nunc apud S. Hieronymum legitur; Tertulliani authoritas expenditur & levior iudicatur, quàm ut S. Cyprianus illum quæ Magistrum veneratus fuerit.

DISSERTATIO

DE EUSEBIO ET S. HIERONIMO INTERPOLATIS
QUOAD HISTORIAM REBAPTIZANTIIUM

NEC NON

DE EPISTOLIS Ss. CORNELII ET CYPRIANI
CIRCA NOVATUM.

C A P U T I.

EX EUSEBIO EVINCI NEQUIT, S. CYPRIANUM FUISSE
ANABAPTISTAM.

Omnium Authorum antiquissimus, apud quem Historia Rebaptizantium, & inter hos S. Cyprianus recensetur, est Eusebius Episcopus Cæsariensis, qui Lib. 7. ante Synodum Nicænam circa annum 323. conscripto initium hujus hæreseos collocavit sub Stephano Papa, adeoque ad annum 256, retulitque eandem a S. Stephano Papa illicò reprobata, & præcipuè a S. Dionysio Alexandrino sub Pontificibus Stephano & Xysto fuisse scriptis agitata. Eandem & adeò expugnatam fuisse, ut Catholicos saltem ultra non turbaverit, colligitur ex eo, quia in synodis Antiochenis postea contra Paulum Samosatenum a Dionysio Alexandrino (d) convocatis, ad quas Firmilia-

I
Initium
Hæreseos
Rebapti-
zantium
sub Step-
hano Papa.

A

milia-

(d) Ecclesia Alexandrina a S. Marco S. Petri discipulo fundata, primis quatuor sæculis fuit prima post Romanam, & præcipua inter Græcas, donec postea Græci antiquum ordinem turbaverint, Constantinopolitanam præponendo Alexandrinæ.

milianus e Cappadocia, Nicomas Iconiensis, Theotectus Eusebii in Cathedra Cæsariensi antecessor, & plures alii Episcopi ex Ponto, Cilicia & Palæstina convenerunt (e), nulla legitur disceptatio fuisse de Rebaptizatione.

2
Novatiani
sub Corne-
lio P. inva-
lescunt.

Quibus-
dam lapsis
veniam de-
negant,

damnantur.

Quod Novatiani, qui circa annum 252. duce Novato exorti sunt, olim rebaptizaverint, omnibus notum est. Hujus hæreseos initium & progressus fuit sequens: circa annum 251. Persecutio Deciana plurimos cælo & Ecclesiæ peperit Martyres, sed & quosdam fecit apostatas; horum nonnulli contritione ducti reversi sunt ad Ecclesiam, quos Cornelius Papa benignè recepit ad pœnitentiam; at Novatus Romanæ Ecclesiæ Presbyter superbiâ contra lapsos inflatus docuit, istiusmodi gravioribus peccatis (f) ab Ecclesiæ Sacerdotibus remissionem concedi non posse. Nova hæc Novati doctrina illico in Orientem usque perlata non modicos causavit strepitus, eadem præplacuit Fabio Episcopo Antiocheno. Romæ celebratur Synodus cœ. Episcoporum & plurium Presbyterorum ac Diaconorum, deinde & plures aliæ in aliis Provinciis Synodi congregantur, ac Novatiani ab omnibus Episcopis Italicis & Africanis, signanter & à S. Cypriano damnantur ut alieni ab Ecclesia; harum Synodorum Decreta mittuntur in Orientem ad Fabium Antiochenum. S. Dionysius Alexandrinus hoc in bello otiosus nequaquam fuit, scripsit Fabio Antiocheno tuitus sententiam Cornelii contra Novatum; insuper & Novato causanti, *se invitum a Cornelio avulsum fuisse*, scripsit in hunc modum: *Novato Fratri salutem: si invitus, ut dicis, avulsus es, probabis hoc, cum volens redieris &c.* Præter has scripsit plures quàm duodecim epistolas ad diversos V. G. ad Cornelium Papam &c., inter quas una *Dionysii Alexandrini ad Romanos per Hippolytum* administrata. Interim Fabius moritur, cui successit Demetrianus bene Catholicus; nihilominus Novatiani invalescebant Antiochiæ, ubi Synodus indicitur; quæ omnia Dionysius Alex. Cornelio Papæ fideliter renuntiat. Tandem ad Synodum Antiochenam convenerunt ex Ægyp-

(e) Vid. Eusebius H. E. L. 7. c. 3. 5. 7. Item c. 28. 30.

(f) Quod ergo a reliquis peccatis etiam mortalibus Ecclesia absolvere possit, ipsimet Novatiani nobis confirmarunt.

Ægypto Dionysius Alexandrinus, ex Cappadocia Firmilianus & plures alii Episcopi (g). Felicem dictæ Synodi exitum, in qua communi Dionysii, Demetriani, Firmiliani &c. sententiâ exortum Novatianorum schisma fuit suppressum, idem Dionysius fideliter retulit ad Stephanum Papam (h), ut n. 6. videbimus.

Verosimilius est, quòd Novatus suam hæresin non inceperit a Rebaptizatione, sed initio duntaxat docuisse videtur, quod ³ Anabaptis-
 ii, qui in idololatriam lapsi, non essent admittendi ad Sacra-
 menta, licet pœnitentes forent; & hanc ob causam unâ cum mum do-
 cent.
 quibusdam aliis se separaverit a Cornelio Papa, qui peccatores
 etiam in idololatriam lapsos recipiebat; postea, dum à Synodis
 sub Cornelio P. habitis ejectus fuit extra Ecclesiam, cœpit
 sectam constituere Catharorum id est: mundorum, & eos, qui
 extra illam suam sectam fuerant baptizati, novo mundare lava-
 cro. Sub Stephano Papa Rebaptizationes palàm innotuère,
 quas Eusebius L. 7. primùm referre cœpit. Ut quilibet lector
 meliùs judicare valeat, volo textus, qui Rebaptizationem ali-
 quo modo concernunt, ponere integros ex Eusebio juxta
 exemplaria græca, quæ Musculus, Valesius & Christophorfo-
 nus secuti sunt, a quibus Rufinus &c., ut n. sequenti videbi-
 mus, nonnihil differunt. Quia ramen ego censeo, quasdam
 periodos græcis illis exemplaribus malè fuisse interpolatas, has
 spurias literis, ut vocant: antiquis distinguam a cæteris genuinis
 cursivè seu charactere italico exprimendis. — Eusebium quoad
 plura alia interpolatum fuisse, satis supérque in prioribus meis Dis-
 sertationibus jam ostendi, ut mirum esse non debeat, quòd Euse-
 bius etiam in causa Anabaptistarum fuerit depravatus vel ex malitia
 Rebaptizantium, vel ex imperitia describentium, qui notas
 marginales ab alio vel imperito vel sciolo additas, imperitiori
 modo in ipsum textum receperunt. Qui historias curioso lec-
 tori gratiores reddere volunt, potiùs aliquid addere gestiunt,
 quàm

A 2

(g) Vid. Eusebius L. 6. a Cap. 43., qui illis relatis clausit suum librum
 6tum.

(h) Vid. Eusebius L. 7. c. 2. & 5. Cornelius sedit 3. annis, Lucius 8.
 mensibus incompletis, Stephanus 2. annis, Xystus 11. annis. Ita
 Eusebius in historia, qui in Chronico tres annos Stephano attribuit.

quàm subtrahere moliantur. Aliquo horum modorum augeri solent facta historica. Plura dicentur n. 36, 37.

RELATIO HISTORICA EX EUSEBIO.

Eusebius L. 7. c. 1. provocat ad authoritatem magni Dionysii Alexandrini, quòd ex hujus scriptis hauserit plurimam enarrandorum partem.

4
Prima S.
Dionysii A-
lexandrini
ad Step-
hanum P. Epi-
stola de
Baptismo.

C. 2. ait: *Romæ Cornelio, cum triennium in Episcopatu adimpleret, successit Lucius. Hic ubi nondum totos octo menses Ecclesiastico munere functus fuit, moritur, ac Stephano Clerum tradit. Ad Stephanum Papam Dionysius primam earum, quæ de Baptismo conscriptæ sunt, Epistolam exaravit, cum per id tempus non mediocris controversia exorta esset, utrum eos, qui ex qualibet hæresi convertuntur, Baptismo purgari oporteat; quippe antiqua consuetudo invaluerat, ut in ejusmodi hominibus sola manuum impositio cum præcationibus adhiberetur. —*

In eadem Eusebii historia a Rufino versa legitur, quòd Cyprianus sub Cornelio Papa rebaptizare cœperit, a qua sententia non abhorrent Missorius & Sbaralea, qui ultimus *Diff. 2. Theor. IV. n. 4* asserit, quòd S. Cyprianus sub Cornelio Papa composuerit librum *de Unitate Ecclesiæ* anno 251. Romam transmissum, in quo docuerit, Baptisma Hæreticorum & Schismaticorum esse nullum. Urbanus II. Sæc. XI. Ep. 17. ad Lucium refert, S. Cyprianum & Africanos Episcopos ob Anabaptismum à Cornelio & Stephano Romanis Pontificibus fuisse redargutos. Nicephorus Callixtus L. 4. c. 23. scribit, quòd S. Cyprianus sub Cornelio Papa quoscunque lapsos rebaptizaverit. Denique Baluzius retulit, se in duobus antiquis codicibus deprehendisse *Cornelii ad Cyprianum Epistolam*, in qua ille hunc arguit de Anabaptismo recenter inducto. — Verum ipse Sbaralea fateatur l. c., Rufinum in sua versione mutilasse, addidisse & immutasse plura, Urbanum ex Rufino hausisse, Nicephorum esse deferendum; fata *Cornelii ad S. Cyprianum epistola increpatória omnium consensu fictitia est (i)*. His nunc accedit, quòd
liber

(i) In hac Cyprianus a Cornelio arguitur, quòd contra fidei regulam, contra Apostolum scripserit, venena contra catholicam Ecclesiam, horribilibus superserens zizaniis, letali viru suo innocentium mentes interfecerit. Anabaptistæ in ea vocantur genimina viperarum.

liber de Unitate sit similiter suspectus. Vid. Diff. 13. n. 69. — Restat ergo dicendum, quod controversia de valore Baptismi ab Hæreticis collati primum agitari cœperit sub s. Stephano Papa; nam & Cornelius in sua ad Fabium epistola nihil meminit de veneno Anabaptismi. Vid. n. 11.

C. 3. *Primus omnium* (k) Cyprianus, qui tunc temporis Carthagenensem regebat Ecclesiam, nonnisi per Baptismum ab errore prius emundatos, admittendos esse censuit. Verum Stephanus nihil adversus Traditionem, quæ jam inde ab ultimis temporibus obtinuerat, innovandum ratus gravissimè id tulit.

S. Cyprianus dicitur primus Author Anabaptistarum.

Eruditi disputant: quomodo S. Cyprianus dici potuit primus, qui rebaptizaverit, si Agrippinus &c. etiam olim, ut in Cyprianicis asseritur, Anabaptismum stabiliverint? Valesius, Christophorus, Pearsonius, Sbaralea Diff. 2. Theor. IV. n. 3. singuli singulas diversas interpretationes subministrarunt, quarum neutra mihi satisfacit. Ego censeo, quod Cyprianicæ sint supposititiæ, quod S. Cyprianus nunquam rebaptizaverit, & quod loco: *Cypriani* ponendus sit vel Novatus vel aliquis alius ob rationes nn. 11. & 17. afferendas: vel hoc totum caput esset omittendum. Vid. an 23. — Quæ de Afris, Synadensibus, & Iconiensibus apud Eusebium sequuntur nn. 7. & 9., quod hi jam olim rebaptizarint, interpolata videntur.

C. 4. *Ad hunc Stephanum igitur, ut dixi, multa* (l) *de hoc argumento Dionysius per literas scripsit, in quibus id tandem illi indicat, omnes ubique Ecclesias, molito jam persecutionis furore* (m), *No-*

6

Dionysius Alex. Stephano P. renuntiat,

(k) Tertullianus jam olim Anabaptismum docuisse dicitur; sed hæc hæresis vel magnos strepitus non fecit, vel Eusebio non innotuisse videtur; cum & ignota permanferit S. Epiphano, utpote qui in libro, in quo cunctas enumeravit hæreses sibi notas, Tertullianistarum nullam fecit mentionem. In libris Origenis, qui Tertullianum supervixit, de Anabaptismo nihil detegitur.

(l) In græco legitur: *πλεῖστα*, hinc Valesius vertit: *multa*; Musculus transtulit: *frequenter*; sed male; nam hanc expositionem non patitur contextus: *ut dixi*; cum Eusebius von nisi unam direxerit Stephano scriptam epistolam, & secundam de baptismo n. seq. dicturus sit scriptam fuisse Xysto Papæ.

(m) Plenam Christianis pacem reddidit Valerianus Imp. qui regnare cœpit anno 253, sed anno 257 gravissimam instauravit persecutionem,

Novati no-
vitatem u-
bique re-
jectam esse.

Novati turbulentam novitatem detestantes inter se pacem iniisse; sic autem scribit:

C. 5. Scias autem Frater, cunctas per Orientem & ulterius positas Ecclesias, quæ prius ante discissæ, nunc tandem ad Unitatem reversas esse, & omnes Ecclesiarum ubique Antistites unum idemque sentire, & ob redditam insperatam pacem incredibili gaudio exultare, Demetrianum scilicet Episcopum Antiochiæ, Theoctistum Cæsareæ, Elie Mazabanem... Laodicæ Heliodorum: Helenum Tarfi, cunctasque Ciliciæ Ecclesias: Firmilianum denique cum universa Cappadocia. Solos enim illustriores Episcopos nominavi, ne fortè Epistola nostra prolixior, & oratio molestior redderetur. Syriarum quidem Provinciæ omnes cum Arabia, quibus identidem necessaria suppeditatis, & quibus literas nunc scripsistis: Mesopotamia quoque, Pontus & Bythinia, ac, ut uno verbo absolvam, omnes ubique terrarum lætitiâ gestiunt, Deoque gratias agunt ob hanc concordiam, fraternamque charitatem. Et hæc quidem Dionysius scribit. Stephanum verò, cum biennium egisset in ecclesiastico munere, subsecutus est Xystus.

7
Secunda
Dionysii
Alex. ad
Xystum P.
de Baptis-
mo Episto-
la relata ab
Eusebio.

Ad hunc Dionysius secundam de Baptismo scripsit Epistolam, in qua Stephani simul ac reliquorum Episcoporum sententiam ac iudicium exponit, de Stephano ita scribens: antea quidem literas scripserat de Heleno & Firmiliano, de omnibus denique Sacerdotibus per Ciliciam, Cappadociam, cunctasque finitimas Provincias constitutis: se se ob eam causam ab illorum communione discessurum, quòd Hæreticos rebaptizarent. At vide quæso gravitatem negotii; revera enim in maximis, ut audio, Episcoporum Conciliis decretum est, ut qui ab Hæreticis ad Catholicam Ecclesiam accedunt, primùm Catechumeni fierent: ac inde veteris & impuri fermenti sordibus per Baptismum purgarentur. De his omnibus ego ad illum epistolam misi, rogans & obtestans illum. Et aliquantò post: sed & charissimis, inquit, Fratribus & Compresbyteris nostris Dionysio ac Philemoni, qui prius idem cum Stephano senserant, deque eisdem rebus ad me scripserant: antea quidem breviter, nunc verò plu-

---

in qua victimæ occubuerunt Ss. Stephanus & Cyprianus. Igitur præfata Synodus Antiochena videtur celebrata fuisse circa annum 254, ex qua S. Dionysius Alexandriam reversus primam S. Stephano scripsit epistolam.

pluribus scripsi. Verum hætenus de capite hoc & illius quæ-
stione ac declaratione. *Significans autem & de Sabellianis Hære-
ticis tum obtinentibus hæc dicit: quomodo autem de Dogmate jam
Ptolomaidæ Pentapolis moto... &c. Vid. Cap. 6.*

Si ea, quæ literis antiquis discrevi à cursivis, sint genuina; 8
ergo 1mo. Stephanus prius scripserat (cui scripserit, non con- Sexdecim
stat) epistolam de Heleno, de Firmiliano, de omnibus Sacer- adversio-
dotibus per Ciliciam, Cappadociam cunctasque finitimas Pro- nes criticæ;
vincias (utique Syriæ, Ponti, Bythinia, Mesopotamia, Palæ- annon Eu-
stina, Arabia n. 6.) se ab illorum communione discessurum, sebius fue-
eo quod rebaptizarent. -- 2do. Ergo cuncti Episcopi Ciliciæ, rit inter-
Cappadociæ, Ponti, Bythinia &c., qui in Synodo Antiochena polatus.
n. 6. hæresin Novati uno ore detestati sunt, fuissent Anabap-
tistæ. -- 3tio. Pro his, ne à Papa excommunicarentur, inter-
cessor existens S. Dionysius Alex. ad Stephanum scripsisset epi-
stolam *secundam de Baptismo*; nam in *primi de Baptismo* epistola
Dionysius Stephano gratulatus est de communi concordia n. 6.
-- 4to. Anabaptismus in maximis Conciliis stabilitus fuisset.
Quænam fuerint illa maxima Concilia, Dionysius Alex. non
addidit, de veritate, ut videtur, timidus inseruit: *ut audio*. --
5to. Dionysius ac Philemon (n) Stephano P. consentientes de
Baptismo scripsissent ad Dionysium Alexandrinum. -- 6to.
Dionysius Alex. illis bis respondisset, nempe antea quidem *bre-
viter*, nunc vero *pluribus* (o); sequitur, quod hæ duæ respon-
soriæ fuissent Dionysii Alex. *tertia & quarta epistolæ de Baptismo*.
-- 7mo. Si Stephanus Papa revera epistolam encyclicam trans-
misisset per Ciliciam, Cappadociam &c. de excommunicandis
Heleno, Firmiliano &c.; si pro his Dionysius Alex. deprecato-
rias direxisset ad Stephanum Papam; si idem Dionysius duas
insuper epistolas dehortatorias misisset ad Philemonem & Dio-
nysium Presbyteros Romanos; debuisset Dionysius Alex. sup-
ponere, has quatuor epistolas Xysto, qui fuit immediatus Ste-
phani

(n) Hi duo, Dionysius & Philemon, ubinam fuerint Compresbyteri, ex
hucusque dictis non constat; attamen in sequentibus dicuntur fuisse
Presbyteri Romani.

(o) Ex neutra harum epistolarum quidquam legimus excerptum, quod
Eusebius suæ historiæ inseruisset.

phani successor, & verosimillimè sub Stephano Presbyter vel Clericus, fuisse satis cognitum; ut quid ergo in sua ad Xystum data epistola adeo sollicitus repetiit, quod Stephanus encyclicas publicaverit, quæ ipse Dionysius Stephano P. desuper proposuerit, & quod Philemoni &c. bis de Baptismo scripserit *breviter & prolixè*? -- 8vo. Si tres ultimo memoratæ Epistolæ revera fuerint a Dionysio Alexandrino conscriptæ; necesse est, ut, quæ supra n. 7. dicta fuit *secunda* Dionysii de Baptismate, revera fuerit *quinta*, cum eam præcessissent duæ ad Stephanum P., & duæ ad Philemonem & Dionysium Romanos. -- 9mo. Quæ ab Eusebio L. 2. c. 7. dicta fuit *tertia* (Vid. dicenda n. 9.) revera fuisset *sexta*. -- 10mo. Quæ ab eodem (vid. dicenda n. 11.) dicta fuit *quarta*, revera fuisset ordine *septima*. -- 11mo. Si Eusebius revera scripserit sequentia verba: *Verum hætenus de capite hoc & illius quæstione ac declaratione*, quis non arguet: ergo Eusebius in sequentibus ulteriorem de capite hoc & illius quæstione ac declaratione mentionem non faciet? Ast præcipuæ de quæstione hac epistolæ primùm comparent in capitulis sequentibus, quas & s. Hieronymus retulit n. 27. citandus. -- 12mo. Si fata ad Xystum Epistola non fuerit interpolata, ergo in *prima* ad Stephanum Papam epistola de *Baptismo* scripsisset Dionysius Alexandrinus: ut audio, in *maximis Conciliis*; in *secunda*, seu veriùs *quinta* de *Baptismo* ad Xystum repetiisset: ad Stephanum scripsi, ut audio, in *maximis Conciliis*. -- 13to. Cur neque Stephano, neque postea Xysto in fata epistola (p) saltem unum aliquod nominavit ex maximis illis Conciliis? -- 14to. Sensus epistolæ ad Xystum datæ erit sequens: *Ego Dionysius olim scripsi ad Stephanum tuum Xyste! antecessorem, ne excommunicaret Anabaptistas, revera enim, ut audio, ... scripsi ad Philemonem & Dionysium Ecclesiæ tuæ Presbyteros, qui prius cum Stephano senserant, olim breviter, nunc pluribus. Qualis Epistola in tanto negotio ad Papam?* -- 15to. Sequeretur, quod etiam Presbyteri Romani Philemon & Dionysius postea Papa, a sententia Stephani discesserint, qui prius cum Stephano senserant. -- 16to.

(p) In Epistola, quæ sequitur n. 9., author quædam Concilia nominavit jam olim celebrata.

16to. In systemate eorum, qui admittunt, S. Cyprianum rebaptizasse, hæc S. Dionysii epistolæ Anabaptistis adeo favorabiles fuissent conscriptæ tempore S. Cypriani adhuc viventis; nam illi ipsi authores ob Epistolas Cyprianicas simul admittunt, Xystum Papam prius obiisse, quàm S. Cyprianum. Mirum ergo, quod ad nullam istarum quatuor Dionysii Epistolarum provocaverint vel Cyprianus, vel Firmilianus, vel Donatistæ, vel Basilius, vel Luciferiani &c. Anabaptistæ.

C. 7. *In tertia autem de Baptismo Epistola ad Philemonem Ecclesiæ Romanæ Presbyterum scripta idem Dionysius hæc refert...* Hanc ergo regulam & formam à beatissimo Papa nostro Heracla (q) accepi; eos enim, qui ab Hæreticis veniebant, tametsi defecissent, seu potius non defecissent illi quidem, sed in speciem cum fratribus communicantes, clam perversæ doctrinæ magistros adire delati essent... non admisit, quàm quæcunque ab adversariis audierant, palàm exposuissent, ac tum demum ad communionem eos admittebat, nequaquam existimans, iterato Baptismate eis opus esse, quippe jam ante Spiritum S. ab ipso acceperant... Rursus hac quæstione abundè ventilatâ concludit in hunc modum: illud, inquit, præterea didici, non ab Afris solis hunc morem nunc primùm invecum fuisse, sed & multo antea superiorum Episcoporum temporibus in Ecclesiis populosis & in Conciliis Fratrum apud Iconium & Synada & apud alios plurimos idem sancitum fuisse, quorum sententias & statuta subvertere, eosque ad jurgia & contentiones excitare equidem nolim; scriptum est enim: *Non commutabis terminos proximi tui, quos parentes tui constituerunt.*

9
Tertia Dionysii Alex. ad Philemonem.

Imo. Assertio: quod baptizati Spiritum S. ab ipso acceperint, est valde obscura. Aliqui Donatistæ & author Cyprianicarum contenderunt, eos quidem, qui apud Catholicos baptizati fuerunt, & ad Hæreticos deflectunt, si reversi fuerint, non esse rebaptizandos, eo quod Spiritum S. jam acceperant. Ast nonne & hunc iterum amiserant per hæresin? Et quid de illis, qui indigne Baptismum suscipiunt apud Catholicos? Igitur timeo

10
Septem adversiones interpolationem factam suadentes.

B

præ-

(q) Heraclas fuit S. Dionysii in Cathedra Alexandrina immediatus decessor, olim discipulus, & postea Coadjutor Origenis in officio docendi; Episcopatum inierat anno 233., cui successit S. Dionysius anno 248.

præfatam assertionem S. Dionysio fuisse suppositam; mallem admittere, ultimam potius rationem allatam de non subvertenda traditione esse genuinam. Si tamen per Spiritum S. intelligatur character baptismalis, permitto, illam primam rationem S. Dionysio M. non esse indignam. — 2do. Reliqua non minùs obscura sunt; quid enim didicit sancitum fuisse apud Afros? Apud Iconium & Synada & apud alios plurimos anonymos? An quod valeat Baptismus ab Hæretico collatus? An vero, quod sit repetendus? Ab hoc ultimo Ss. Dionysius & Heraclas Patriarchæ Alexandrini penitus abhorruerunt. v. n. 12. — Baronius &c. ita explicandum censent, quod Dionysius Alexandrinus Philemoni Presbytero Romano renuntiaverit, Afros &c. a sententia de rebaptizandis Hæreticis recessisse; Valesius &c. interpretantur, quod Afri suam priorem de repetendo Baptismate opinionem denuo confirmaverint celebratis novis Conciliis, idque Dionysius Alexandria Romam renuntiaverit. Ast Dionysius loquitur de *more nunc primùm apud Afros invec̃to*; Pseudo-Cyprianus asseruit, rebaptizationem *jam pridem* sub Agrippino apud Afros fuisse præceptam. Tanta est obscuritas in textu; hæc vero indicium est interpolationis potiùs, quàm originariæ relationis ab Eusebio ex Epistola Dionysii excerptæ. — 3tio. Quid Carthagine in Africa contigerit, Romani multo citiùs scire potuissent, quàm Dionysius Alexandria in Ægypto; Africa insuper pertinebat ad Ecclesiam latinam, non ad curam Alexandrini, ut is de Afris Romam deferre debuisset. — 4to. S. Dionysius Traditione usus Heraclam nominavit; cur nullum ex Afris? Nullum ex Ecclesiis populosissimis? Nullum ex Conciliis apud Iconium & Synada? Nullum ex quàm plurimis aliis? — 5to. Pseudo-Firmilianus solius Concilii Iconiensis meminit, in quo jam pridem decretus fuisset Anabaptismus; noster Pseudo-Eusebius duas nominavit Synodos Iconiensem & Synadensem, & aliam vel alias apud alios plurimos celebratas fuisse dixit, in quibus de Baptismo tractatum fuerit; quid vero decisum fuerit, Lectoribus reliquit divinandum. Tam parum conveniunt Pseudo-Firmilianus & Pseudo-Eusebius. — 6to. Si illa *multò antea superiorum Episcoporum temporibus* celebrata fuerint, quomodo contigit, ut ea primùm innotue-

tuerint ex epistola Dionysii Alexandrini ad Philemonem Presbyterum Romanum post mortem Stephani Papæ data? — 7mo. Cur Eusebius illa Concilia non retulit suis temporibus, quibus celebrata fuerint anterioribus? seu cur illorum Conciliorum non prius meminit, quàm dum ad tempus s. Stephani Papæ pervenit?

C. 7. & 8. *Quarta ejus (Dionysii Alexandrini) de Baptismo Epistola ad Dionysium scripta est, tunc quidem Romanæ Urbis Presbyterum, sed qui aliquanto post tempore ejusdem Urbis Episcopus est constitutus, ex qua hunc ipsum Romanum Dionysium eruditissimum planeque admirandum virum fuisse, testimonio Dionysii Alexandrini licet cognoscere. Porro in hac ad illum Epistola de Novato ita scribit: Novatiano (r) siquidem meritò succensemus, qui... benignissimo Domino nostro Jesu Christo immisericordiæ calumniam struxit; & præter hæc omnia sacrum lavacrum reprobavit, fidem & confessionem, quæ ante Baptismum fuerunt, subvertit, ac Spiritum S. ex illis, etiamsi spes est aliqua, quod vel in ipsis maneat vel rediturus sit, prorsus profligavit.*

II
Quarta ad
Dionysium
quæ Pres-
byterum
Romanum.

Hæc ultima verba *de fide & confessione, quæ ante BAPTISMUM fuerant*, mihi videntur obscura; forsan intelligenda sunt: *quæ ante rebaptizationem fuerant*, quia per hanc Spiritus S. profligatur.

C. 9. *Extat & quinta de Baptismo ejusdem Epistola ad Xystum Romanæ Urbis Episcopum scripta, in qua tale quid ipsius tempore factum esse narrat dicens: etenim revera Frater! consilio opus habeo, & tuam sententiam abs te peto, quòd tale quid mihi acciderit, unde verear, ne fallar. Vir quidem jam pridem pro fidei habitus, & qui ante meam ordinationem, ac ni fallor, ante ipsius quoque Heraclæ Episcopatum cætus fidelium particeps fuerat, cùm interfuisset Baptismo eorum, qui nuper baptizabantur, & interrogationes responsaque illorum audivisset, ad me accessit flens... confiteri & dejerare cæpit, Baptismum, quo apud Hæreticos initiatus fuerat, non hujusmodi esse,*

12
Quinta ad
Xystum
Papam con-
sultoria.

B 2

nec

(r) Censeo, legendum esse: *Novato*. Nam Eusebius in reliquis omnibus locis authorem hæreseos Novatianorum continuus vocat Novatum, non Novatianum. Valesius putat, reliqua omnia loca esse corrigenda, & in illis legendum esse Novatianum. Verùm de Novato & Novatiano plura dicentur Cap. 3, a n. 31.

nec cum hoc nostro quidquam commune habere, quippe illum plenum esse blasphemiae & impietatis... ideoque orabat, ut sincerrimâ hac purificatione... potiretur, quod quidem facere ego non sum ausus, sed .... non sum ausus eum denuo Baptismate initiare, sed animo bono esse jussi, ille verò indefinenter luget... --

13
Sexta de Baptismate ad Xystum Papam. Præter supra dictas est etiam alia ejusdem Epistola de Baptismo ipsius & Ecclesiae, quam regebat, nomine ad Xystum (s). Et Ecclesiam Urbis Romæ directa: in qua de proposita questione prolixam admodum disputationem instituit. -- Præter has alia exstat ejusdem Epistola de Luciano ad Dionysium Romanum scripta. Sed de his hætenus.

14
Reliquæ de aliis rebus Epistolæ. C. 26. Extant & aliæ plures Dionysii hujus Epistolæ, utpote quas contra Sabellium... ad Ammonem... scripsit; composuit... & alios quatuor libros, quos Dionysio Romano nuncupavit... & ultra has quoque aliæ complures....

15
Sex Dionysii Alexandrini Epistolæ de Baptismo genuinæ. Qui hæc omnia rite perpenderit, facile perspiciet, quod sex de Baptismate epistolæ à Dionysio Alexandrino Romam missæ fuerint; Prima ad Stephanum Papam, in qua huic lætus renuntiat, quod cuncti Orientales hæresin Novati condemnaverint n. 6. -- Secunda ad Xystum Papam Stephani successorem n. 7. -- Tertia ad Philemonem n. 9. -- Quarta ad Dionysium Romanum tunc adhuc Presbyterum n. 11. -- Quinta ad Xystum Papam consultoria n. 12. -- Sexta ad eundem Xystum & Ecclesiam Romanam n. 13. Reliquæ ejus epistolæ vel ad Dionysium Romanum quâ summum Pontificem, vel Ammonem &c. non fuerunt de Baptismate, sed vel de Luciano vel Sabellio.

16
Novum fundamentum suspi- Igitur secunda ad Stephanum de Baptismate epistola, in qua Dionysius Papæ universale dissidium & schisma annuntiasset jam jam

---

(s) Ego cum Eusebio censeo contra Baronium, Pagium &c., quod Xystus Papa, ad quem Dionysius Alex. tres successivè epistolas misit, federit 11, non mensibus, sed annis. Cæterum omnes præfatæ Dionysii Alexandrini de Baptismo Epistolæ in systemate adversariorum, de quibus n. 8., conscriptæ fuerunt tempore Cypriani & Firmiliani, & tamen neuter horum ullam earum unquam allegavit; quod utique paradoxum esset, si Ss. Cyprianus, Firmilianus revera Anabaptistæ fuissent,

jam exoriturum, nisi Papa Stephanus ab intentata desisteret ex-
communicationis vibrandæ sententia, est fictitia, sicut & reli-
quæ duæ ad Philemonem & Dionysium, de quibus nn. 7. & 8. —
Accedit, quod S. Hieronymus n. 27. citandus nonnisi
unam Epistolam (†) ad Philemonem admittat; cum igitur *tertia*
n. 9. & *quarta* n. 11. verè datæ fuerint, duæ aliæ nn. 7. & 8.
indicatæ simul subsistere non possunt. Igitur secunda Diony-
sii Alex. ad Xystum Papam, pro ut ea nunc apud Eusebium
legitur n. 7., est interpolata, ut n. 8. indicatum fuit.

candi epi.
stolas 2dæ
& 3tiam
fuisse in-
terpolatas.

Quod Novatus tandem rebaptizare cœperit, ut n. 2. signi-
ficatum est, elucescit quoquæ ex epistola Dionysii quarta n. 11.
relata; in hac enim Dionysius Alex. refert, quod Novatus
præterquam quod lapsis quibusdam negaverit veniam, *sacrum*
quoquæ *reprobaverit lavacrum*. Atqui Novatus Sacramentum
Baptismatis a se vel suis Catharis collatum nunquam reproba-
vit, nec Baptismum abrogavit seu omisit (nam Novatiani Laici
& Clerici in Ecclesiam Catholicam admittebantur, quin bapti-
zarentur vel ordinarentur) ergo necesse est, ut illud Baptisma
reprobaverit, quod extra suam sectam datum fuerat. Confir-
matur 1mo ex S. Hieronymo, qui in *Tract. adv. Luciferianos* pu-
tavit, S. Cyprianum ex zelo adversus Novatum cœpisse Re-
baptizationem. Confirmatur 2do. ex S. Epiphanio, qui *bær.*
50. disputans adversus Novatum multis docet; & ex epistola
Pauli (u) commonstrat, Baptismum non posse secundâ vice
conferri; in fine ait: *Donatistas convenire cum Novatianis, nisi*
quod illi insuper Arianorum hæresi se submiserint. Atqui Donati-
starum error erat circa valorem Baptismi extra suam sectam
collati, ergo idem fuit error Novati. Nunc sequuntur Quæ-
stiones inter Eruditos controversæ.

17
Novatus
itidem ut
primus Re-
baptizan-
tium Au-
thor com-
paret.

Ima:

(†) Nempe l. c. dicitur, quod S. Dionysius Alex. duas scripserit episto-
las ad Philemonem & Dionysium Romanum; ergo unam tantum
scripsit ad Philemonem.

(u) Ad Hebr. VI. 4. Porro Donatistæ fuerunt in plures sectas divisi,
aliqui eorum fatebantur Arianos æquæ ac Novatianos esse hæreticos;
ergo non omnes Donatistæ se submiserant hæresi Arianorum.

18
Quaestio
1ma. An S.
Dionysius
Alexandri-
nus faverit
Rebapti-
zantibus?
Affirmatur
a Baronio,
Bertio &c.
2da: qua
conscientia
Anabaptis-
mum tole-
rare potue-
rit.

19
S. Diony-
sius Alex.
non fuit
Anabapti-
sta.

20
S. Athana-
sius Alexan-
drinus.

1ma: an S. Dionysius Alex. sæc. III. mediante, fuerit lapsus in hæresin Anabaptistarum? Affirmant Baronius, Valesius, Natalis Alexander, Cabassutius, Bertius L. 31. c. 13. n. 34. non tamen præcisè propter ea, quæ nn. 7. & 9. libris Eusebii interpolata fuere (hæc enim, licet forent genuina, sunt tamen valde obscura) sed potius ob ea, quæ postea S. Hieronymus scripsisse, dicitur n. 27. citandus. — 2da: Si S. Dionysius Alex. non fuerit Anabaptista, quomodo potuit pro Anabaptistis intercedere apud Papam, ut illi in Ecclesia Catholica tolerarentur.

PROPOSITIO PRIMA.

S. DIONYSIUS ALEX. NON ADHÆSIT REBAPTIZANTIBUS.

Id mihi videtur 1mo. evidens ex n. 12. — 2do. ex n. 11. Succensuit enim Novato in causa Baptismatis; Novatus autem rebaptizavit. Conferantur dicta nn. 2. & 17. — 3tio. Luciferiani, Ariani, Donatistæ, Pseudo-Cyprianus, Pseudo-Firmilianus, seu alii Rebaptizantes usque ad tempora S. Augustini inclusivè nunquam provocarunt ad authoritatem S. Dionysii M. primæ post Romanam Sedis Episcopi. — 4to. Ipse Pseudo-Basilus præcipuus Rebaptizantium Patronus *Epist. 1. canonicâ Can. 1. & 47.* fatetur, S. Dionysium Alex. adhæsisse Ecclesiæ Romanæ Anabaptismum semper detestatæ (w). — 5to. Si S. Dionysius Alex. Rebaptizantibus adhæsisset, certò hic magnus Patriarcha in sui sequelam pertraxisset nonnullos, vel ex suis suffraganeis vel successoribus Episcopis, atqui nulli vel ex Ægypto, vel ex Lybia Ægypto vicina, inveniuntur, qui rebaptizasse legantur, ergo. — 6to. Afferenti, S. Dionysium fuisse Anabaptistam, incumbit probatio convincens; quod autem ea, quæ hucusque allegata fuit, non sit præponderans, patebit ex dicendis nn. 21. & 25.

OBJICIES 1MO. S. Athanasius Alexandrinus Sæculo IV. post tempora Synodi Nicænæ I. rebaptizavit, ut patet ex ejus Oratione

(w) Vid. Differt. de S. Basilio M. a. n. 48. Cum Authores n. 18. citati crediderint, præfatam Epistolam canonicam esse & genuinam S. Basilii M. factum; consequenter credere debuissent, S. Dionysium Alex. non fuisse Anabaptistam.

tione 2da contra Arianos. Respondeo: etiam permissio, quod illa sit ex toto genuina, ex ea tamen æquè parum sequitur, S. Athanasium fuisse Anabaptistam, ac eum fuisse Arianum, id quod jam ab aliis Theologis Tournelio, imò ipso Bertio L. 31. c. 13. n. 37. ostensum fuit, ut superfluum foret, his ultrà immorari.

OBJICIES 2DO. S. Hieronymus in *Catalogo* circa annum 392. conscripto disertè testatur, quod Dionysius Alex. fuerit Anabaptista. Resp. 1mo.: & Eusebius Cæsariensis, qui 70 circiter annis antiquior S. Hieronymo, refert, seu potius ex Epistolis S. Dionysii probat, hunc quàm maximè averſatum fuisse Rebaptizationes. Vid. nn. 11. & 12. Accedit testimonium Pseudo-Basilii ex n. 19. Ob has rationes censuit Tournelius de *Sacramentis in Gen. Q. 7. Art. 2.*, S. Hieronymum in hac contra Dionysium Alex. accusatione esse deferendum. Verùm ego cenſeo falsum esse, quod S. Hieronymus unquam accusaverit S. Dionysium Alex. tanquam reum criminis Anabaptistici; igitur Resp. 2do: S. Hieronymus quoad illam maculam S. Dionysio Alex. impactam fuit interpolatus, ut fusiùs ostendam a n. 25.

21
S. Dionysius ab Hieronymo adscriptus Anabaptistis.

Clarissimus Bertius opinatus est, quod Ss. Heraclas & Dionysius Alexandrini illos duntaxat, qui apud Catholicos olim baptizati fuerant, & postea ad hæresin deflexerant, reversos ad fidem catholicam non rebaptizaverint, reliquos verò ab Hæreticis baptizatos censuerint denuo baptizandos esse. Verùm Bertii opinio (quæ probaretur ex *Catalogo Hieronymiano* & obscuris verbis apud Eusebium n. 10. notatis) mihi videtur evidenter falsa ex n. 12.; qui enim ibidem rebaptizari cupiebat, baptizatus fuerat apud Hæreticos, cùm & dubium fuerit, an legitima forma adhibita fuisset, ob quam ultimam rationem ille conversus novam suâ Baptizationem urgebat, quam tamen S. Dionysius Alexandrinus inconsulta Sede Romanâ concedere timebat. Igitur S. Heraclas, quem S. Dionysius ſequi batur, eos, qui ab Hæreticis veniebant, siue fuerint Apostatæ siue non, imò licet duntaxat clam conventicula Hæreticorum frequentassent, ad Communionem non admittebat, nisi omnia, quæ apud Hæreticos audierant, exposuissent; nullum tamen eorum

22
Opinio Bertii de Ss. Heracla & Dionysio Alexandrinis rejicitur.

re-

rebaptizabat (x). Nec Pseudo-Cyprianus vel Donatistæ unquam provocarunt ad S. Heraclam.

PROPOSITIO SECUNDA.

QUOD S. CYPRIANUS CENSUERIT, HÆRETICOS ESSE REBAPTIZANDOS, UT NUNC LEGITUR APUD EUSEBIUM L. 7. C. 3.
(vide supra n. 5.) VIDETUR INTERPOLATUM VEL CORRUPTUM.

23
Quod S. Cyprianus rebaptizaverit, alienâ manu Eusebio interpolatum. *Imo: Quia S. Dionysius in suis genuinis, & S. Epiphanius hæc. 59. referunt, errorem Rebaptizationis suscitatum fuisse a Novato, vid. nn. 11. & 17; ergo non est verosimile, quod S. Cyprianus, qui contra Novatum scripsit n. 2., eundem errorem adoptaverit. — 2do: S. Cyprianus nunquam rebaptizavit (y); ergo Eusebius scribere non potuit: primus omnium Cyprianus &c.; scribere autem potuisset, imò debuisset: primus omnium Novatus. — 3tio: si loco: Cypriani legatur: Novatus, non solum contextus apud Eusebium non turbabitur, sed reliqua omnia, ut mihi videtur, magis clarescent. — 4to: testis vel testes, qui S. Cypriano crimen Anabaptismi impigerunt, sibi non (z) consentiunt, nam Pseudo-Cyprianus asserit, Anabaptismum jam pridem stabilitum fuisse in Africa sub Agrippino: Pseudo-Firmilianus, in Asia in Concilio Iconiensi diu ante ætatem S. Cypriani: Pseudo-Cornelius (quem Rufinus videtur secutus v. n. 4.) innuit, S. Cyprianum a S. Cornelio Papa ob Anabaptismum jam fuisse severè increpatum: Pseudo-Eusebius (seu interpolator apud Eusebium) L. 7. c. 3. ait, quod pri-*

(x) Neque legitur, quod reversis ab hæresi diuturnam præscripserit poenitentiam, de qua in sequentibus.

(y) Videtis meam Dissert. 13tiam de Epistolis Cyprianicis, signanter à n. 15.

(z) Idem esto circa excommunicationem a S. Stephano Papa contra Cyprianum vel Firmilianum intentatam. Pseudo-Firmilianus asserit, illam contra Cyprianum & Africanos fuisse executioni datam; Interpolator apud Eusebium l. c. refert, eam contra Firmilianum & Asiaticos fuisse duntaxat ferendam. Vid. n. 7. Utrumque ob dissensionem testium & silentium Scriptorum subsequentiū sufficienti destituitur fundamento credibilitatis.

primus, qui rebaptizaverit, fuerit S. Cyprianus in Africa tempore S. Stephani Papæ: is ipse Pseudo-Eusebius L. 7. c. 7. asserit, multò antea superiorum Episcoporum temporibus non solum in Africa, item in Asia in Concilio Iconiensi, sed etiam in Synadensi & apud alios plurimos Rebaptizationem fuisse decretam. Hæc testium testimonia non conveniunt, hinc meritò rejiciuntur omnia. Fateor: interpolatio non debet præsumi, sed probari; ast & ipso, quod eandem fano Critico demonstraverim.

PROPOSITIO TERTIA.

QUOD S. DIONYSIUS ALEX. AD STEPHANUM PAPAM SCRIPSERIT, ROGANS ET OBTESTANS, NE ANABAPTISTÆ EXCOMMUNICARENTUR, UT NUNC LEGITUR APUD EUSEBIUM (v. n. 7.) EST FICTITIUM.

Nam *1mo*: id unicè probari posset ex epistola S. Dionysii Alex. post mortem S. Stephani Papæ ad Xystum Papam scripta n. 7., atqui hæc Epistola quoad illud punctum videtur interpolata n. 8.; ergo. — *2do*: Si ea, quæ n. 7. indicavi fuisse interpolata, omittantur; tunc omnia clarescunt; si verò retineantur, inextricabiles oriuntur difficultates; nam nullus clarum sensum cum antecedentibus & sequentibus cohærentem hucusque stabilire potuit. Vid. Valesius, vel alii, qui præfatum Eusebii locum interpretari conati sunt. — *3tio*: S. Dionysius Alex. Anabaptismum credidit graviter illicitum esse. n. 12. — *4to*: nullus Rebaptizantium legitur unquam provocasse ad Patrocinium S. Dionysii Alex. n. 19.; ergo non est verosimile, quod is pro tolerandis Anabaptistis Papam oraverit.

24
Quod Dionysius Alex. Stephanum Papam pro Anabaptistis rogaverit, Eusebio interpolatum est.

CAPUT II.

DE S. HIERONYMI CATALOGO QUOAD S. DIONYSIUM ALEXANDRINUM MALE INTERPOLATO.

Hunc Catalogum in multis fuisse interpolatum, fatentur Eruditi omnes. Singulares quasdam interpolationes usque huc ab aliis non ita animadversas ego significavi in Dissertatione duodecima de Ss. Polycrate & Irenæo in causa Quartadecimanorum

25
S. Hieronymus in Catalogo variè interpolatus.

norum nn. 19, 20. Quod præsentem Anabaptistarum historiam concernit,

26 In locis, in S. Cypriano. Ibi ergo fuisset locus proprius referendi, quod quibus de S. Cyprianus in errorem Rebaptizantium prolapsus fuisset, S. Cypriano eumque celebratis Synodis vel datis ad Stephanum Papam Epistolis defendisset, si S. Hieronymus de his certus fuisset. Ast agit, tacet ibidem ne vel minimum comparer indicium, quod S. Cyprianus unquam faverit Rebaptizantibus.

C. 68. S. Hieronymus refert, quod Pontius vitam S. Cypriani conscripserit. Nec in hoc capite ulla fit mentio de Anabaptismo S. Cypriani, imò nec in vita S. Cypriani per Pontium conscripta ullum istiusmodi Anabaptismi vestigium deprehenditur (a). Tandem

27 Locus de Dionysio ejusque epistolis circa Baptismum Cap. 69. sequitur: *Dionysius Alexandriae urbis Episcopus sub Heracla scholam κατηχησέων Presbyter tenuit, & Origenis valde insignis adjutor (b) fuit. Hic in Cypriani & Africanæ Synodi Dogma consentiens de Hæreticis rebaptizandis ad diversos plurimas misit epistolas, quæ usque hodie extant: & ad Flavianum (c) Antiochenæ urbis Episcopum scripsit de pœnitentia, & ad Romanos per Hyppolytum (d) alteram, ad Xystum, qui Stephano successerat, duas (e) Epistolas, & ad Philemonem (f) & ad Dionysium Romanæ Ecclesiæ Presbyteros duas epistolas, & ad eundem Dionysium postea Romæ Episcopum, & ad Novatianum (Novatum) causantem, quod invitatus Romæ Episcopus ordinatus esset: cujus Epistolæ hoc exordium est:*

(a) Vid. Dissert. 13^{ti}am de Cyprianicis n. 20.

(b) Aliqui Codices legunt: *Auditor*.

(c) Legendum est: *ad Fabium*, ut apud Eusebium n. 2. & in Chronico, quod ipse ex græco in latinum vertit Hieronymus circa annum 379.

(d) Hæ duæ epistolæ, quæ videntur a Dionysio scriptæ, antequam controversia circa Baptismum ab Hæreticis collatum agitata fuerit, relatæ sunt ab Eusebio L. 6. v. n. 2. Post has deberet sequi epistola ad Stephanum Papam n. 6. relatæ, quæ in hoc Catalogo prætermissa est.

(e) Eusebius L. 7. retulit tres epistolas S. Dionysii ad Xystum Papam de Baptismate nn. 7. 12. & 13.; qui & præmisit aliam de Baptismo ad Stephanum Papam perscriptam, v. n. 6.

(f) Hanc vid. n. 9.

est: Dionysius Novatiano (Novato v. n. 11.) salutem Si invitus, ut dicis, ordinatus es, probabis, cum volens secesseris (g). Est ejus ad Dionysium altera epistola (h)... & adversus Sabellium & ad Ammonem ... & quatuor libri ad Dionysium Romæ Urbis Episcopum. (i).

PROPOSITIO QUARTA.

ILLA OBSCURA PERIOCHA: HIC IN CYPRIANI ET AFRICANÆ SYNODI DOGMA CONSENTIENS DE HÆRETICIS REBAPTIZANDIS AD DIVERSOS PLURIMAS MISIT EPISTOLAS, QUÆ USQUE HODIE EXTANT, PER ALIENAM MANUM FUIT INSERTA.

Probatur 1mo: Textum Hieronymi esse turbatum, truncatum, vel male interpolatum, emicat ex eo, quod statim primo loco referatur, plurimas a S. Dionysio de Hæreticis rebaptizandis scriptas fuisse Epistolas ad diversos innominatos; quod secundo loco inferantur Epistolæ ad Fabium & ad Romanos de pœnitentia, & tertio loco sequantur Epistolæ de Baptismo ad Xystum &c. nominatos conscriptæ. Accedit, quod Epistola S. Dionysii ad Stephanum Papam & una ad Xystum, quas retulit Eusebius S. Hieronymo antiquior, in fatō Catalogo, penitus omissæ sint.

28
S. Hieronymo interpolatus fuit.

Si dicas: Hæ innuuntur per Epistolas ad diversos primo loco relatas. *Respondeo:* An ergo S. Stephanus non æquè merebatur nominari ac Philemon &c.? Cur duæ tantum in Catalogo S. Hieronymi nominantur scriptæ ad Xystum Papam, cum tres nominatæ fuerint ab Eusebio? Cur inferitur: ad Stephani Successorem, si Stephani pro priori nulla facta fuerit mentio? Ego n. 29. ostendam, quomodo præfatus Hieronymi locus sit emendandus.

Probatur 2do: S. Dionysius Alexandrinus nunquam censuit, Hæreticos esse rebaptizandos v. n. 19., nec favit Rebaptizantibus

C 2

bus

(g) Hanc vid. n. 2. paulò aliter relatam ab Eusebio.

(h) Igitur ex hoc Catalogo S. Dionysius Alexand. videtur tres epistolas ad Dionysium Romanum scripsisse, cum teste Eusebio nonnisi duas ad hunc scripserit, nempe unam de Baptismo (quæ 4. loco ponitur n. 11.) & alteram de Luciano n. 13. Hieronymus ergo non bene convenit cum Eusebio.

(i) De his vid. n. 13. 14.

bus v. nn. 22, 24., ergo pro illis rebaptizandis non scripsit Epistolas plurimas ad diversos, quæ tempore S. Hieronymi adhuc extiterint, cum eas Eusebius ignorasse videatur.

Probat 3tio. Si illæ plurimæ extitissent tempore S. Hieronymi, saltem una vel altera fuisset citata vel a Donatistis vel a Luciferianis, vel aliis Anabaptistis Sæculo IV. finiente invalescentibus; atqui nulla legitur unquam citata fuisse vel a Donatistis, vel..., ergo.

Probat 4to. Ipse S. Hieronymus in *Tract. adv. Luciferianos* cunctas illas plurimas Epistolas ignoravit, omnia Anabaptistarum argumenta pertractat, S. Cyprianum iisdem ad tempus fuisse, permittit (malè tamen), de S. Dionysio Alex. tam altum silentium, quàm de SS. Firmiliano & Basilio M., id quod mihi novum indicium est, hos tres viros ultimò dictos tempore S. Hieronymi nondum adnumeratos fuisse Rebaptizantibus.

Probat 5to. S. Hieronymus in *Tract. adv. Luciferianos* persuasus fuit, quod S. Cyprianus & reliqui Afri suum Rebaptizandi errorem revocaverint; debuisset ergo S. Hieronymus (si postea (k) in Catalogo voluisset referre, quod S. Dionysius in Dogma Cypriani consenserit) addere: *in quodnam Dogma?* An in primum, an in secundum? An Dionysius simul revocaverit? An vero resipiscente S. Cypriano manserit contumax?

Probat 6to. Si S. Hieronymus in Catalogo referre voluisset, S. Cyprianum, cui S. Dionysius consensisset, Rebaptizantibus fuisse, illud memorare potius debuisset Cap. 67. vel 68., ast in illis nulla hujus fit mentio n. 26.

29.
Quomodo
Textus S.
Hierony-
mi quoad

Ut igitur S. Hieronymus sibi ipsi & Eusebio suo in historicis Magistro consentiat, ita circiter emendandus videtur: *Dionysius.... Origenis valde insignis adjutor fuit. Hic ad Fabium Antiochenæ Urbis Episcopum scripsit de pœnitentiâ, & ad Romanos per Hyppolytum alteram (l), ad Stephanum Papam de Baptismo unam, ad*

(k) S. Hieronymus Tractatum adversus Luciferianos anno 384., Catalogum verò anno 392. vel serius edidit. *Vid. Dupin, Fleury.*

(l) An hæc *ad Romanos* scripta fuerit sub Cornelio Papa Romæ præsentē, vel exule, an sub Lucio, an verò Sede interim vacante, determinare non audeo.

ad Xystum, qui Stephano successerat, tres Epistolas, & ad Philemonem Romanum Presbyterum unam, & ad Dionysium tunc quidem Romanæ Ecclesiæ Presbyterum sed postea Episcopum ... v. n. 11. Hæc sex ultimæ fuerunt de Baptismo.

SS. Cyprianum & Dionysium sit corrigendus.

Et ad eundem Dionysium postea Romanæ Urbis Episcopum & ad Novatum. v. n. 13.

Porro nihilominus Catalogus S. Hieronymi mancus erit quoad prima Dionysii Alex. opera; nam is sub Cornelio Papa primam ad Germanum scripsit Epistolam de iis, quæ ipsemet ante Persecutionem Decii circa annum 250. (m) sustinuerat, secundam ad Fabium Antiochenum de iis Martyribus, qui itidem integro anno ante Persecutionem Decianam, ut S. Apollonia V. & M. &c., vel in Persecutione Deciana Alexandria passi fuerant; in hac Epistola addidit, quod Martyres, qui jam Christi sunt assessores, & regni illius consortes, iudicii que participes (n) . . . ex lapsis fratribus quosdam propter Sacrificia culpabiles receperint, eo quod Deus non vult mortem peccatoris, complexi sunt eos, secumque retinentes orationum & convictus consortes reddiderant . . . quid igitur nobis faciendum? iudicium eorum reprobabimus, & nos sententiæ illorum iudices constituemus? . . . alteram Fabio scripsit Epistolam de Pœnitentiâ . . . aliam Novato, ut n. 2 . . . scripsit & Fratribus per Ægyptum Epistolam de Pœnitentiâ . . . Præterea Cornelio etiam Romano Episcopo scripsit, approbans illius contra Novatum Epistolam (o). Illa S. Dionysii Alex. ad Cornelium Papam pariter prætermissa fuit in Catalogo Hieronymiano.

30

Qui hæc ritè perpenderit, facile mihi concedet indicem eorum, quæ S. Dionysius Alex. scripserit, in Catalogo S. Hieronymi.

(m) Baronius Persecutionem Alexandria excitatam retulit ad annum 252., Pagius ad annum 248.

(n) Igitur & S. Dionysio Alexandrino incognita fuisse videtur sententia eorum, qui asseruerint, animas Sanctorum ante extremum iudicium ad visionem beatificam admittendas non esse.

(o) Vid. Eusebius L. 6. C. 40, 41, 42, 44, 46. Hæc Dionysii ad Cornelium directæ itidem præcessit præfatas Stephano, Xysto & Dionysio Romano Pontificibus inscriptas.

nymi esse turbatum, (p) interpolatum & nihilominus valde man-
cum; igitur autoritas S. Hieronymi, qui & Eusebio pluri-
mum junior est, hac in re contra Eusebium prævalere nequit.

C A P U T III.

DE EPISTOLIS SS. CORNELII ET CYPRIANI CIR- CA AUTHOREM HÆRESEOS NO- VATIANORUM.

31.
De Nova-
to narrant
diversa SS.
Cornelius
& Cypria-
nus Syn-
chroni.

Circa hunc Authorem Eusebius & Author Cyprianicarum
non conveniunt; consequens est, ut reliqui Scriptores Ecclesia-
stici, quorum aliqui Eusebium, alii Cyprianum secuti sunt, in
oppositas abierint sententias. Cum ego intendam quævis nu-
bila, quantum potero, dissipare è campis, Historiæ Ecclesia-
sticæ, hinc & dictam controversiam cum connexis discutiendam
sumo. Igitur & duæ famosæ Epistolæ examinandæ sunt, quæ,
ut asseritur, sub primum dictæ hæreseos initium exaratae fue-
rint a duobus Synchronis fide dignissimis SS. Cornelio Papa Ro-
mano & Cypriano Chartaginensi Episcopis, quorum uterque
contendit, Novatum fuisse Ecclesiæ suæ Presbyterum, uter-
que diversa de Novato enarrat crimina, eaque gravissima.

32

Quod attinet Epistolam S. Cornelii Papæ controversam (q),
hæc si genuina sit, spectari posset tanquam aliqua Decretalium
antiquissima, sed tamen nec ab Isidoro, qui plurimas etiam
spurias collegit antiquorum Pontificum Epistolas, relata fuit;
legitur vero amplissimum illius Epistolæ fragmentum in Hi-
storia Eusebii L. 6. C. 43.; cujus fragmenti non nisi fragmen-
tum (ne Lectoribus tædio sim) exhibebo notis criticis illustran-
dum a n. 34. Extractus è Cyprianicis sequetur n. 50. Prævie
audiatur

EU-

(p) E. G. In Catalogo S. Hieronymi post memoratas Epistolas de Baptis-
mo scriptas, refertur alia de Persecutione Decii, cum tamen hæc
præcesserit Epistolas de Baptismo scriptas. Insuper S. Dionysius de Per-
secutione Decii non unam tantum sed duas scripsit Epistolas, nempe ad
Germanum & Fabium. Vid. Eusebius L. 6. Cap. 40, 41.

(q) Plures unâ à Cornelio in causa Novati scriptæ dicuntur, ut videbi-
mus a n. 34.

EUSEBIUS L. 6. DE NOVATO.

Novatus Romanæ Ecclesiæ Presbyter superbiâ contra lapsos inflatus . . . propriæ hæreseos, eorum videlicet, qui mente inflati se ipsos puros esse profitentur, autorem se ac ducem constituerat, ob quam causam Romæ maximâ congregata Synodo, sexaginta Episcopis ac pluribus Presbyteris & Diaconis; deinde & separatim aliarum Provinciarum Pastoribus, quid hac in re faciendum sit, considerantibus, Decretum statuitur ab omnibus: Novatum unâ cum simul elatis . . . alienos esse censendos ab Ecclesia; Fratres (r) verò tempore calamitatis lapsos resipiscentiæ pharmanis sanandos & curandos. Venerunt itaque ad nos Epistolæ Cornelii Episcopi Romani ad Fabium Antiochenæ Ecclesiæ Præsidentem de Romana Synodo (s), quæ in illa ab omnibus Italicis, Africanis & reliquorum illic locorum Episcopis decreta sunt indicantes. Deinde & aliæ Romanâ (Latinâ (t)) linguâ a Cypriano & aliis, qui cum illo erant, compositæ, quibus significabatur, ipsos ad hoc consentire . . . quod meritò hæresis hujus author unâ cum adhærentibus ipsi ab Ecclesia Catholica rejiciendus.

33
Epistola S.
Cornelii
Papæ pri-
mæ de No-
vato ad Fa-
bium Anti-
ochenum
nulli dubio
exposita.

Lu-

(r) Per Fratres utique significantur & Laici. Id ideo notandum duxi, quia aliqui putant nomine: *Fratrū* continuo intelligendos esse Presbyteros. E. G. apud Eusebium L. 4. c. 33. Pinytus Episcopus *Frates* ad Coelibatum inducere conatus fuerat; Dionysius Corinthius monuit Pinytum, ne hoc onus imponeret Fratribus. Pinytus respondit, *Populum* non semper lacteis sermonibus mulcendum, sed & tandem solidiori cibo pascendum. Ex his aliqui male inferunt: ergo illo tempore Coelibatus nondum fuerat præceptus *Presbyteris*. Si per *Frates* non sint intelligendi Laici, intelligi poterunt Clerici inferiores E. G. Lectores.

(s) Eodem anno, quo illa numerosa Synodus Romana sub Cornelio celebrata fuit, juxta Chronicon Eusebii (cui subscribunt Baronius, Pagius &c.) obiit Fabius Antiochenus, successitque Demetrianus.

(t) Epistola Cornelii & Acta Synodi videntur in idiomate romano fuisse exarata. Utinam hæ Epistolæ ab Eusebio nobis reservatæ fuissent! quia ex illis tutius determinari posset, quis fuerit sensus SS. Cornelii, Cypriani &c. circa Lapsos recipiendos. Interim nec Eusebius nec Cyprianus vel Pseudo-Cyprianus meminere, quod in dicta Synodo decretum fuerit, Lapsos resipiscentes diu a pace seu communione arcendos esse; quod ultimum Pseudo-Cyprianus docuit in variis Epistolis.

Lubens permitto, has duas Epistolas, nempe unam S. Cornelii Papæ de Synodo, de Novato, & Lapsis recipiendis, & alteram S. Cypriani revera datas & in Orientem perlatas fuisse. Et quidem, quod attinet S. Cornelii Epistolam de Novato, hanc S. Dionysius datâ ad S. Cornelium responsoriâ veneratus est v. n. 30. Verum præter duas illas quædam aliæ sub nomine S. Cornelii Papæ de *Novato* ad Fabium in Orientem missæ nunc apud Eusebium leguntur, in quarum ultima primùm (qua super re mirari licet) enarrantur crimina a Novato, ut asseritur, commissa. -- Nam sequitur apud Eusebium:

34
Epistola S.
Cornelii de
Novato se-
cunda.

Istis addita erat alia quædam Epistola Cornelii de Synodi Placitis: ac rursus . . .

Hæc *alia quædam* videri posset superflua, cum Eusebius modò retulerit Cornelium in priori n. 33. de *Synodi Placitis*, quæ utique Novatum concernebant, scripsisse. An Cornelius in sua priori quasdam notabiles circumstantias oblitus fuit, quas in hac secunda duxerit esse supplendas? Si fuerint adeo notabiles, dolendum, quod Eusebius easdem nullo verbo attingere dignatus fuerit. Sed tamen, ne Criticus videar æquo rigidior, permittam, ut etiam hæc secunda Cornelii de *Novato* ad Græcos Epistola habeatur similiter genuina. Verùm sequitur

TERTIA EPISTOLA CORNELII AD FABIUM DE NOVATO.

35
Epistola S.
Cornelii de
Novato ter-
tia est sup-
posititia.

Ac rursus alia de causa Novati, cuius hic partem adjicere, nihil est, quod prohibeat, ut qui hæc legunt, qualis ille fuerit, cognoscant. Ut igitur Fabium doceat, quali fuerit ingenio Novatus, ista scribit Cornelius: ut autem cognoscas egregium hunc Novatum . . . postquam hæc de cognoscendo Novati genio tam sollicitè præmissa sunt, tunc in ea Epistolæ parte, quam Author relatu dignam judicavit, præprimis recitantur plurima eaque gravissima crimina, quæ Novatus Romæ perpetrasse dicitur.

Ego hanc tertiam Cornelii ad Fabium Epistolam de *Novato* suspicor vel interpolatam, vel, ut candidè fatear, totam cum suis præmissis ambagibus supposititiam; nam S. Dionysius Alexandrinus n. 30. videtur ignorasse plures, quàm unam a se laudatam,

datam, S. Cornelii contra Novatum Epistolas. Interim pars illa tertiæ Epistolæ est plena diversis factis historicis; In ea *primò* recensentur horrenda Novati crimina, quæ (u) ab aliis Scriptoribus relata non sunt; si hæc crimina a Novato revera fuerint commissa, mirandum sanè, quomodo ipse nomen Cathari seu ducis Catharorum seu purorum adipisci potuerit. Cur Cornelius illa Novati delicta vel partem eorum in prima ad Fabium Epistola n. 32. non expressit? Cur neque in secunda n. 34 (w)? Hoc enim modo facilius Fabium a Schismate Novati, cui se quodammodo jam submiserat, retrahere potuisset, vel etiam avertere reliquos. -- *Secundo* adstruitur, quòd quidam Episcopus in Novatianismum lapsus & ad catholicam Ecclesiam reversus a Cornelio Papa non fuerit receptus nisi ad laicam communionem (x), Hinc sequeretur, quòd Cornelius Papa disciplinam servaverit oppositam ei, quam 318 Patres Nicæni ratam voluere; vel hi Patres antiquiorem disciplinam immutassent; nam in Concilio Nicæno I. *Can. 8.* declaratum est, quòd Novatiani, si resipuerint, Episcopi, Presbyteri in suo gradu sint permansuri. Dictam immutationem Patribus Nicænis nullus unquam Hæreticus objecisse legitur, non Novatiani, Ariani, Donatistæ &c. -- *Tertio.* Author controversæ Epistolæ est primus, qui recensuit septem Ordines Ecclesiasticos, & si-

D mul

(u) Quæ in Epistola Cyprianica 49. a n. 52. referenda de Novato narrantur, facinora sunt diversa ab his, quæ in asserta Cornelii Epistola recensentur.

(w) Accedit, quòd juxta Chronicon Eusebii, eodem anno, quo Novatus a Cornelio discessit, Fabius obierit. Consentit Pagijs, quod Fabius post Synodum Romanam n. 33. relatam non supervixerit annum integrum. Igitur creditu difficile est, quòd Cornelius post damnatum in Synodo Romana Novatum tres successive Epistolas ad Fabium in Oriente Episcopum perscripserit.

(x) Quod Presbyteri & Diaconi, si facti fuerint perfidi & rebelles, postea resipiscentes recipi non valeant, nisi ad laicam communionem, quoque docuit Pseudo - Cyprianus in Ep. 72. ad Stephanum Papam; sed in hac refert, ita nuper statutum fuisse in aliquo Concilio Africano, confiditque, hanc Legem Africanam S. Stephano non esse displicituram. Vid. Diff. 13. n. 54. Cur Pseudo - Cyprianus non provocavit ad fatam S. Cornelii Epistolam?

mul determinavit numerum, quot personæ in qualibet Ecclesia constitui debeant singulis Ordinibus initiandæ. Hoc ultimum apud nullum alium Scriptorem invenire potui. -- *Quarto.* Est primus, qui docuit, quod qui in lecto (adeoque per affusionem) (y) baptizatus fuerit, sit irregularis (z), in qua tamen irregularitate cum Novato dispensatum fuerit. Hæc & alia plura patebunt ex decursu Epistolæ, prout ea apud Eusebium nunc legitur.

36
Hæretici,
qui oderunt
fidem Ni-
cænam,
oderunt &
Novatia-
nos.

Eusebium esse Historicum summæ authoritatis, sæpius professus fui, sed & jam alibi monui (a), eum quoad historiam Quartadecimanorum fuisse interpolatum, & quidem ab aliquo vel Ariano vel alio infenso Synodi Nicænæ adversario; hoc ipsum censeo quoad hæresin Rebaptizantium, cum hic error, quem præter Donatistas docuere Arianorum plurimi, fuerit in Synodo Nicæna reprobatus. Nunc quoad Novatum simul in memoriam revocandum, quod ii, qui fidem Nicænam averfati sunt, simul summo odio persecuti fuerint Hæreticos Novatianos (b); Novatiani enim, licet ab anno 253. fuerint ab Ecclesia Catholica avulsi, ea tamen, quæ postea ab Arianis negata, & ideo in Concilio Nicæno I. anno 225 contra Arianos expressius definita fuerunt, Dogmata retinuerunt nobiscum communia, nempe 1mo Filium esse Patri consubstantialem; 2do Pascha antiquitus celebratum fuisse die Dominico (c); ob primum gravissimas ab Arianis passi sunt persecutiones. Quid mirum, si
Aria-

(y) Epistolam Cyprianicam 76^{am} ad *Magnum*, qui dicitur dubitasse de valore Baptismi per affusionem collati, esse supposititiam dixi in *Diss.* 13ta n. 92.

(z) Pseudo-Synodus Neocæsariensis *Can.* 12. irregulares dixit eos, qui in ægritudine constituti baptismum susceperint, eò quod tales videantur non voluntariè fidem christianam amplexi fuisse. Mea opinione dictæ irregularitates, de quibus agit Tournelius P. 2. Q. 1. A. 3. nunquam obtinuerunt apud Catholicos.

(a) In *Diss.* 12ma de SS. Polycrate & Irenæo Præfat. VIII., item n. n. 20, 50, 58.

(b) Vid. *Diss.* de S. Basilio M. n. 67.

(c) Videantur Socrates L. 1, c. 10., & Sozomenus L. 1. c. 22. Novatiani, quorum testimonia eo sunt graviora, quod ipsi legem Paschatis die determinato celebrandi non multum curaverint.

Ariani & Novatianos calumniati fuerint affingentes eorum Authori gravissima crimina? Porro, si quaeratur ex me:

Quo ergo tempore & quo Authore historia Eusebii primum corrupta fuit? *Respondeo*: id determinare difficile est; potuit enim interpolatio variis modis contigisse V. G. *primo*: ex imperitia describentium, qui diversas assertiones ab antecessoribus ad marginem notatas postea receperunt in textum, persuasi eas a prioribus Scriptoribus fuisse omissas, & ideo postea suppletas ad marginem. (d). -- *Secundo* ex malitia Hæreticorum Donatistarum, Luciferianorum vel Arianorum, nam & Arianorum plures fuerunt Anabaptistæ, fuerunt & infensi Novatianis. Potest & interpolatio quoad diversos V. G. Polycræten, Novatum, Cyprianum a diversis facta fuisse & diverso tempore ante ætatem SS. Hieronymi & Augustini. Quod ante illorum ætatem falsificatio quoad Historiam Rebaptizantium contigerit, suaderi posset rationibus sequentibus: *imo* quia hoc admissio facilius intellectu est, quomodo S. Hieronymus inductus fuerit, ut Luciferianis crediderit asserentibus, S. Cyprianum olim rebaptizasse. *2do*. Paulò ante tempora S. Hieronymi Libri Bibliothecæ, quam Eusebius (e) suæ Ecclesiæ Cæsariensi reliquerat, per Arianos fuerunt de novo descripti; jam verò notorium est, quòd Ariani fuerint falsarii, quidquid moliti, ut fidem subverterent Nicænam; insuper evidens est, quòd historia Rebap-

37

Quo tempore & a quibus Eusebius interpolatus fuisse videatur-

D 2

zan-

(d) Hoc modo suspicor contigisse interpolationem, quam Baronius adnotavit ad annum 311. §§. 48 & 49, nempe apud Eusebium nunc bis relatum legitur Martyrium S. Petri Episcopi Alexandrini *imo* L. 7. Cap. ult. in persecutione Diocletiani. *2do* L. 9. Cap. 5. finitâ illâ persecutione, ubi & plurimum aliorum Martyria fuere congesta. Hæc ultima fuisse interpolata ostendit Baronius l. c.; mihi videntur primum imperitè notata fuisse ad marginem, & postea imperitiori modo in textum recepta.

(e) Acacius & postea Euzojus in Cathedra Cæsariensi Eusebii Successores Ariani dictam Bibliothecam, ut asseruere, corruptam in membranis instauraverunt, & libros in recentibus pellibus descripserunt. Vid. S. Hieronymus Ep. 141., & in Catalogo *verbo*: Euzojus. Acacius & Euzojus vixerunt circa medium Sæculi IV. Epistolas S. Ignatii M. ab Arianis interpolatas fuisse, inter Eruditos jam convenit. Vid. Diss. 12mam n. 41. (r).

tizationis, si vera foret, saltem indirecte adversaretur Decreto Nicæno de Hæreticis per solam manuum impositionem recipiendis. Quòd vero historia Rebaptizationis sit falsa, adeoque ab aliquo falsario excogitata fuerit, satis superque ostendi in Dissertatione 13tia; igitur suspicio meritò cadit in Arianos, quòd hi illam historiam, licèt forsan non primi confinxerint; primi tamen Libris Eusebii inseruerint. Equidem S. Hieronymus ex libris, quos dicti Ariani instauraverunt, solos Origenis & Pamphili libros nominat; ac facillimum illis fuit, hac occasione & historiam Eusebii (quam interpolatam fuisse dubitare ultra non possum) immutare. 3tio. Suspicio accrescit, quòd Acacius (f) & Euzojus fatam Bibliothecæ instauracionem eo simul animo susceperint, ut libros quosdam falsificare possent; nam quòd illo tempore libri, quos Eusebius suæ Ecclesiæ donaverat, modò fuerint adeò corrupti, ut indiguerint novâ in recentibus pellibus descriptione, minus credibile mihi videtur. Nilominus, postquam omnia denuo meditatus fui, verosimilius mihi apparet, quod fata depravatio in favorem Rebaptizantium adornata fuerit post tempora S. Augustini; nam imò: S. Augustinus non ignoravit Historiam Eusebii; & tamen Donatistis factum Cypriani allegantibus respondit: *non desunt, qui contendunt, hoc à Mendacibus fuisse confictum.* Non ita respondisset, si hoc factum ab Eusebio relatum fuisset. 2do: tempore S. Augustini adhuc ignotum erat, duas in Asia Synodos Iconiensem & Synadensem, quæ nunc apud Eusebium leguntur, in causa Anabaptismi celebratas fuisse. Vid. Diss. 13. n. 26, 32, 34. 3tio: Pseudo-Firmilianus post mortem S. Augustini primum Iconiensem introduxit. Vid. Diss. de S. Firmiliano n. 49, 50, 78. Synadensem adhuc ignoravit, ergo hæc videtur postea con-

---

(f) Acacius immediatus Eusebii Successor fuit famosus inter Arianos; novam fidem composuit Seleuciæ editam: Vid. S. Epiph. Hær. 73. Socrates. L. 2. c. 40: in Synodo Sardicensi à 376 Episcopis depositus. Vid. Sozomenus L. 3. c. 12. Euzojus Acacio successit, Cæsareæ & studuerat, uterque adeo eruditus, ut in Catalogo S. Hieronymi inter Scriptores Ecclesiasticos fuerint relati. Porro, quo quis inter Hæreticos eruditior, eo & aptior est ad fallendum alios.

conficta, seu operibus Eusebii interpolata. 4to: Nec Luciferiani apud S. Hieronymum unquam provocarunt ad Synodos Iconiensem & Synadensem; ergo hæ illo tempore adhuc fuerunt incognitæ. -- -- Ad rationem *imam* oppositam Respondeo: S. Hieronymus credidit Cyprianicis Epistolis, quæ tunc primum productæ fuerant. Ad 2dam & 3tiam: Acacium & Euzojum Arianos a suspitione depravationis absolvere quidem nolo: sed tamen eos quo ad S. Cyprianum Anabaptistis adnumeratum censeo innocentes: -- Cæterum tamen possibile est, quod opera Eusebii quoad partem prius in Oriente apud Græcos, inter quos versatus est Hieronymus, interpolata, fuerint, dum eadem in Africa inter Latinos adhuc fuerint inviolata. -- Nunc revertamur ad examinandam fatam S. Cornelii Epistolam.

Ut igitur Fabium doceat, quali fuerit ingenio Novatus, ista scribit Cornelius. Ut autem cognoscas egregium hunc Novatum, jam olim Episcopatum affectasse, & ut petulantem hanc cupiditatem celaret, arrogantiae suæ usum esse huiusmodi operculo. Quod initio Confessores secum habuit, narrare volo. Maximus Presbyter ex nostris, & Urbanus, qui secundò præclaram ex confessione existimationem retulerunt, deinde Sidonius quoque & Celerinus, qui cuncta tormenta pertulit: ... bi viri, ubi illum consideravunt & versutiam in illo & inconstantiam, perjuriam quoque & falsiloquia & inhumanitatem, & ingenium suspitionibus natum deprebenderunt, ad S. Ecclesiam redierunt, & cunctas illius machinationes & nequitias, quas diu in se celaverat, multis Episcopis & Presbyteris (g) ac Laicis plurimis præsentibus patefecerunt, lamentantes & pœnitentes, quod fraudulentæ & malitiosæ bestiae credidissent (b), & Ecclesiam, quamvis exiguo tempore, deseruissent ... Deinde paulò post dicit ....

38
Novatus
Romanos
diu dece-
pisse dici-
tur, licet
plurimum
scelerum
reus fu-
rit.

Ex

(g) Hoc loco Author oblitus fuit nominare Diaconos & reliquos Clericos, de quibus n. 43. dicitur.

(b) S. Cornelius in Ep. 46. ad Cyprianum data, quam genuinam admitto, eandem rem paulò aliter narrat, nempe ait, Maximum Presbyterum & Confessorem, Urbanum & Sidonium Confessores, Macarium & plures Fratres, qui se illis adjunxerant, fuisse a Schismate reversiones: Nos, inquebant, Cornelium Episcopum sanctissimæ Ecclesiæ catholicæ ... scimus, nos errorem nostrum confitemur ... circumventi sumus perfidiâ & loquacitate schismatici & hæretici hominis; nec enim ignora-

Ex hucusque dictis ingenium hujus fraudulentæ ac maliti-
sæ bestiae (ita Pseudo Cornelius Novatum appellavit) ac oper-
culum, quo suam ignorantiam celaverit, non satis cognoscun-
tur. Si Novatus jam *olim* Episcopatum affectaverit, id intelli-
gendum videtur sub vel ante mortem Fabiani Papæ, qui sedit
annis 15.; quia & *diu* suas machinationes & nequitias celasse di-
citur; videbimus verò n. seq., quod *brevi tempore & repente* in-
constantia Novati innotuerit. Quomodo hæc concilianda?
Porro

Author Cyprianicæ 49næ, de quo postea n. 52, 56., asse-
ruit, Novatum sub initium persecutionis (utique Decianæ,
quæ calculante Pagio cæpit anno 250;) primùm Carthagine,
ubi fuerit Presbyter & plurima alia commiserit crimina, diu Afri-
canis nota, fugisse & Romam pervenisse; ergo Novatus *diu*
Romæ non fuisset. Interim quæcunque ex illis duabus Episto-
lis vera sit, mirum remanet: quomodo Novatus, si tot crimi-
num reus fuerit, Romanos Presbyteros & Confessores & Fra-
tres *diu* decipere & postquam hæc detecta fuerint, nihilominus
sectam Catharorum seu Purorum constituere potuerit. -- In-
super si illa perjuria Novati & falsiloquia, nequitiae a Maximo
Presbytero &c. depositæ fuerint coram *multis* Episcopis in Sy-
nodo n. 32. relata (i), eadem perjuria &c. relationibus Synoda-
libus, quæ Fabio submissæ fuerunt, inserta fuissent (k); adeo-
que frustra per hanc tertiam Epistolam Româ in Orientem tran-
scripta fuissent.

Deinde

---

mus . . . unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere. Addidit S. Cor-
nelius, quod de consilio 5. Episcoporum, qui tunc Romæ adfuerant,
Maximum pristino gradui restituerit, & reliquos citra ulteriorem
pœnitentiam receperit. Quod singularia Novati crimina a Maximo
&c. fuerint patefacta, non additur in Ep. 46.

(i) Si dicatur illam depositionem Romæ factam fuisse post celebratam il-
lam Synodum 60. Episcoporum, tunc necesse erit, duas habitas fuis-
se Synodos Romæ contra Novatum uno anno, nam nonnisi uno an-
no Fabius convixit S. Cornelio Papæ. Vide suprâ n. 35. (w)

(k) Idem foret, si Epistola Cyprianica 49na foret genuina, in qua S.
Cyprianus S. Cornelio Papæ ea, quæ Novatus in Africa commiserit,
delicta revelasse dicitur.

Deinde paulò post dicit (Cornelius in 3tia Epistola ad Fabi-
um) incredibilem dilecte Frater ! alterationem & mutabilitatem in eo
breui tempore factam vidimus ; egregius enim vir , cùm tremendis quibusdam
juramentis affirmasset , nullum se prorsus Episcopatum affecta-
re , repente velut ex præstigiis quibusdam in medium productus Epis-
copus apparuit . . . duos suæ hæresis consortes elegit , quos ad exi-
guam quandam & minimam Italiæ partem mitteret , atque inde tres
Episcopos homines agrestes & simplicissimos . . . seduceret asserens & af-
firmans , Romam eos quam citissime debere venire , eo prætextu , quòd
omne illud dissidium ipsis unà cum aliis Episcopis intervenientibus esset
è medio tollendum . Hosce cùm venissent tanquam simplices , sicut
diximus , ac machinationis ac versutiæ malorum imperitos a con-
similibus quibusdam ad hoc subordinatis hominibus inclusos , horà iomà
jam temulentos & exsaturatos (l) violenter & imaginariâ quadam &
vanâ manuum impositione Episcopatum ipsi dare coegerunt , quem in-
sidiosè ac versutè sibi non competentem vindicat (m) . Ex illis unus . . .

Novatus a
quibusdam
ex quadam
Italiæ par-
te per
quosdam
temulen-
tos Epis-
copos or-
dinatus.

Sanè necesse est , ut illi tres Episcopi ex quadam & minima
Italiæ parte , à duobus hominibus ignotis Romam allekti , à con-
similibus quibusdam inclusi & inebriati ad dandam quandam
vanam manuum impositionem coacti , fuerint homines simpli-
cissimi . An hi nihil sciverunt de Synodo Episcoporum celebra-
ta ? Hæc historia mihi videtur conficta ideo , ut valor Ordi-
nis apud Novatianos episcopalis , quem Synodus Nicæna ra-
tum habuit , in dubium trahi posset . Author Cyprianicæ 49næ
ait , quòd Novatus Presbyter Carthaginensis aliquem ex suis se-
quacibus Romæ ordinaverit (Pagius interpretatur : ordinari fe-
cerit)

(l) Aliis examinandum relinquo : an author initium diei computaverit ab
occasu solis , ut Itali &c. , an a media nocte , ut Romani &c. , an ho-
ras insuper a meridie , ut Hispani , Galli & plures Germani ; in hypo-
thesi 1ma & 2da paradoxum , quod Episcopi Catholici ordinantes jam
fuerint temulenti & exsaturati ; in tertia mirandum , quod Novatus
suâ consecrationem episcopalem tam serò procuraverit ad perpetuam
sui infamiam . Strothius in sua versione germanica loco horæ iomæ
posuit : 4tam pōmeridianam .

(m) An Novatus statim primo Schismatis anno , quo Fabius adhuc vi-
vebat , sibi sumserit dignitatem episcopalem , obscurum manet . Dicti
tres Episcopi absolutâ Synodo Romam vocati fuisse videntur , ut om-
ne illud dissidium e medio tolleretur .

cerit) Episcopum; si illa Epistola, de qua agitur à n. 51. foret genuina, narratio, quæ sub nomine S. Cornelii Papæ Ide Novato allata fuit, suæ probabilitatis, si quam habuit, plurimum amittit; si enim Novatus aliquem ex sua secta fecerit consecrari in Episcopum; minus credibile evadit, quod ipse molitus contra jusjurandum se ipsum elevaverit ad Episcopatum, præsertim cum nec author dictæ Cyprianicæ hunc factum & perjurium in Novato notaverit. Interim admittamus, Novatum vel ejus asseclam Novatianum horâ româ ab Episcopis jam temulentis fuisse consecratum, mallem tamen credere, Novatum (vel etiam Novatianum) ab Episcopis suæ hæresi faventibus & consociis fuisse promotum, quàm à Præsulibus istius hæreseos ignaris & coactis; nam imò quod Novatus in austeram suam sententiam perduxerit nonnullos Episcopos, patet tum ex progressu dictæ hæreseos, quæ sedente Synodo Nicænâ plures Episcopos numerabat, tum ex eo, quod Fabius Episcopus Antiochenus dictæ hæresi quodammodo se submisisse legatur. -- 2do: Quod Novatus fuerit gloriatus, se invitum a Cornelio Papa fuisse avulsum, ut refert S. Dionysius Alex. n. n. 2, & 27 — 3tio: Socrates L. 4. c. 27. innuere videtur, Novatum a suæ sectæ faventibus Episcopis fuisse insignitum charactere episcopali.

40
 Trium Episcoporum, qui Novatum consecraverant, unus paulò post ad Ecclesiam rediit peccatum suum deplorans... quem etiam ad laicam communionem recepimus. In locum autem reliquorum (n) successores à nobis ordinatos misimus. Itaque Vindex ille S. Evangelii...

I. Igitur is unus, qui ad laicam communionem receptus fuisse dicitur, depositus non fuit, quia in locum reliquorum a Papa depositorum duo novi Successores a Papa missi dicuntur. Mirum, quod à S. Cornelio Papa nulla nomina Episcoporum vel depositorum vel suffectorum Fabio perscripta fuerint, quæ tamen Fabius rescire utique cupiisset, & Cornelius addere facile

---

(n) Notatu dignum, quod tam Pseudo-Cornelius, quàm Pseudo-Cyprianus Ep. 67. censuerint, reliquos Episcopos ab Episcopo Romano seu Papa deponi posse. Interim non ita mirum, quia hæc facultas Papæ Sæculo IV. ab omnibus concedebatur.

cilè potuisset & debuisset, ut Fabius scivisset, sibi imposterum esse abstinendum a communione cum Episcopis depositis, & communicandum cum eorum successoribus. Imo etiam in Epistolis Cornelii de Novato *ad Cyprianum* & Cypriani responsoriis *ad Cornelium* nulla occurrit mentio, imo, quod Novatus a temulentis Episcopis dicto modo fuerit ordinatus; -- 2do, quod Episcopi ordinatores fuerint depositi; 3tio, quod unus depositorum resipuerit; & 4to, nonnisi ad laicam communionem fuerit receptus; -- 5to, quod in locum depositorum novi consecrati fuerint Episcopi.

II. Specialem reflexionem meretur assertio: quod Episcopus lapsus & resipiscens non fuerit nisi ad laicam communionem receptus. Morinus L. 4. c. 14. contendit, hanc disciplinam fuisse antiquam; sed rationes, quas pro ea congeffit, cunctæ monumentis innituntur dubiis E. G. imo adducit Epistolas S. Basilii M. & S. Petri Alexandrini canonicas. *Resp.* Has supposititias esse censui in *Dissert. de S. Basilio M.* 2do allegat Canones Apostolicos. *Resp.* Hos esse incerti Authoris, notum est. -- 3tio provocat ad eam, de qua agimus, Cornelii Epistolam. *Resp.* De hujus authenticâ nunc controversatur. -- 4to. confugit ad Epistolas Cyprianicas 64 & 68, signanter ad 52dam, in qua Cyprianus apud Antonium excusat Cornelium Papam, quod is Trophimum Episcopum, qui Idolis sacrificaverat, receperit quidem, sed non nisi ad laicam communionem. *Resp.* Illæ Epistolæ nunc merito habentur suspectæ; de 68va dixi in *Dissertatione* 13tia, de Epistola 52 agitur a n. 60. Interim & exercitii causa volo quædam pauca contra Morini sententiam, quam Van Espenius P. 2. Sect. 1. Tit. 10. de Irregularitate. c. 6. n. 5. & plures alii adoptarunt, opponere.

1mo. S. Cornelius Ep. 46ta (o) S. Cypriano refert, quod Maximum Presbyterum ab hæresi reversum pristino gradui restituerit n. 38., nullam facit mentionem de aliqua lege opposita, juxta quam Clerici semel lapsi detrudi debeant ad statum laicalem.

E

lem.

41

Morinus
asserens,
Clericos
lapsos an-
tiquitus
ad Laica-
tum fuisse
detrusos,
rejecitur.

(o) In ea & S. Cornelius filuit de illo Episcopo n. 40. sicut & de Trophimo reversis, ex quo inferri posset, ea, quæ de his Episcopis narrantur, esse fabulosa.

lem. -- 2do. In Synodo Nicæna quidem ordinatum fuit, ut qui Christiani in Idololatriam lapsi fuerint, ad Ordines promoveri non debeant, quod tamen ordinati, si lapsi fuerint, ad exercitium Ordinum jam perceptorum admitti non valeant, ex eadem Synodo non deregitur; imò Episcopis & Presbyteris ab hæresi Novatianorum reversis suus gradus & honor in ea vindicatus est. -- 3tio. Post Synodum Nicænam Episcopi (p) lapsi, si pœnitentes fuerint, apud Catholicos sæpissime recepti sunt ad pristinum gradum; ast apud Donatistas & alios Clerici, qui in hæresin lapsi fuerant, considerabantur tanquam Laici (q), Sacramenta Baptismatis, Confirmationis ab istiusmodi lapsis collata reiterabantur. -- 4to. S. Optatus Milevitanus L. 2. Donatistis objecit: *invenistis Diaconos, Presbyteros, Episcopos, fecistis Laicos*. Forsan ad hanc suam praxin defendendam Hæretici postea commentum sunt, præfatas historias de Episcopis etiam post primum lapsum non recipiendis, nisi ad communionem laicam. 4to. S. Augustinus L. 2. contra Crescon. Donatistis libere fassus est; quod eorum Episcopi Candidus & Donatus Macomadiensis, dum ad nostram Catholicorum Ecclesiam sponte venerint conversi (r), in gradu suo permanferint. Hæc de antiqua disciplina recipiendi Clericos lapsos interim sufficiant; nunc iterum revertamur ad controversam Epistolam.

Ita-

(p) Quod Ss. Marcellinus, Liberius summi Pontifices (qui tamen utique ad statum laicalem non descenderunt) in Idololatriam vel hæresin lapsi fuerint, equidem fabulosum est & confictum ab Hæreticis ad calumniandam Ecclesiam catholicam, sed restant innumera alia ex Sæculo IV. exempla de Episcopis in hæresin prolapsis.

(q) Pseudo-Firmilianus in Cyprianica 75ta: *Hæretici nihil habere potestatis aut gratiæ possunt; quando omnis potestas & gratia in Ecclesia constituta sit, ubi præsident majores natu, qui & baptizandi & manum imponendi & ordinandi possident potestatem. Hæretico sicut ordinare non licet, nec manum imponere, ita nec baptizare. . . Nos etiam illos, quos hi, qui prius in Ecclesia catholica Episcopi fuerant, & postmodum si potestatem clericæ ordinationis assumentes baptizaverant, pro non baptizatis habendos judicavimus.*

(r) Circa eos, qui ob crimina fuerant judicialiter convicti ac depositi, Ecclesia Romana fuit severior. *Vid. Morinus, l. c. n. 9.*

Itaque Vindex ille Evangelii nesciebat, unum debere esse Episcopum 43 in catholica Ecclesia (s) in qua tamen non ignorabat (quomodo enim Quot Pres- illud nescire potuisset) Presbyteros esse 46 (t), Diaconos 7, Hypodia- byteri, conos 7, Acoluthos 42, Exorcistas & Lectores cum Janitoribus 52, Diaconi, Subdiaconi, Aco- lythi.... Viduas cum afflictis supra mille quingentos.

I. Quis quæso hanc legem statuit, ut in qualibet Eccle- sia, vel etiam Diæcesi, sicuti debet esse unus Episcopus, ita debeant esse Presbyteri 46, Acolythi 42 Viduæ cum afflictis Afflicti o- plures quam 1500? Hujus tam paradoxæ legis nullum alibi lim in qua- vel minimum invenire potui indicium, nisi quod in Pseudo- ribet fue- Synodo Neocæsariensi, quæ ad Sæculum IV. relegari solet, rint Eccle- Can. 14. statutum legitur: in qualibet Civitate etiam non magna sia, debent esse 7 Diaconi secundum Regulam: Actotum 6.

II. In quem finem Cornelius illam de antiquitate 7. Ordi- 44 num Ecclesiasticorum legem commemoravit Fabio Antiocheno? Dubitatur, Quomodo Novatus Romanæ Ecclesiæ Presbyter ignorasse dici- an tempo- rur, quod non nisi unus debeat esse Episcopus? Suspicio, re S. Cor- quod apud Novatianos, qui reliqua Dogmata n. 36 retinue- nelii Papæ runt nobiscum communia, non invaluerint cuncti illi 7 Ordi- modò vi- nes, qui forsan, postquam Novatus ab Ecclesia discessit, primùm guerint septem instituti fuerunt. Rationem suspicandi, quod omnes illi 7 Ordines Ordines. tempore S. Cornelii Papæ nondum viguerint, subministrant Breviarium Romanum ad diem 22. Aprilis, & Pontificale Dama- si Papæ, in quibus legitur: Cajus (is floruit anno 290) con- stituit, ut bis Ordinum & Honorum gradibus in Ecclesia ad Episco- patum ascenderetur: Ostiarii, Lectoris, Exorcistæ, Acolythi, Sub- dia-

E 2

(s) Obscurum est, an sensus sit, quòd in Univerſa Ecclesia debeat eſſe unus ſummus Pontifex; an vero, quòd in qualibet Diæceſi non debeant eſſe plures uno Epifcopo; Binius apud Labbeum cenſuit primum, contextus innuit ſecundum. —

(t) Valeſius &c. putant, quod quilibet illorum Preſbyterorum ſuam rexe- rit Eccleſiam, adeoque circa annum 253 Romæ jam fuerint. 46 Ba- ſilicæ Chriſtianorum. Si ita, ergo earum numerus ſub Imperatori- bus Chriſtianis non fuiſſet auſtus; nam S. Optatus circa annum 365. numeravit quadraginta & quod excurrit, Baſilicas Catholicorum, quarum nullam habuerint Donatiſtæ ex Africa Romam proſecti.

diaconi, Presbyteri (u). In gratiam Theologorum quædam pauca adnectam de antiquitate Ordinum.

45 III. Presbyteratum (qui dividitur in Sacerdotium majus & Antiquitas minus) a Christo; Diaconatum (w) ab Apostolis institutum Presbyteratûs; Diaconatûs, Subdiaconatûs, fuisse patet ex S. Scriptura.

Hypodiaconorum mentio occurrit in pluribus Cyprianicis, signanter in 42da (x) & 43tia, dummodo vera sit Lectio Manutii a Pamelio laudata. Antiquiorem Hypodiaconatûs, qui a Lati-

(u) In hypothesi, quod cuncti 7. Ordines immediate ab Apostolis fuerint instituti, sensus foret; *Cajus constituit, ut nemo imposterum ad Cathedram Episcopalem ascendat, nisi per cunctos 7. gradus ab Apostolis assignatos.* Igitur ulterius supponendum foret, quod finiente Sæculo III. jam aliqui ad Episcopatum fuissent per saltum promoti, quem abusum Cajus prohibuerit. Vel dicendum, quod olim inter Ordines nullus ordo fuerit præscriptus.

(w) Forfan & Diaconatus, utpote qui ex Evangelio originem non habet, a Novatianis abrogatus fuit. In Cc. Nicæno fit mentio de Novatianorum Episcopis & Presbyteris, nulla de eorum Diaconis. Et S. Dionysius Alexandrinus teste Eusebio L. 6. c. 46. ad Romanos per Hyppolytum scripsit epistolam *de officio Diaconi*, seu *διακονικῇ*. Vid. Valesius. Hinc oritur suspicio, quod Diaconatus a Novato fuerit impugnatus.

(x) In hac Cyprianus S. Cornelio Papæ pleniorē reddit rationem, cur in causa Novatiani Antipapæ præter rescriptum Cornelii legitimi Papæ desideraverit etiam literas aliorum, qui Cornelium ordinaverant, Episcoporum. Item Papæ transmisit Acta in causa Felicissimi Presbyteri Carthaginensis ex Africa Romam devoluta. Ecclesiam Romanam vocat radicem & matrem. Inter cætera ait Cyprianus: *secundum quod divinæ Traditionis & ecclesiasticæ Institutionis sanctitas pariter & veritas exigebat, literas nostras ad Te direximus. . . quod autem scripta Collegarum nostrorum, qui illic Ordinationi tuæ adfuerant, desideravimus, non veteres mores obliti, novum aliquod quærebat; nam satis erat, ut Tu Te Episcopum factum nuntiares, nisi esset ex diverso discrepans factio. . . cui sapiendæ necessarium duximus. . . hoc enim vel maximè Frater! & laboramus & laborare debemus, ut unitatem a Domino & per Apostolos nobis successoribus traditam, quantum possumus, obtinere curemus.* Sed timeo, ne hæc epistola, in qua Author se vocat Præpositum & Apostolorum Successorem, sit vel supposititia vel interpolata.

Latinis & in pluribus aliis Cyprianicis vocatur *Subdiaconatus*, memoriam detegere non potui.

Ordo Acolythorum, ait Binghamus L. 3 c. 2. §. 1., a nul- Acolythia-
lo Scriptore græco quatuor primis Sæculis relatus fuit; apud tûs,
Latinos (si præscindamus ab Epistolis Ss. Cypriani & Corne-
lii) primum occurrit mentio in Cc. Carthaginensi IV. circa
finem Sæculi IV. Ast in hoc falli videtur Binghamus; nam sub
S. Stephano Papa occurrit S. Tharacitius Acolythus & Martyr
die 15ta Augusti; & Eusebius in vita Constantini M. L. 3. c. 8.,
loquens de Clericis, qui præter Episcopos convenerant ad Sy-
nodum Nicænam, ait. *Presbyterorum, qui eos Episcopos imitati
sunt, Diaconorum, Acolythorum, aliorumque quàm plurium nu-
merus vix iniri potest.* An per Acolythos intelligi debeant Hy-
podiaconi: disputare non vacat.

Exorcismorum mentio fit ineunte Sæculo III. apud Orige- Exorcista-
nem, Tertullianum, imo & Justinum Sæculi II. Scriptorem. tûs,
Sed an hæc potestas ab Ecclesia tempore S. Cornelii Papæ jam
assignata fuerit alicui speciali Clericorum Ordini; non satis con-
stat (y). Epistola S. Firmiliani Græci ex Sæculo III. in favo-
rem Exorcistarum adduci solita, est supposititia. Sæculo IV. in
Synodo Antiochena anno 341. celebrata, comparer Ordo Exor-
cistarum; nam *Can. 10.* dispositum legitur: *ii, qui sunt in Vi-
cis & Pagis, qui dicuntur Chorepiscopi... visum est, ut constituent
Lectores (z), Hypodiaconos, & Exorcistas.* Apud Latinos in vita
Ss.

(y) Vid. Selvagius L. 1. P. 2. C. 3. §. 5., ubi citat Cyprianicam 69nam,
quæ mihi dubiæ fidei videtur. Cyprianica 17ma mentionem facit Exor-
cistæ & Lectoris, estque brevissima & sequens: *universi Confessores
Cypriano Papæ salutem. Scias, nos universis, de quibus apud te ratio con-
stiterit, quid post commissum egerint, dedisse pacem, & hanc formam per
te & aliis Episcopis innotescere volumus. Optamus, te cum Ss. Martyri-
bus pacem habere. Præsentē de Clero & Exorcista & Lectore Lucianus
scripsit.* Insolens Epistola: universi Confessores Anonymi se ipsos vo-
cant sanctos Martyres, Episcopis formam præscribunt indulgentiarum.
Hanc formam & lubens legissem, utpote quæ, si non Sæculo III.
saltem Sæculo IV. edita fuerit.

(z) Sozomenus L. 4. C. 3. putavit, Lectores & Psalmistas in Ecclesia ca-
tholica fuisse unius ejusdemque Ordinis. Socrates L. 7. C. 22. at-
que adeò afferuit, etiam Catechumenos in Ecclesia Alex. fuisse Le-

Lectoratûs, Ss. Marcellini & Petri die 2da Junii Romæ Martyrum inëunte Sæculo IV. occurrunt Clericus Exorcista & duo Acolythi.

Lectoratûs Ordinem Tertullianus *L. de Præscriptione* c. 41. inëunte Sæculo III. primus ita retulit, ut alios Clericos minores ignorasse videatur; ait enim; *apud Valentinianos hodie Diaconus, qui cras Lector, hodie Presbyter, qui cras Laicus.*

Ostiaratûs, Ostiariorum seu Janitorum nullum, si a præfata S. Cornelii Papæ Epistola præscindamus, ante tempora Caji Papæ indicium apud Scriptores primorum trium Sæculorum detegitur, imò nec apud Authorem Cyprianicarum. Equidem in Epistola S. Ignatii *ad Antiochenos* & S. Clementis *Constitution. Apostolic. L. 3. c. 11.* referuntur Ostiarii; ast inter Eruditos jam constat, hæc opera esse supposititia. Sæculo IV. frequens Ostiariorum mentio occurrit apud Græcos & Latinos; ut enim præscindam a Pseudo - Hieronymo *de 7. Ordinibus Ecclesiæ*, & Pseudo Synodo Laodicæna, S. Epiphanius in *Expositione fidei* c. 21. ait: *tum Janitores ac reliqui disciplinæ causâ Ordines constituti.* -- Synodus Carthaginensis IV. *Can. 9.* modum præscribit. quo Ostiarius sit ordinandus: *Episcopus claves Ecclesiæ manibus initiandi tradat, dicens: Sic age &c. (a)* Hæc sunt præcipua, quæ pro antiquitate 7. Ordinum detegere potui, quibus rite perpensis, & spectato Caji Papæ Decreto (sive id genuinum sit sive confictum finiente Sæculo IV.) dubitare incipio, an institutio 7. Ordinum signanter Ostiaratûs tam antiqua sit, ut Cornelius Papa circa medium Sæculi III. de illis Ordinibus tanquam re omnibus etiam Græcis nota Fabio Antiocheno scribere potuerit, ut supra n. 43. Imò S. Cyprianus S. Cornelio coævus Ordinem Ostiariorum, qui Lectoribus inferiores sunt, ignorasse videtur; nam primus gra

---

tores seu Psalmistas; sed Sozomeno & Socrati utpote Novatianis in hac materia fidendum non est, qui & in materia Confessionis sacramentalis & Jejuniorum & Paschatis gravissimè hallucinati sunt.

**Cantores
seu Psalmi-
stæ & Fos-
farii.**

(a) In hac Synodo *Can. 10.* quoque occurrunt Cantores seu Psalmistæ, qui absque licentia Episcopi à Presbytero ordinari poterant. Apud Græcos insuper Fossarii inter Clericos numerabantur Sæculo IV & V. Vid. Selvagius vel Binghamus. Sed hi duo ultimi Ordines in Ecclesia Romana nunquam recepti videntur.

gradus, quo ex Laicatu ad Clericatum ascendebatur in Ecclesia Carthaginensi, fuit Lectoratus. Vid. Cyprian. Ep. 33 & 34 Ostiario- rum in Cyprianicis nulla fit mentio. Porro licet præfata Epi- stola foret genuinus S. Cornelii factus, inde tamen necdum se- queretur cunctos illos 7. Ordines etiam minores a S. Cornelio Papa agnitos fuisse ut Sacramenta a Christo instituta; alias enim & Viduæ & Afflicti Clero divinitus instituto adnumerari debe- rent.

Ac rursus aliquanto post ista subjicit Cornelius: . . . occasionem fi- dei Novatus accepit a Satana, qui ipsum intravit, inque eo diu habi- tavit. Ab Exorcistis curatus in gravem morbum incidit, & quoniam jam moriturus putabatur, in ipso lecto, quo decumbebat, Baptismi in- fusionem accepit, si tamen banc illum accepisse dicendum est.

46

Novatus
quomodo
baptizatus,

An Novatus occasionem fidei acceperit a Satana, an dum jam moriturus videbatur, primum in lecto fuerit baptizatus, an Ro- mæ vel Carthagine, disputare non vacat. In Cyprianicis de illis nihil occurrit. Præcipuam considerationem merentur ulti- ma verba: *si tamen banc illum accepisse dicendum est.* An S. Cor- nelius Papa Sæculo III. dubitavit de valore Baptismi per affu- sionem administrati? Verba in sensu obvio sumta id significare videntur. Pseudo-Cyprianus Ep. 76. idem dubium insinuavit. V. n. 35.

Imò nec reliqua consequutus est post morbum, quæ juxta Ecclesiæ Canonem consequi debebat, obsignationem videlicet ab Episcopo colla- tam. Quum autem illa potius non sit, quomodo Spiritum S. est consequutus?

47

An Confir-
matus.

Author bene credidit, Confirmationem esse Sacramentum Spiritûs S. collativum. Sed tamen & per Baptismum acquiri- tur Spiritus S. Porro de Novatianis sui temporis adnotavit Theodoretus Sæculi V. Scriptor, quod iis, quos baptizant, S. Chrisma (quæ & Confirmatio & manûs impositio ab aliis vo- catur) non præbeant. Et in Synodo Nicæna statutum legitur: *Novatiani Episcopi & Presbyteri ad Ecclesiam venientes impositionem manûs accipiant & sic in Clero permaneant.* Quod Sæculo IV. per manûs impositionem significatum fuerit Sacramentum Con- firma.

firmationis, comprobatur ex Cyprianica 72da (b), quæ a Donatistis objecta fuit S. Augustino. Igitur suspicari licet, quod apud Novatianos Sacramentum Confirmationis æque ac Diaconatus in defuetudinem venerint, utpote quæ non ita ex Evangelio, quàm ex Actis Apostolorum innotuerunt. Novatus vocatus fuit Vindex Evangelii, Dux Catharorum; interim illi Evangelici quàm indifferentes fuerint circa observandas leges in Evangelio non expressas, abundè paret ex Socrate L. 5. c. 22. Sozomeno L. 7. c. 16. 18, 19, Novatianis.

48

An in per-
secutione
suam Eccle-
siam dese-
ruerit, se
Presbyte-
rum esse ne-
gaverit.

*Et paulò post dicit Cornelius: qui Novatus se propter mortis me-
tum ac vitæ cupiditatem in persecutione Presbyterum esse negavit. Quum
enim a Diaconis rogaretur & admoneretur, ut domum, in qua se ip-
sum incluserat, egressus Fratribus in necessitate constitutis succurreret,
tam absuit, ut Diaconorum admonitioni obtemperaret, ut & cum in-
dignatione, nolle se amplius Presbyterum, sed alterius Philosophiæ stu-
diosum esse dicens, abiret ac discederet.*

Novatum fuisse Romæ Presbyterum curatum, vel etiam Pa-
rochum, admitto; sed eum (qui Episcopatum affectasse dictus
fuit n. 39., qui erga lapsos rigidissimus) hominem fuisse adeo
vecordem, ut in persecutione ex metu mortis officio Parochi
valedixerit, Româ abierit ac discesserit, alteri, nescio cui, Phi-
losophiæ vacaturus, ut firmiter credam, adduci tam facilè non
possum. Socrates Novatianus L. 4. c. 28. refert, quod Nova-
tus postea in persecutione Valeriani circa annum 258. Marty-
rium subierit (c); & Author hujus Epistolæ dicit supra 39.,
quod Novatus tempore Cornelii Papæ ante mortem Fabii An-
tiocheni in Episcopum fuerit ordinatus; quomodo ergo Cle-
rica-

(b) Parum est, ait Author, eis, qui apud Hæreticos vel Schismaticos baptizati sunt, manum imponere ad accipiendum Spiritum S., nisi accipiant & Ecclesiæ Baptismum; tunc enim demum plenè sanctificati & esse filii Dei possunt, si Sacramentum utroque nascentur, cum scriptum sit: nisi quis renascatur ex aqua & spiritu S. — Hac occasione iterato ani-
madvertendum, quod Pseudo-Cyprianus directe adversetur definitio-
ni Patrum Nicænorum.

(c) Id ipsum docuit Sæculo IV. Sympronianus Novatianorum Episcopus infra n. 57. citandus.

ricatum deseruit? An deseruerat, antequam Maximum Presbyterum & reliquos Confessores decepit n. 38.?

Aliquando post iterum subjungit Cornelius, dicens:.... Novatus 49
fidem nactus Presbyterium quoque sortitus est gratiâ Episcopi, qui ma- Ab Episco-
nus ipsi ad sortem Presbyterii imposuit: & quum ab omni Clero, imo po contra
& multis Laicis, ne id faceret, probiberetur, eoquod non liceret, Canones
quempiam in lecto baptizatum, qualis iste esset, in Clerum assumi, ut
tunc solum ordinare permetteretur, petiit. Deinde & aliam quan- Ordinatus,
dam viri hujus insolentiam omnium pessimam adjicit... (d).

Quis ille Episcopus, qui Novatum contra Canones Presbyterum ordinaverit, quum ab omni Clero imo & multis Laicis prohiberetur? An S. Fabianus, an S. Cyprianus? Si notum fuerit, Novatum in lecto baptizatum fuisse, notum quoque erat, Novato manum ab Episcopo impositam non fuisse, ut n. 46, 47. Cur Episcopus hæc sciens, & Novatum ordinaturus, eum non prius confirmavit? Deinde

Aliquanto post rursus sic dicit Cornelius: Jam verò scias eum 50
derelictum ac desertum esse factum, eoquod a Fratribus ad Ecclesiam Excommu-
revertentibus quotidie deseratur, quem & quinque Presbyteros eidem ad- nicatus a
hærentes Moses beatus Martyr, qui nuper apud nos bonum ac præcla- Presbyte-
rum martyrium sustinuit, cum adhuc in vivis esset, ... excommunica- ro.
vit.

Si hæc vere scripserit S. Cornelius Fabio; tunc hæresis Novati quàm citissimè Romæ fuisset extincta; nempe primo S. Cornelii anno exorta & eodem sopita, cum Fabius eodem, quo

F

Cor-

(d) Authoris tempore videtur distributio Corporis & Sanguinis Christi sub unâ specie panis fuisse usitatio; nam ita loquitur: *Novatus, cum oblata dispensaret, & cuique partem tribueret, communicantes jurare coegit, utrisque illorum manibus prehensis nec dimissis, donec jurantes ista dicerent (utar enim illius verbis.) Jura mihi per Corpus & Sanguinem D. N. J. C., quod me nunquam deserere, & ad Cornelium reverti velis; & miser homo non gustavit, nisi se illi devovisset, & pro eo, quod accipiendo panem illum, dicendum erat: Amen, dixisset: ad Cornelium non revertar. Ita apud Musculum. Interim sensus est aliquo interpolatore dignus: donec jurantes ista dicerent: jura mihi per &c. hæc Novatus (non verò jurantes) debuisset dicere; & tunc jurantes debuissent respondere: non revertar... vel: juro tibi....*

Cornelius fuit electus anno, sit mortuus. Illud forsan & considerationem meretur, quod Novati Hæresis ab aliis dicatur exorta fuisse post persecutionem Decianam; quomodo jam S. Cornelius Fabio renunciare potuit, Novatum a Mose, qui nuper nempe, in persecutione Decianâ martyrium sustinuit, fuisse excommunicatum? Quis fuit ille Moses, qui quinque Presbyteros vel etiam Parochos Romanos excommunicavit? Utrique ille, qui Romæ fuit Presbyter & post mortem Fabiani Papæ sub Decio *die 25. Novembris* eximio & admirabili martyrio decoratus fuisse dicitur in Martyrologio Romano, postquam infracto animo adversus... Novatianos steterit. In Chronico Damasi dicitur, quod eo tempore, quo post mortem Fabiani Moses & Maximus Presbyteri Romæ fuerint in carcere, Novatus ex Africâ Romam venerit, & de Ecclesia separaverit Novatianum & quosdam Confessores, *postquam Moses in carcere defunctus est, qui ibi fuit 11 Mensibus & 11 Diebus.* Ex his Pseudo-Damasi verbis confirmari posset, quod Schisma Novati post mortem Mosis sub Decio passim invaluerit, adeoque Moses, dum viveret, non potuerit excommunicasse sex Presbyteros Novatianos. Et quâ autoritate Presbyter excommunicasset Presbyteros? An forsan, quia Sedes post mortem Fabiani longo tempore vacavit? V. n. 61. Dicendum foret Novatum a Mose excommunicatum fuisse, antequàm Cornelius Papa Romæ contra Novatum celebraverit Synodum sexaginta Episcoporum, antequàm Cornelius suas primas Literas de Novato ab Episcopis damnato, ad Fabium perscripserit V. n. 33, 34. Cur Cornelius in hac 3tiâ Epistolâ primùm loquitur de eâ excommunicatione, quæ facta fuit a Presbytero? Si Cornelius Papa hanc magnificerit, cur eam in primâ vel secundâ Epistolis non renunciavit Fabio? Idem S. Cornelius in nulla suarum plurium ad S. Cyprianum datarum vel minimum meminit de istiusmodi excommunicatione a Mose facta. In Epistolâ 49nâ Cypriani ad *Cornelium* n. 56. citandâ dicitur, quod Novatus sub initium persecutionis Decianæ, adeoque vivente adhuc dum Fabiano, Carthagine Romam fugerit. — Adeo dissentiunt isti Pseudo-Historici. Sequitur

Et in calce Epistolæ Cornelius Catalogum Episcoporum ponit, qui Romæ constituti amentiam Novati condemnarunt, additis etiam nominibus illorum & Paræciis, quibus singuli præfuerunt; eorum quoque qui Romæ quidem non adfuerunt, per literas autem prædictorum sententiæ subscripserunt, nomina simul & Civitates, unde quisquis scripserit, commemorat.

51
Conclusio
videtur
respicere
alterutram
ex Episto-
lis nn. 33.
& 34. no-
tatis.

Censeo, hæc esse genuina Eusebii verba, quæ tamen videntur respicere non Epistolam Cornelii ad Fabium 3tiam, quam Eusebii libro malè insertam (e) suspicor, sed vel primam vel secundam nn. 33, & 34.; nam & primæ vel secundæ magis conveniebat, ut addita fuissent nomina Episcoporum, qui vel Romæ constituti Novatum condempnaverunt, vel absentes per literas Novati amentiam detestati sunt. At verò, quod attinet 3tiam Epistolam, in hac narrantur facta Novati particularia. Quomodo cæteri Episcopi, præsertim absentes, de his Novati factis testificari potuerunt? -- Hæc de famosa S. Cornelii Epistolâ ad Fabium. Restat, ut nunc examinetur

EPISTOLA S. CYPRIANI 49na AD CORNELIUM DE NOVATO.

Inter Epistolas Cyprianicas nonnullæ sunt S. Cypriani ad Cornelium Papam, & Cornelii ad Cyprianum. S. Hieronymus in Catalogo memorat octo tantum Epistolas S. Cypriani ad Cornelium Papam; idem numerus compareret in Chronico Eusebii; nihilominus circumferuntur undecim Epistolæ S. Cypriani ad Cornelium. Quis mihi malè vertet, si timeam, unam vel alteram ex illis undecim esse supposititias? Imò illam 49nam censeo spuriam.

52
Quot Epi-
stolas S.
Cyprianus
ad Corne-
lium scrip-
serit,

In Epistolâ inter Cyprianicas apud Pamelium 48vâ Cornelius Papa dicitur Cyprianum præmonuisse, quod Schismatici Nicostratus, Novatus & Evaristus Episcopus a Cornelio depositus,

53
Epistola
Cornelii
ad Cypria-
num de
Novato.

F 2

(e) Equidem in Catalogo Hieronymiano verbo: *Cornelius*, dicitur: quòd Cornelius quatuor Epistolas ad Flavianum Antiochenum scripserit de Novatiano. Ast loco: *Flaviani* Fabium, loco: *Novatiani* Novatum esse legendum suadet autoritas Eusebii antiquioris, qui & quartam saltem Epistolam ignoravit. V. n. 34, 35.

fitus, & Primus & Dionysius Româ discesserint, ac Carthaginem brevî adventuri sint.

54
Responsio
Cypriani
ad Corneli-
um.

Author responsoriæ, quæ est 49na sub nomine Cypriani ad *Cornelium*, rescribit, quod altero post adventum hæreticæ factionis die acceperit literas Cornelii, cui gratias agit, quod ab eo maturè & festinatò instructus fuerit adversus *Novatiani* & *Novati novas machinas*. Licet Cornelius, vel quisquis est Author Epistolæ 48væ, n. præc. Novatianum non nominaverit; licet nec apud Eusebium nec apud Pseudo-Cornelium in Epistolis ad *Fabium* comparuerit Novatianus a Novato distinctus; permitto tamen, quod Novatus & Novatianus sint duæ distinctæ personæ, prout etiam in Cyprianicâ 43tiâ & in Catalogo S. Hieronymi asseritur.

55
Novatus di-
citur Pres-
byter fuisse
Carthagi-
nensis.

Author dictæ Cyprianicæ 49næ Cornelio præterea rescribit, quod Novatus ille usque ad incæptam persecutionem Decianam Carthagine habitaverit & ibidem Presbyter fuerit. Sed hoc Pseudo-Cornelius a n. 35. citatus, ignorasse videtur. Eusebius, S. Epiphanius, Theodoretus, Socrates retulerunt, Novatum fuisse Presbyterum Ecclesiæ Romanæ.

56
Enarrantur
ejusdem
crimina a
Cypriano.

Author dictæ Cyprianicæ de Novatiano (f) quidem nulla particularia prodidit; sed de Novato retulit scelera plurima, & talia, qualia nullus alius Scriptor vel de Novato edidit, vel Novatianis unquam objecisse legitur. De illis criminibus, quæ Cornelius de Novato ad Fabium retulit, ne unum meminit author Cyprianicæ, sed nova Cornelio rescripsit, nempe: quod Novatus usque ad persecutionem Decianam fuerit Presbyter Carthaginensis, inscio suo Episcopo (S. Cypriano) Felicissimum Carthagine constituisset Diaconum (g), & postea Romam
pro-

(f) In Cyprianicâ 41mâ Novatianus dicitur factus esse Episcopus contra Cornelium Papam; in Ep. 52. recurrit Novatianus, sed in illa nulla fit mentio Novati vel scelerum ab authore hæreseos Novatianæ in Africâ commissorum.

(g) Novatus Felicissimum satellitem suum Diaconum nec permittente me, nec sciente constituit... istuc (Carthagine) adversus Ecclesiam Diaconum fecerat, illic (Romæ) Episcopum fecit. Hinc quæritur: an Presbyter possit ordinare Diaconos? . Supra n. 40. Felicissimus comparuit ut Presbyter.

profugus illic (Romæ) aliquem (Anonymum) fecerit Episcopum: quod prius in Africâ pupillos spoliaverit, viduas fraudaverit, pecunias Ecclesiæ denegaverit. *Novatus*, ait author, *avaritiæ inexplebili rapacitate furibundus...semper istic (in Africa) Episcopis malè cognitus, quasi Hæreticus semper & fervidus, omnium Sacerdotum voce damnatus...apud nos primum Schismatis incendium seminavit... Pater etiam ejus (Novati) in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum non sepultus, uterus uxoris (b) calce percussus & abortione properante in parricidium partus expressus. Et damnare nunc audet Sacrificantium manus, cum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius, qui nascebatur, occisus est? .. Propter hoc se non Presbyterio excitari tantum, sed & communicatione probiberi pro certo tenebat, & imminebat cognitionis dies, quo apud nos causa ejus ageretur, nisi persecutio antè venisset...circa cæteros autem Fratres ab eo circumventos laboramus...ut Ecclesiam repetant... quos regredi posse confidimus; neque enim potest perire, nisi quem constat esse periturum, cum Dominus dicat: omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. (i)*

Nec stylus nec doctrina S. Cyprianum redolent authorem; Epistola insuper, quæ de Novato narrantur, meam excedunt fidem. ^{49na S Cypriano ab-} Nam mihi videtur incredibile, quod Novatus, si tot scelera ^{judicatur.} Carthagine olim perpetrasset, si omnium Sacerdotum voce damnatus fuisset, tunc Romam profugus a S. Fabiano Papa adoptatus fuisset inter Presbyteros Romanos. Carthaginem inter & Romam

(b) Ad hoc factum confugiunt, qui contendunt Presbyteros Africanos Sæculo III. fuisse Conjugatos, Ast mihi nullatenus verosimile est, quod tempore S. Cypriani Presbyteris Carthagine permissum fuerit uti Matrimonio etiam ante susceptos Ordines inito; nam duo Concilia Carthaginensia Sæculo IV. contestata sunt, disciplinam Cœlibatûs & abstinentiæ ab uxoribus etiam præviè ductis esse conformem prioribus statutis, esse antiquam, esse ex Traditione Apostolica. Vid, Diss. de S. Basilio M. n. 126. — In Epistolâ Cyprianicâ 35. occurrit Numidicus Presbyter Viduus, ob singularem fidei constantiam in propriis tormentis & martyrio Uxoris suæ exhibitam subrogandus in locum quorundam Presbyterorum Carthaginensium lapsorum. De hoc Numidico vide & notam proximè (k) sequentem.

(i) Hunc textum, quem hic adhibet circa Dogma Prædestinationis, idem Pseudo-Cyprianus allegavit Ep. 73. ad probandum, quod Baptismus ab Hæretico collatus non valeat.

mam erat quasi quotidianum commercium literarium; quomodo igitur crimina Novati Carthagine publica potuissent eousque latuisse Romæ? Author Cyprianicarum aliàs contendit, nullum Clero adscriptum fuisse nisi de totius (k) Cleri & Plebis suffragio, an hac in lege S. Fabianus (vel quisquis Novatum ordinaverit) dispensavit circa Novatum hominem peregrinum, ignotum, ex Africâ appulsum, nullis recommendatitiis munitum? Romæ iterum plurima crimina perpetrasset, si fides habenda Epistolæ Cornelii tertiæ a n. 35. Nullus mihi occurrit Sectarius, qui tot Scelerum, quot Novatus, habeatur reus; & is nihilominus sectam constituisset Catharorum? post tot facinora Carthagine & Romæ commissa, iterum Carthaginem, ubi omnium Sacerdotum voce jam olim damnatus fuerat, reversus n. 53., multos ex Fratribus S. Cypriani seduxit, circa quos laboraverit S. Cyprianus, confidens eos regredi posse, quia *nihil potest perire, nisi quod constat esse perituum?*

57
S. Pacianus
videtur
Pseudo-Cyprianum
se-
cutus & de-
ferendus;

OBJICIES. S. Pacianus Episcopus Barcinonensis, qui obiit circa annum 380., Epistolâ 2 contra Sympronianum Novatianorum Episcopum scribens refert, quod Novatianus (l) Novatum secutus fuerit, quod Novatus fuerit Presbyter Carthaginensis & omnia crimina, quæ Author Cyprianicæ 49. de Novato confessus sit n. 56., quasi de verbo ad verbum repetiit seu confirmavit.

Respondeo 1mo. Fateor, hoc argumentum primâ fronte apparet gravissimum, oppono tamen præprimis alia: Eusebius in Historiâ Ecclesiastica S. Paciano senior, S. Epiphanius S. Paciano coevus, & Theodoretus Episcopi docuerunt, quod Novatus fuerit Presbyter Romanus, ac de fatiis criminibus nihil sciverunt. -- *Resp. 2do.* Circa annum 380. Epistolæ Cyprianicæ jam

---

(k) Id tamen falsum esse patet ex Ep. 40., & Pontio testante, S. Cypriano suos non defuisse æmulos. Item in Ep. 35. Cyprianus vel quisquis Author est, asserit, se *Dignatione divinâ admonitum & instructum fuisse, ut Nimidicum Presbyterum Presbyterorum Carthaginensium numero adscripserit*; idem Ep. 33. Aurelium, Ep. 34. Celerinum ordinavit Lectores, quin prius consuluerit Clerum & Plebem Carthaginensem.

(l) Licet Novatianus à Novato distinguendus sit; non ideo errarunt Eusebius, Epiphanius, Soerates &c., qui de Novatiano silentes, Novatum dixerunt sectæ Authorem.

jam fuerant corruptæ, quod patet ex eo, quod etiam S. Hieronymus anno 384. ex iisdem, quas Luciferiani objecerant, anabaptisticis fuerit deceptus. Quidni & S. Pacianus decipi potuit Epistolis S. Cypriano suppositis? S. Pacianum Epistolis Cyprianicis innixum fuisse, confirmat sequens

Scholion. Illo tempore Sympronianus Novatianorum Episcopus asseruit apud Pacianum, quod Novatianus (Socrates ait: *Novatus* v. n. 48.) martyrium subierit; allegavit testimonium S. Cypriani. S. Pacianus negavit illud S. Cypriani testimonium extare; en verba S. Paciani Ep. 2 Symproniano respondentis: *ante passum Novatianum putas & Cyprianum dixisse subjungens: præcessit me adversarius meus; unde quàm manifestè respondeam: Novatianus martyrium nunquam tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani auditum est aut lectum est... nam & ideo ab Ecclesiâ Christi recesserat, ne illum labor confessionis urgeret... hæc te omnia de Novatiano Cypriani literæ perdocebunt (m).* Porro etiamsi passus est aliquid Novatianus, non tamen occisus. Etiamsi occisus, non tamen coronatus, quia extra eam Matrem, cujus portio debet esse, qui Martyr est. ... Quid, si alia Cypriani opera habuisset Sympronianus & alia Pacianus? vel si Sympronianus illam historiam aliunde quam ex Cyprianicis hausisset? Ex responso tamen S. Paciani satis constat, quod is innixus fuerit Cyprianicis epistolis, in quibus, fateor, modo nihil compareret de Martyrio Novati.

Objicies 2do. Novatum, qui fuit author hæreseos Novatianæ, fuisse Presbyterum *Carthaginensem*, etiam S. Hieronymus contestatus est *In Catalogo Verbo: Novatianus*, ita scribens: *Novatianus Romanæ Urbis Presbyter adversus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus invadere Novatianorum... Dogma constituit... bujus author Novatus Cypriani Presbyter fuit.*

58

59

Sicut & S. Hieronymus.

Respon-

(m) Quod Novatianus ideo ab Ecclesiâ recesserit, ne illum labor confessionis urgeret, ego apud S. Cyprianum invenire non potui: illud Pseudo-Cornelius scripsit de Novato. Vid. n. 48. Porro nec Novatiani docuere, Novatum Martyrium subisse tempore S. Cornelii Papæ; sed illud retulerunt ad Persecutionem Valeriani in qua & S. Cyprianus occubuit. Igitur ex Cyprianicis ad Cornelium epistolis malè impugnatur Martyrium Novati.

Respondeo. Novatianus, qui varia scripsit opera, & ideo inter Scriptores Ecclesiasticos a S. Hieronymo collocatus fuit, distinguendus est a Novato n. 49., sed tamen Novatus, teste vel ipso S. Hieronymo, fuit author dictæ hæreseos, cujus promotor fuit Novatianus. Cæterum, cur S. Hieronymus ab Eusebio & S. Epiphanio discesserit docendo, Novatum fuisse Presbyterum *carthaginensem*, aliam non scio rationem, quàm quod vel fuerit malè corruptus, vel quod præfatam S. Cypriani Epistolam putaverit esse genuinam, adeoque censuerit eam esse præferendam testimoniis Eusebii & Epiphanii S. Cypriano juniorum; vel quod S. Pacianum supra n. 57. relatum, cujus & Epistolas in Catalogo laudavit, fuerit secutus. Cum verò Cyprianica nunc compareat suspecta, huic præferenda sunt testimonia Eusebii, Epiphanii, Theodoretii & Socratis asserentium, Novatum fuisse Presbyterum *Romanum*.

60

Nunc puto satis tractatum fuisse de Epistolis Ss. Cornelii & Cypriani, quæ Novatum respiciunt. Restat, ut promissis n. 41. datis satisfaciam & Epistolam inter Cyprianicas 52dam Lectoribus considerandam nunc breviter exponam.

EPISTOLA S. CYPRIANI 52da AD ANTONIANUM DE
S. CORNELIO LEGITIMO PONTIFICE
CONTRA NOVATIANOS.

61
Epistolæ
52dæ Cypri-
ani ad Anto-
nianum pri-

Hæc Epistola altum flet de Novato, Novatianum ita refert, ac si is author hæreseos Novatianorum (o) fuisset. Commodè dividi potest in tres partes, quarum prima cæteris prolixior (ex

---

(o) Idem est de Epistola 57., in qua de Novatiano nulla alia Cornelio recitat crimina, quàm quæ Eusebius n. 34. de Novato recitavit, nempe, quod fuerit durus contra lapsos & superbus, desertor Ecclesiæ. Additur tamen in Epistola 57., quod inimicus Novatianum in persecutione non tentaverit, sed præterierit & contemserit; *Neque enim querit illos, quos jam subegit... quanquam* &c. Sed tempore Cornelii, quo illa Epistola à S. Cypriano scripta fuisset, plures extabant in Ecclesia, quos inimicus nondum tentaverat; an hos cunctos jam subegerat? V. n. 58. (m). Quid si Novatiani respondissent, Catholicos ob nimia sua peccata Persecutoribus traditos fuisse? nam hanc alibi assignavit Cyprianus causam persecutionis. Vid. n. 67.

(ex qua sæpius citarunt Bollandistæ *ad diem 14 Sept. in Vitis Ss. Cornelii & Cypriani*) mihi videtur per alienam manum corrupta (p); si illa foret in omnibus genuina, admittenda erunt sequentia, quæ in illa prima Epistolæ parte asseruntur:

ma pars
continet
multa mi-
nùs credi-
bilia.

1mo. Quod Antonianus (an is fuerit Episcopus, & ubi, non additur (q)) S. Cypriano rescripserit, se cum Novatiano non communicare, sed adhærere Cornelio Papæ, quod fuisset Africanus, quod Carthagini proximus, ut ex conclusione patet, ubi author ait: *si tibi ad nos veniendi oportunitas & facultas fuerit, plura in commune & uberius ac plenius... tractare poterimus.* -- 2do Idem Antonianus literas, quibus professus est, se communicare cum Cornelio Papa, huic Pontifici scripsisset, quas tamen direxit ad Cyprianum, ab hoc submittendas Pontifici Cornelio. Interim hæc Epistolæ Antoniani ad *Cornelium Papam & Cyprianum* non exstant. 3^{tio}. Cyprianus seu author Cyprianicæ præfatas literas ad Cornelium Papam revera submisisset. Hæc omnia produnt summam Episcoporum erga Pontificem Romanum reverentiam & digna sunt S. Cypriano & Antoniano Episcopis. Cæterum Sæculo IV. ex quo Pseudo-Cyprianus est oriundus, quisquis se Orthodoxum probare voluerat, continuò assererat, se communicare cum Sede Romana. Porro, quæ sequuntur, videntur suspecta. — 4to. Postmodum Antonianus ad Cyprianum novas misit literas, desiderans, ut sibi rescriberetur, *quam bæresin Novatianus introduxisset, vel Cornelius qua ratione Trophimo & thurificatis (id est, qui thus idolis obtulerunt) communicet (r).*

G

Non

(p) Siquis totam Epistolam rejicere voluerit, huic opponam, quod ejus pars ultima seu tertia n. 63. referenda sensum redoleat singularem & S. Cypriano dignum. Interim Pagius hanc Epistolam anno 252, mense Februario scriptam fuisse asserit, totamque vocat *præclaram, insignem, ad historiam illius temporis illustrandam apprimè necessariam*. Ego censeo eam esse futilem, ad historiam intelligendam apprimè nocivam, quia falsa continentem.

(q) In Epistola 70ma aliquis Antonianus nominatur inter Episcopos Numidiæ, sed illa est supposititia, Vid. Diss. 13. n. 49, 50.

(r) Harum quatuor Epistolarum nulla extat.

Non nemo mirabitur, quod Antonianus, qui jam olim Cornelio contra Novatianum adhæserat, nunc primum interroget Cyprianum: *quam hæresin Novatianus Romæ introduxerit*. Necesse ergo erit, hanc Epistolam scriptam fuisse ante Concilium Romanum n. 2. relatum; aliàs enim Antonianus non potuisset nescire, quid Novatianus docuerit. 5to. Cyprianus vel quisquis est author hujus 52dæ, in hac respondens ad priores, fatetur de se ipso, quod *animum suum à priori disciplina flexerit*; de duplici illa & diversa disciplina ait: *quod utrumque non sine librata diu & ponderata ratione factum est*. In quo antiqua prior, & in quo posterior nova constiterit disciplina, author non satis expressit; videtur, quod juxta assertam priorem disciplinam stante persecutione lapsis resipiscentibus pax sub conditione, si denuo certamen subire voluerint, data fuerit. Ast dura pax, si lapsis data non fuerit venia, nisi sub conditione, ut se ipsos iterum sistere debuerint persecutoribus. Martyres Alexandrini n. 30, tam rigidi contra lapsos non fuerunt. Utrique à tempore Apostolorum fuerunt persecutiones plurimæ, saltem 7 universales per totum Orbem, ut hæc sub Cypriano fuerit 8va; in illis non defuerunt lapsi, ergo & traditio: *quomodo lapsi fuerint recepti*, certò viguit. Ut quid ergo S. Cyprianus opus habuit exspectare finem persecutionis? Tunc Synodum convocare & *librare diu, & ponderatâ ratione decidere*, imò disciplinam immutare? Cornelius Maximum Presbyterum e Schismate reversum recepit ad pristinum gradum Ep. 46.; id laudavit Cyprianus Ep. 47. Quomodo nunc contendit Synodum prius celebrandam esse? 6to. Author asserit, *quod a Presbyteris & Diaconis interrogatus* (s) *desuper Epistolam scripserit, quæ extet* (t); de eo tamen, quid statuendum esset circa causam lapsorum, distulerit, donec cessante persecutione Concilium Episcoporum celebraretur; *siquis vero ante celebratum illud Concilium lapsis temerè communicare voluisset, ipse a communione abstineretur*. Sanè rigida lex, quam dederit S. Cyprianus extra Concilium constitutus. An forsan sub

S.

(s) Neque hæc interrogatoria extat.

(t) Neque hæc extat.

S. Cypriano fuit prima persecutio, ut eousque nesciverint Presbyteri (ad Diaconos hæc cura non pertinebat) quid traditum fuerit circa lapsos? In Epistola 28va Pseudo-Cyprianus gloriatur, quod Presbyterum & Diaconum revera excommunicaverit, quia cum lapsis communicaverant, & horum oblationes obtulerant. Quam durus Pater! -- 7mo. Afferit, quod illa Romam, sede adhuc vacante, antequam Cornelius fuerit Papa, plenissimè scripserit (u). -- 8vo. Quod Clerus Romanus, inter quos & Novatianus & Moses tunc adhuc Confessor, nunc jam Martyr approbaverint (w) sententiam S. Cypriani, nempe

G 2

exspec-

(u) Ista plenissima Epistola vel non extat, vel foret ea, quæ inter Cyprianicas est 29na; hæc verò est brevissima curioso Lectori non satisfaciens. In ea author de se ipso enarrat Clero Romano: 1mo. Quod huic de Pænitentia agenda jam olim literas a se factas miserit a *Saturum Lectore & Optato Hypodiacono* allatas. -- 2do. Quod eidem Clero nunc transmiserit exemplar literarum, quas acceperit ab iis, qui detrectant longiorem agere Pænitentiam dicentes: Paulum omnibus pacem dedisse. Hunc Paulum, qui Martyr fuit vel Confessor Carthagenensis, etiam in Ep. 23tia refertur ut nimium indulgens, in ea Mapalius Martyr laudatur, quod nonnisi Matri suæ & Sorori, quæ lapsæ fuisset dicuntur, pacem dederit. Ergo Martyr pacem dare potuit. De hac tamen Epistola Vid. n. 75. 3tio. Quod addiderit copiam Epistolæ responsoriæ, quam illis detrectantibus (quinam hi fuerint, non additur) brevem *interim* scripserit. -- 4to. Quod quoque accluserit exemplum literarum, quas postea ad Clerum fecerit. -- 5to. Concludit, quod si temeritas eorum (detrectantium se submittere rigori Cyprianico) nec meis nec vestris literis compressa fuerit, agemus ea, quæ secundum Evangelium Dominus agere præcepit. Hæc est tota substantia plenissimæ Epistolæ 29næ. Ita ludimur a Pseudo-Cypriano, qui & singularem edidit Epistolam 24tam, quâ contestatus est, quod *Saturum* ordinaverit in *Lectorem & Optatum* Confessorem in *Hypodiaconum*, ut haberet Clericos, per quos literas mittere posset.

Ex hac ultima aliisque Cyprianicis quidam Authores, ut Binghamus, Sellvagus &c. subintulerunt, & proprium Subdiaconorum officium olim fuisse, literas Episcoporum ad alienam Ecclesiam deferre. At illæ Cyprianicæ mihi videntur suspectæ.

(w) Inter Cyprianicas modò numerantur plures Epistolæ Cleri Romani ad S. Cyprianum, de quibus nihil scivisse videtur S. Hieronymus. In Ep. 15. author afferit, quod pro tunc modò 13 Epistolas ad Clerum

exspectandum esse, donec celebrari valeat Concilium ex *Episcopis & Presbyteris & Diaconibus, Confessoribus ac Laicis stantibus*, idest non lapsis; interim tamen lapsis graviter infirmis in ictu mortis pax danda sit, licet contingere possit, ut aliqui in articulo mortis absoluti iterum reconvalescant. Ast cum paulo post Cornelius Romae fuerit electus, & omnis plebs & Clerus ad electionem convenisse ac 16 Episcopi adfuisse dicantur in hac eadem Epistola secundum dicenda n. seq.; cur in hoc Concilio causa lapsorum non fuisset decisa? — Omitto aliam Synodum Romanam ineunte S. Cornelii Pontificatu vere celebratam n. 32. — 9no. Literae illae Cleri Romani, in quibus novus Cypriani rigor fuerit a Clero approbatus, per totum mundum missae fuisse dicuntur (x). Ecce! ipse Pseudo-Cyprianus quantum veneratur Ecclesiam Romanam! Ut is Episcopus & novus Legislator suo decreto majorem conciliet auctoritatem, asserit illud sede vacante a Clero Romano approbatum fuisse. Singulare exemplum, quod Episcopus petierit suam ordinationem confirmari a Clero Romano sede vacante, quod Clerus ille novam illam ordi-

---

Romanum direxerit, utique ab aliquo Clerico illuc perlatas. In Ep. 26ta Moses & Maximus Presbyteri Romani, Nicoftratus & Rufinus Diaconi, & cæteri Confessores respondent S. Cypriano, hunc vocant *Papam, gloriosum Episcopum, beatissimum & gloriosissimum Papam*, hujus ordinationem de pace lapsis, qui per totum pæne orbem invaluisse dicuntur, licet pœnitentibus tardiùs concedendâ summopere laudant, eoquod non debeamus *sanctum Domini canibus, & margaritas porcis profanâ facilitate donare*. — Cæterum Epistola Cleri Romani ad S. Cyprianum, in qua Novatianus cum Mose subscripsisse legitur, non extat. — Epistola S. Cypriani 16ta nonnisi duobus Presbyteris Romanis Mofi & Maximo (quos & verè *Martyres* vocat) & cæteris Confessoribus inscripta legitur, cum tamen, si Pseudo-Cornelio n. 43 credendum foret, Romæ fuissent 46. Presbyteri, seu Parochi.

(x) Neque hæ ab aliquo authore relatæ sunt. Si autem illo tempore, quo S. Cyprianus hanc scripserit Epistolam, literæ Cleri Romani jam per totum mundum missæ fuerint, & Cyprianus jam resciverit, eas per totum mundum missas fuisse, mirandum sanè, quod eas Antonianus nesciverit solus. — Quantâ benignitate circa annum 170. lapsi fuerint recepti à S. Dionysio Corinthio & Ss. in Gallia Martyribus, Vid. Euseb. L. 4. c. 23, & L. 5. c. 2.

ordinationem miserit per totum mundum. In Pontificali traditur, quod post mortem Fabiani Papae Sedes Romana non vacaverit nisi 6 diebus. — 10mo. Persecutione sopitâ Concilium in Africa celebratum fuit, in quo *Scripturis diu ab utraque parte prolatis* temperamentum salubri moderatione libratum, ut traheretur diu poenitentia (y). Illa etiam sollicitudo, qua author assertam Synodum omnibus ignotam defendere nititur: *quod Patres in eo Scripturis diu ab utraque parte libratis temperamentum disciplinae libnaverint*, mihi videtur suspecta; cur non edicit categoricè: quid Episcopi deciderint? De Traditione tacet, quam sibi contrariam fuisse non obscure confitetur. Quandonam illa Synodus Africana celebrata fuit? Paradoxum est, si nec haec Synodus in notitiam Antoniani pervenerit. Eusebium penitus latuit. — 11mo. Cyprianus dicitur libellum composuisse, quo continetur, quomodo singulorum lapsorum causae & voluntates & necessitates sint examinandae, *quem libellum*, ait author, *ad te pervenisse confido*. Timeo, & hunc libellum a nemine unquam visum fuisse (z), nec a S. Cypriano submissum fuisse Antoniano; non ergo mirum, quod Antonianus in suis, quas ad S. Cyprianum scripsisse dicitur, duabus Epistolis nihil Cypriano responderit de fato libello. — 12mo. Quia numerus Episcoporum in Africa videbatur minus sufficiens, Africani hac super re Cornelium Papam consuluerunt (a). Recte Papam consu-

---

(y) Hujus Concilii certum indicium extra hanc Epistolam occurrit nullum. Equidem in Cyprianicis 28va & 40ma author loquitur de aliquo Concilio hanc disciplinam concernente; ast ibi agit de Concilio nondum celebrato, sed adhuc celebrando. Insuper & illæ duæ Epistolæ videntur suspectæ.

(z) Is videtur distinguendus esse a Libro de *Lapsis*, qui extat infra capite 4to examinandus; qui ultimus nullum continet examen de singulorum causis & necessitatibus. In Ep. 51ma ait, se scripsisse librum de *Unitate*, & libellos de *Lapsis*. Timeo, cunctos esse supposititios.

(a) Haec Cypriani ad Cornelium Papam consultoria frustra alibi quaeritur. In Ep. 51ma ad Maximum Presbyterum Romanum & contestatur, quod illum Libellum Carthagine prælegerit, eundem quoque Romam miserit. *Quem Libellum*, ait, *magis ac magis nunc vobis placere confido*. Ast ego timeo hanc ipsam Epistolam esse supposititiam.

consuluisse, & Cyprianus in hac innovatione paulo prudentius processisset, quàm postea in causa Rebaptizationis contra Stephanum Papam. — 13tio. Cornelius Papa dicitur Concilium habuisse cum plurimis Coepiscopis (b); — 14to. & datâ ad S. Cyprianum responsoriâ (c) consensisse in Sententiam Cypriani, nempe: quod lapsis spes communicationis & pacis non sit in totum deneganda, nec temere concedenda, sed poenitentia diu protrahenda, secundùm quod libello continetur. Mirum, si circa medium Saeculi III. saeviente persecutione Deciana tot Concilia celebrata fuerint. Difficillimum erit determinare ordinem chronologicum, quo ea, quae author in hac Cyprianica enarravit Antoniano, revera contigerint, & quo anno Pontificatûs Cornelii haec Cypriani ad Antonianum fuerit scripta. Aliqui, ut haec conciliare possent, asseruerunt (d) Sedem Romanam post mortem S. Fabiani per biennium vacasse. Verùm hæc assertio veteribus fuit incognita; nulli solido nixa est fundamento; ideo excogitata, ut Epistolæ Cyprianicæ defendi possent. Epistola 31ma, in qua Clerus Romanus *Bmo ac gloriosissimo Papæ Cypriano* significat Sedem Romanam adhuc vacare, & ideo in causâ Lapsorum nihil decidi posse, mihi supposititia est. Author Cyprianicarum etiam in Ep. 74ta significat Stephano Papæ, in Africâ celebratum fuisse novum Concilium, in quo decretum fuerit, Clericos ab hæresi (e) reverbos non esse recipiendos, nisi ad laicam communionem. Cur sub Stephano

Papa

(b) Nec hujus Concilii mentio ab aliis facta est; illud certo distinguendum a Synodo 60 Episcoporum habita sub Cornelio Papa n. 2.

(c) Nec haec S. Cornelii *ad Cyprianum de Lapsis* extat.

(d) Illi ipsi, ut Pagiùs ad annum 252, consequenter docent, Cornelium Papam nonnisi uno anno sedisse, cum tamen Eusebius in historia & Chronico, omnes catalogi & Chronicon S. Damasi Cornelio Papæ duos saltem annos completos tribuerint, & nonnisi in solo Chronico auctiori Pontificatus Cornelii ad *unum* annum restrictus legatur.

(e) Ego utique & illud Concilium rejicio ut fictitium. Vid. *Dissert. 13. de Cyprianicis n. n. 7. & 54.* Difficile erit inire numerum omnium Synodorum, quas Author Cyprianicarum celebratas fuisse, & Epistolarum, quas a se circumquaque per Subdiaconos in Cappadociam usque & Hispaniam missas asseruit.

Papa novum desuper celebratum fuit Concilium, si res illa jam a Cornelio Papa fuerit decisa circa Novatianos? — Denique hanc Epistolæ partem sequentibus concludit verbis: *de quo tibi necesse nunc fuit scribere, ut scias me nihil leviter egisse.* Ecce! ergo Antonianus videtur S. Cypriano malè vertisse, quod S. Cyprianus antiquam circa Lapsos recipiendos disciplinam immutaverit! ego consensissem Antoniano, vel potius ego censeo, fatam Epistolam esse supposititiam; nec ullatenus verosimile est, quod S. Cyprianus novam ac adeo rigidam circa Lapsos disciplinam induxerit, hancque immutationem Cornelius Papa approbaverit; nec verosimile, quod Sedes Romana tanto tempore, quantum exigunt Cyprianicæ, vacaverit.

In secunda Epistolæ parte dicitur: *Cornelius a 16 Episcopis factus est Episcopus . . . nullâ libelli, ut quidam jactarunt, labe maculatus . . . quod passim communicare sacrificatis & thurificatis (f) Cornelius tibi nuntiatus est, a fictis apostatarum rumoribus nascitur.* Tunc sequitur, quod Trophimus (g) a Cornelio Papa quidem fuerit

62.

In 2da parte Author contra lapsos Episcopos est

(f) Voluit dicere: iis, qui sacrificia & thura Idolis obtulerunt. Interim an illa repetita phrasis digna sit S. Cypriano Rhetore alias elegantissimo, dijudicent alii.

(g) Etiam in Ep. 64. Author asserit Fortunatum Episcopum Idolis sacrificasse, & ideo Episcopatu fungi non posse, quia scriptum est: *Deus peccatorem non audit.* De Episcopis in Hispania libellaticis, & ideo ad statum laicalem detrudendis sententiam pronuntiavit in Ep. 68. Vid. Diff. 13. n. 108. S. Optatus Milevitanus videtur hæc facta Ss. Cypriani & Cornelii penitus ignorasse; nam L. 2. contra Parmenianum Donatistarum Episcopum Carthaginensem expresse docet, quod methodus reducendi Episcopos lapsos ad statum laicalem fuerit a Donatistis primum inducta, ita ait: *notum est. . . persecutionis tempore aliquos inertia a confessione Nominis Dei delapsos thurificasse, & tamen nullus eorum, qui evaserunt (qui lapsi non fuerant) aut manum lapsis imposuit, aut ut genua figerent, (hæc phrasis forsan innuit reductionem ad statum laicalem apud Donatistas usitatam) imperavit — Et facitis vos hodie post unitatem nobiscum vel iuram vel præceptam (id est, postquam Constans Imp. mandaverat, ut Donatistae ad unam Catholicam regrederentur Ecclesiam) quod a nullo factum est post thurificationem: quia scriptum est: ne tetigeritis Unctos meos, neque in Prophetas meos manum miseritis. Oleum suum defendit Deus, quia si peccatum est hominis, Unctio est tamen divinitatis.* Nunc revideantur dicta n. n. 41. 42.

rigidus,
erga Libel-
laticos be-
nignior.

An Mæ-
chi ad pœ-
nitentiam
admitten-
di, relin-
quit cujus-
libet Epif-
copi arbi-
trio.

fuerit receptus, sed habito prius illic tractatu cum Collegis plu-
rimis, & non nisi ad laicam communionem, quia cum Trophi-
mo maxima pars populi fuerit reversa (b). Deinde explicat,
quod Libellatici (qui erga pecuniam acceptarunt libellum, quo
declarati fuerint immunes ab injusta vexa sacrificandi) excusari
valeant a peccato. Tunc prosequitur de defunctis: *Aliud est sta-
tim fidei & virtutis accipere mercedem; aliud pro peccatis longo dolo-
re cruciatum emundari & purgari diu igne. Et mæchis a nobis pœni-
tentiae tempus conceditur. . . licet & quidam apud Antecessores nostros
de Episcopis istic in Provincia nostra dandam pacem mæchis non puta-
verunt, & in totum pœnitentiae locum contra adulteria clauservnt,
non tamen Catholicae Ecclesiae unitatem vel duritiae vel censurae suae
obstinatione ruperunt. . . actum suum disponit & dirigit unus quisque
Episcopus rationem propositi sui Domino redditurus (i). Lubens
credo, quod S. Cornelius nullâ labe libelli maculatus fuerit,
imo*

(b) Interim Author Cyprianicarum videtur benignior fuisse erga Hypo-
diaconos & Acolythos, quam erga Diaconos, Presbyteros & Episco-
pos. E. G. in Ep. 28va Cyprianus dicitur absens a suo Clero per lite-
ras fuisse interrogatus de Philemone & Fortunato Hypodiaconis & Favo-
rino Acolutho, qui medio tempore recesserunt, & nunc venerunt, utique
poenitentes & recipi cupientes: & per literas, quas & à suis Collegis
legendas voluit, respondit: *Huic rei non potui me solum judicem dare,
cum . . . haec singulorum tractanda sit & limanda plenius ratio, non tan-
tum cum Collegis meis, sed etiam cum plebe ipsa universa. Expensâ enim
moderatione, libranda & pronuntianda res est, quae imposterum circa Mi-
nistros Ecclesiae constituat exemplum. Interim se a divisione mensura tan-
tum contineant, non quasi a Ministerio Ecclesiastico privati esse videantur;
sed ut integris omnibus ad nostram praesentiam differantur. Igitur hi Cle-
rici lapsi ad Ministerium Ecclesiasticum interim recepti sunt ex Sen-
tentia Cypriani, qui huic rei non potuit se solum Judicem dare. Quam
scrupulosus nunc hac in re is Praepositus! qui tamen paulo ante in
hac eadem Epistola contra Gajum Parochum Diddensem & ejus Dia-
conum, quod cum lapsis utique Laicis communicaverint, & eorum obla-
tiones obtulerint, Sententiam pronuntiavit excommunicationis.*

(i) Ubi Sermo est de disciplina quoad lapsos in infirmitate absolvendos,
Author Cyprianicarum nullam pati voluit discrepantiam; Clero Ro-
mano Ep. 15ta ita respondet: *Scandum putavi & cum vestra Sententia,
ne actus noster, qui adunatus est, & consentire circa omnia debet, in ali-
quo discreparet. Vid. n. 64.*

imo quod hujus ne suspitione quidem laboraverit, quod ad purgandum se non indiguerit testimonio Episcopi Africani; credo, quod S. Cyprianus purgatorium crediderit, mæchos receperit, id quod magis patebit ex n. sequenti; timeo tamen, ne ultima assertio: *quod plures Episcopi Africani olim mæchos a pœnitentia excluderint, & quod S. Cyprianus hunc rigorem salva Unitate tolerandam esse censuerit*, ab aliquo Tertullianista vel Montanista vel alio quodam fuerit inserta; nam S. Cyprianus indefinitè dixerat: *& mæchis a nobis (Catholicis) pœnitentiæ tempus conceditur & pax datur. . .* His non bene convenit, quod postea insertum legitur: *Et quidam apud Antecessores nostros. . . præsertim, cum in fine Epistolæ n. 63 ex D. Paulo doceat, mæchos ad pœnitentiam recipiendos esse, utique in omnibus Diæcesibus.* In eadem secunda parte additur, quod Novatianus non sit legitimus Episcopus Romanus, quod per plurimas Civitates novos Apostolos suos jam miserit; sed quæ fuerit doctrina Novatiani, quam Antonianus præ cæteris rescire desideravit, Cyprianus non exposuit; en verba responsionis formalia: *quod verò ad Novatiani personam pertinet Frater Charissime? de quo desiderasti tibi scribi, quam hæresin introduxisset, scias nos primo in loco non curiosos esse debere, quid ille doceat, cum foris doceat. Quisquis ille est & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.* Judicent alii, an hæc responsio digna sit S. Cypriano de fata hæresi specialiter interrogato. — Porro in Synodo Nicæna Novatiani fuerunt agniti ut Christiani.

— In tertia Epistolæ parte vox S. Cypriani vera resonare mihi videtur. Ita insonat contra Novatum vel Novatianum: *quantus arrogantiae tumor est, quanta humilitatis & lenitatis oblivio, quanta. . .* Deinde ex D. Paulo docet, quod, cum fraudatores, fornicatores & mæchi a pœnitentia excludi non debeant, etiam Libellatici non sint excludendi, cum peccatum Libellaticorum sit minus illis, utpote non ex voluntate, sed ex necessitate commissum. *Nec sibi, ait, ex hoc novi Heretici blandiuntur, quod se dicant Idololatri (k) non communicare, quando sunt apud illos*

63.
In 3tia parte S. Cyprianus contra Novatianos docet, ne Idololatrias nec Mæchos a pœnitentia esse excludendos.

(k) Hos Pseudo-Cyprianus supra n. 62. vocavit sacrificatos & thurificatos.

illos & adulteri (l) & fraudatores . . . quod secundum Apostolum est Idololatria. . . Et quia apud inferos confessio non est, nec Exomologesis illic fieri potest. . .

Hæc tertia pars nihil continet, quod mihi vel suspectum videatur. — Porro in hac Epistola, in qua Antonianus dicitur apud S. Cyprianum inquisisse in Authorem dictæ hæreseos, fuisset locus proprius, in quo S. Cyprianus crimina referre debuisset, siquæ Novatus in Africa priusquam fatam hæresin Romæ excitavit, commisisset. Cum vero hac in Epistola nulum compareat indicium eorum excessuum, quorum Novatus in Epistolis Cornelii ad Fabium, & Cypriani ad Cornelium accusatur, hinc iterum novum formari potest argumentum, quod Author hæreseos Novatianæ reus non sit criminum, quorum in fatis Epistolis condemnatus fuit.

64. Si omnes Epistolæ Cypriani-
cæ essent
genuinæ,
& quo ad
cunctas
partes; se-
queretur
Ecclesiam
Carthagi-
nensem
sub S. Cy-
priano fuisse
in miser-
rimo statu
quoad mo-
res, sed di-
tissimam in
auro.
Ep. 10.
Ep. 15.

Si omnes Epistolæ, quæ S. Cypriano nunc adscribuntur, sint genuinæ, & quoad cunctas partes; tunc sequitur, ut Ecclesia Carthaginensis sub S. Cypriano fuerit quoad mores in miserrimo statu, sed quoad aurum ditissima. In Ep. 10^a suis Presbyteris & Diaconis suspensionem comminatur, eoquod Lapsos recepissent ad Eucharistiam durante adhuc persecutione &c. — In Ep. 15^a dicitur, quod quotidie *millia lapsorum revertantur, qui sacrilegis contactibus manus suas atque ora maculassent, vel nefandis libellis nihilominus conscientiam polluissent, quique à Martyribus libellos (indulgentiarum) contra Evangelii legem impetrare soleant.* Quis credat, Carthagine tantum fuisse numerum lapsorum? Quo Evangelii apice prohibetur, lapsis indulgentiam concedere? — In Ep. 18va: *absit . . . ut Ecclesia esse dicatur lapsorum numerus.* — In Ep. 28va Presbyter & Diaconus excommunicantur, quia cum lapsis temerè communicabant; Philomenus & Fortunatus Hypodiaconi & Favorinus Acoluthus, inter lapsos referuntur. — In Ep. 38va exponitur, quod Felicissimus Presbyter Carthaginensis *præter fraudes veteres & rapinas dilucidâ veritate cognitas,* nunc

(l) Hic loquitur de adulteris sicut de avaris & aliis peccatoribus; supra n. 62. docuerat, adulteros juxta disciplinam aliorum Episcoporum a pœnitentia penitus excludi.

nunc etiam adulterium commiserit à Fratribus proximè probandum; Ep. 18.
 & se ipsum constituerit Coepiscopum, proripuerit se cum plurimis, Ep. 28.
 ducem se factionis & seditionis principem temerario furore contestans. EP. 38.
 Author Epistolæ addit: quòd plurimi Fratres ab audacia Felicissi-
 mi jam redierint ad Matrem Ecclesiam, & pro certo sciat & cæteros
 cito ab errore recessuros esse. Hi plurimi in schisma prolapsi de-
 bent distingui à millenis libellaticis in Ep. 15ta relatis. — In Ep. Ep. 39.
 39na nominantur 5 Presbyteri, quos sicut & Felicissimum ab-
 stinuerit. — In Ep. 40ta Cyprianus Plebi suæ conqueritur: quo Ep. 40.
 rumdam Presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad Plebem
 meam ante diem Paschæ venire licuisset, dum conjurationis suæ me-
 mores & antiqua illa contra Episcopatum meum (m) venena retinen-
 tes instaurent veterem contra nos impugnationem suam & sacrilegas
 machinationes insidiis solitis denuo renovant & quidem . . . nobis hoc
 optantibus . . . ac ne parum fuisset corrupisse quorundam Confesso-
 rum mentes, nunc lapsis, (quin hi longâ & continuâ satisfactione
 Deum placaverint) indulgentiam concesserunt. Eadem nunc ratio,
 eadem rursus everfio per 5 Presbyteros Felicissimo copulatos . . . cumque
 semel placuerit tam nobis quàm Confessoribus & Clericis Urbicis
 (Romanis) item universis Episcopis vel in nostra Provincia vel trans
 mare constitutis, ut nihil innovetur circa lapsorum causam, nisi om-
 nes in unum convenerimus . . . contra hoc concilium nostrum rebella-
 tur. . . Quas nunc pœnas patior, quòd ipse ad vos in præsentiarum ve-
 nire non possum. . . Non suffecerat exilium jam biennii. . . Lachrymæ
 diebus ac noctibus profluentes, quòd . . . necdum complexibus vestris in-
 bærere contingat Accessit hîc talescenti animo dolor major, quòd . . .
 excurrere ad vos ipse non possum . . . Persecutionis istius novissima
 hæc est & extrema tentatio, quæ & ipsa cito transibit, ut præsender
 vobis

H 2

(m) Pontius S. Cyprianus Diaconus testatur, quod ii, qui restiterant, ne Cypri-
 anus fieret Episcopus, postea ab hoc computati fuerint inter suos ami-
 cissimos & necessarios; ita scribit: quidam Cypriano restiterunt . . . quibus ta-
 men quantâ lenitate, quàm patienter, quàm benevolenter indulgit, quàm clemen-
 ter ignovit amicissimos eos postmodum computans mirantibus multis? cui
 enim posset non esse miraculo tam memoriosæ mentis oblivio. Pseudo-Cy-
 prianus illos Presbyteros vocat malignos, perfidos, sacrilegos,
 conjuratores, machinatores, insidiatores.

- vobis post Paschæ diem cum Collegis meis, quibus præsentibus Conci-
 lium celebrabitur in causa lapsorum. – Crimina, quæ Novatus
 Ep. 49. Presbyter Carthaginensis in Africa perpetraverit, in Ep. 49na
 Ep. 55. supra n. 52 relata enumerantur. – In Ep. 55ta Felicissimus Cor-
 nelio Papæ renuntiatur ob plurima & gravissima crimina abstentus...
 pecuniæ sibi commissæ fraudator, stuprator virginum, ac Matrimo-
 niorum multorum depopulator atque corruptor. Plura dicuntur n. 74. –
 Ep. 63. In Ep. 63tia dicuntur Sacerdotes quidam ex simplicitate loco
 vini in calice obtulisse aquam, ne ex odore vini si manè vinum
 consecratum in Missa sumpsissent, detegerentur a gentilibus
 Ep. 62. esse Christiani (n). – In Ep. 62da S. Cyprianus a Pomponio
 Epis.

De Aqua
 loco Vini
 in sacrifi-
 cio Missæ
 adhibita.

(n) Hæc Epistola, quam S. Cyprianus ad Cæcilium Episcopum scripsis-
 se dicitur, est cæteris magis famosa; hinc aliquid de illa duxi adno-
 tandum. In ea S. Cyprianum, qui alias facundissimus est, submisso
 dicendi genere usum fuisse, jam olim advertit S. Augustinus de Doc-
 trina Christiana L. 4. c. 21. Igitur ob stylum haberi potest suspecta.
 Centuriatores ex illa Epistola evincere voluere, S. Cyprianum scrip-
 sisse contra Episcopos Catholicos, qui Sæculo III. Laicis usum cali-
 cis subtraxere. Alii putant, fatam Epistolam fuisse scriptam contra
 Encratitas, qui docebant, potum vini esse illicitum, & ideo in Sa-
 crificio adhibebant aquam. Ego suspicor, Epistolam non esse S. Cy-
 priani. En quasdam ex eo Sententias: *Quamquam sciam Frater Cha-
 rissime! Episcopos plurimos Ecclesiis divinâ dignatione Præpositos evangelicæ
 veritatis & dominicæ Traditionis tenere rationem, nec ab eo . . . humanâ
 & novellâ institutione descendere; tamen quoniam quidam vel ignoranter vel
 simpliciter in Calice Dominico sanctificando, & Plebi ministrando hoc non
 faciunt, quod Jesus Christus . . . fecit & docuit. . . Nec hoc nos putes
 nostrâ & humanâ mente conscribere, aut ultroneâ voluntate hoc nobis au-
 daacter assumere, cum mediocritatem nostram semper humili & verecundâ mo-
 deratione teneamus; sed Deo mandante & inspirante, ut calix mixtus vino
 offeratur; nam non videri potest Sanguis Ejus, quando vinum desit calici. . .
 Noe typum futuræ passionis expressit. . . Quotiescunque autem aqua sola
 in Scripturis sanctis nominatur, Baptisma prædicatur . . . miror satis, unde
 hoc usurpatum sit, ut quibusdam in locis . . . aqua offeratur, quæ sola
 Christi Sanguinem non possit exprimere . . . sic autem . . . offerri aqua sola
 non potest, quomodo nec vinum solum; nam sic . . . nisi si in sacrificiis ma-
 tutinis hoc quis veretur, ne per saporem vini redoleat Sanguinem Christi. . .
 An illâ sibi aliquis contemplatione blanditur, quod etsi manè aqua sola offer-
 ri videretur, tamen cum ad cœnandum venimus, mixtum calicem offerimus.*

Episcopo consultus: quid statuendum circa sacras Virgines, quæ in eodem lecto dormiverant cum masculis, inter quos etiam fuerit Diaconus; S. Cyprianus ex Synodo rescripsit, quod cum Præpositi & Diaconi præesse debeant integritati & continentiæ, bene fecerit abstinendo illum Diaconum & cæteros. Virgini- bus, quæ se Christo dicaverunt, si fidem servare noluerint, permittit, ut nubarent; id est, ut explicat Baronius, cum illis dispensavit in voto simplici castitatis; decrevit simul, ut cunc- tæ ab obstetricibus diligenter inspiciantur, & si adhuc virgines deprehendantur, accepta communicatione ad Ecclesiam admir- rantur; quæ vero corrupta fuerit deprehensa, agat pœniten- tiam plenam, *quia . . . non mariti, sed Christi adultera est*, & ideo æstimato justo tempore, postea Exomologesi facta ad Ecclesiam redeat. — Quam miser fuerit status Clericorum in Africa, si illæ cunctæ Epistolæ sint genuinæ! nihilominus Ecclesia Carthagi- nensis fuisset simul ditissima; nam juxta Epistolam 60am S. Ep. 60. Cyprianus unica vice sestertia centum millia Nummum a Clero & Plebe Carthaginensibus donatorum misit in Numidiam ad re- dimen-

---

*Sed cum canamus, ad convivium nostrum plebem convocare non possumus, ut Sacramenti veritatem fraternitate omni præsentē . . . celebremus . . . Christum offerre oportebat circa vesperam . . . nos autem Resurrectionem Domini manè celebramus . . . Siquis de Antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter hoc non observaverit . . . potest simplicitati ejus venia concedi; nobis verò non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti & instructi sumus . . . & de hoc quoque ad Collegas nostros literas dirigamus, ut ubi- que. . . Quæ de Melchisedech & Salomone inseruntur, digna sunt, quæ in Breviarium Romanum fuerint recepta. Vid. Feria III. infra Octavam Sr. Corporis Christi. Cæterum ex fata Epistola patet, quòd tempore Authoris (quisquis is fuerit, S. Augustino antiquior est) Eucharistia generatim sumpta fuerit a jejunis &, in quibusdam saltem locis, a Laicis sub sola specie panis; quam ultimam consue- tudinem esse abrogandam Author, ut asserit, a Deo monitus docuit in Epistola privata ad Cæcilium datâ, huncque rogavit: *de hoc ad Col- legas nostros literas dirigamus*. Ast communes literæ nomine S. Cy- priani & Cæciliï hac super re exaratæ non extant. Author fatæ epi- stolæ (in qua supponitur Missarum sacrificia vesperi repetita fuisse; sed privata) vel ejus interpolator mihi videtur fuisse Donatista, qui voluit in Missa adhibendum vinum rubrum, ut Sanguis videri posset.*

dimendum Fratres a barbaris captos, paratus plus mittere. Prædicta summa foret in moneta gallica antiqua duo millia myriadum aureorum solarium; cum hæc quantitas sit immodica, Pamela putat, errorem irrepsisse in textum. Quinam fuerint illi Barbari, qui sub S. Cypriano Numidiam vastaverint, Christianos duxerint captivos, disputant Patroni Cyprianicarum.

C A P U T IV.

AN LIBER S. CYPRIANI DE LAP SIS SIT GENUINUS.

65. Cum liber hic arctam cum præcedentibus habeat connexionem, nunc consequenter examini critico exponendus erit. Hunc Liber S. Cypriani esse genuinum, evincere videntur: 1mo. Stylus Cyprianicus. *de Lapsis*, 2do. Confessio S. Cypriani assertentis Ep. 51ma libellos *de Lapsis*, & Ep. 52da librum *de Lapsis* à se scriptos & Romam missos fuisse. 3tio. Testimonia Pontii, Eusebii, Augustini, Fulgentii &c. Verum ad 1mum fateor: Stylus est similis multis Cyprianicis, sed talibus, quas apocryphas censeo; unde ob illam Styli similitudinem magis timeo, dictum librum esse spurium. Libelli *de Lapsis* non extant. Ad 2dum respondeo: in Ep. 51ma Author quoque asserit, se composuisse librum *de Unitate*, & tamen nec hic liber ideo genuinus agnoscitur. Vid. *Dissert.* 13. nn. 68, 69, 95. Imo & ipsa Epistola 51ma merito habetur suspecta. De Epistola 52da dixi n. 61. Ad 3tium respondetur à n. 83.

66. Qui illum librum venerantur ut genuinum, disputant, quo anno fuerit conscriptus. Tillemontius, Maranus &c. putant, editum fuisse à S. Cypriano in primo suo exilio anno 250, vivente adhuc Decio Imperatore Pearsonius, Pagius, Bollandistæ judicarunt, eum fuisse compositum paulo post cædem Decii persecutoris, quæ contigit anno 251 finiente. Ex eo, quod Author asserat, persecutionem pro tunc fuisse sopitam, nihil decidi potest; nam ætate S. Cypriani, qui anno 248 ad Episcopatum evehctus fuisse creditur, plures fuerunt persecutiones; nempe

pe anno 200 sub Severo Imperatore Carthagine in Africa cæpit persecutio, quæ postea per totum Orbem propagata evasit adeo crudelis, ut multi proxima jam esse Antichristi tempora, non dubitarent; duravit usque ad annum 211 (o). Ab anno 231 ad 237 sæviit Maximinus Imp. Anno 248 Alexandria in Aegypto Africae vicinâ gravis excitata fuit persecutio, quæ anno 250 vel 249 facta est universalis sub Decio Imp. usque ad annum 251 finientem. Annis 252 & 253 in Catholicos (probabilius etiam in Novatianos) grassatus est Gallus Imp. Anno 257 efferbuit persecutio gravissima sub Valeriano Imp. per tres annos & dimidium (*ut in Apoc. 13, 5. prædictum fuerat*, agebat S. Dionysius Alexandrinus, apud Eusebium L. 7, C. 10.) continuata, in qua tandem post iteratum exilium anno integro toleratum Martyr occubuit S. Cyprianus, qui prima vice statim ac Cathedram Episcopalem ascenderat, tunc modo suffragiis repetitis ad leonem (id est leonibus objiciendus) palam postulatus, sed pro illa vice non nisi in exilium relegatus fuerat teste Pontio. Post mortem S. Cypriani novæ persecutiones identidem resuscitatae sunt, sed omnium immanissimam Diocletianus intulit Sæculo IV. ineunte. Ad quamnam Author libri, quem nunc examinaturi sumus, respexerit, mihi incertum videtur. Ne legentibus prolixior sim, pauca duntaxat fragmenta recitabo; Author ita exorsus est:

Pax ecce Dilectissimi Fratres! Ecclesiae reddita est, & quod difficile nuper incredulis ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est. . . Cum triumphantibus viris & natò reddita. feminae veniunt . . . & pueri annos suos continentiae virtutibus trans-eunt, nec non & cætera stantium multitudo. . . .

Quomodo hominibus videre potuit impossibile, quòd Decius

(o) In hac innumeri alii Martyres enituere fortissimi. E. G. Uticæ Præfectus Christianis optionem dederat, ut vel jovi thus adolerent vel in clibanum calcis projicerentur: tunc 300 viri nullo responso judicem morati se ipsos concitato cursu in ignem præcipitarunt, exinde vocati: *Massa candida*. Vid. Actus Passionis S. Cypriani, Fleurius, vel alii, quorum tamen aliqui variant circa numerum.

cuius Imperator esset moriturus, vel in bello occidendus? Aut quomodo difficile, ut persecutio aliqua contra Christianos esset cessatura, cum tot aliae praecedentes à tempore Neronis exorsa, continuo iterum interruptae fuerint? Porro & causam persecutionis jam sopitae Author asserit fuisse singularem, nempe plurima Christianorum, qui in summam lapsi fuerant tepiditatem, peccata. Huic assertioni quidem directe modo non contradicam, lubens tamen Authorem interrogassem: quæ ergo fuerit causa, ut Deus permiserit priores persecutiones, signanter illas primo Christianæ Religionis Sæculo aureo? Cur illam Romæ sub Ss. Apostolis Petro & Paulo? Jerosolymis Act. 6? Alias prædictum fuit: *qui pie volunt vivere, persecutionem patientur. . .* Ita pergit.

68.
Causa Persecutionis dicitur fuisse mala Christianorum vita.

Si cladis causa cognoscitur & medela vulneris invenitur. Dominus probari familiam suam voluit, & quia traditam nobis divinitus disciplinam (p) pax longa corruperat, jacentem fidem & pæne dixerim dormientem censura cælestis erexit . . . ut exploratio potius quam persecutio videretur. Studebant augendo patrimonio singuli. . . Tuac sequitur enarratio vitiorum, quæ tempore S. Cypriani Ecclesiam Africanam quam foedissime deurpaverint. Longam pacem fuisse, etiam in Cyprianica 75ta dicitur, de qua egi in *Dissert. de S. Firmiliano* n. 55; illam autem revera non fuisse longam, colligi potest ex dictis n. 65. Cæterum si illa persecutio Deciana ideo permessa fuerit a Deo, ut jacens & dormiens Carthaginensium fides erigeretur, dolendum, quod is effectus videatur non fuisse secutus; nam statim post mortem Decii nova a Deo permessa fuit persecutio sub Gallo, & paulo post gravior sub Valeriano n. 65. Porro ipse S. Cyprianus in libro *de mortalitate* docet exemplis Tobiae, Jobi &c., justos tentari a Domino, ut manifestum fiat, quod ab eis sincere diligatur, suos Carthaginenses martyriorum subeundorum cupidos consolatur, quod Deus illorum, qui peste decessuri sint, bonam voluntatem

---

(p) In Libro *de Spectaculis* similiter conqueritur de relaxata nimium disciplina; sed an ille liber sit S. Cypriani, jam olim dubitavit Bellarminus ob styli diversitatem.

tem coronaturus sit, cū martyrio non animus, sed animo martyrium defuerit; de lapsis non conqueritur, nulla gravia crimina suis objicit. Hic ultimus Liber scriptus est post interitum Decii (q).

Studebant augendo patrimonio singuli, & obliti, quid credentes aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in Sacerdotibus Religio devota, non in Ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina, corrupta barba...

In Epistola Cyprianica 60ma Carthaginenses describuntur, fuisse quā maximē misericordes, imo liberales etiam erga extraneos, nam dicuntur sestertia centum millia Numūm misisse ad Numidas pro redimendis Numidarum captivis, parati plus mittere n. 64. – Interim fateor, tam hanc, quā illam fuisse Cypriano suppositam. Porro per Ministros, in quibus fuisset fides non integra, intelligendi forent Diaconi & reliqui Clerici. In *L. de Bono Pudicitiae* S. Cyprianus (si is Author sit) suos Carthaginenses laudat ob disciplinam continentiae.

Corrupta barba in viris, in fæminis forma fucata. Adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda simplicium callidæ fraudes, circumveniendis Fratribus subdolæ voluntates. Fungere cum infidelibus vinculum Matrimonii, prostituere Gentibus membra Christi: non jurare tantum temerè, sed adhuc etiam perjurare: Præpositos... Postea lapsos objurgat, quod læti & hilares incedant... cū scriptum sit: non corrumpetis effigiem barbae vestrae (r), barbam vellit & faciem suam comit?

I

An

69.

Avaritia
Episcoporum, Vitia
Sacerdotum & Ministrorum,

70.

Exornatio
barbae in
viris, fucus in fæminis,
fraudes,
Matrimonia cum
Infidelibus, perjuria.

(q) S. Cyprianus in Ep. 58va (quam tamen hac in parte interpolatam cenſeo) aſſerit, quod Deus contra S. Cornelium Papam repentinam perſecutionem, in qua is nuper martyrio coronatus eſt, permiferit, ut oſtenderet Cornelium fuiſſe legitimum Pontificem, & Novatianum eſſe Hæreticum, eo quod Deus hunc perſecutionis gloriā honorare voluerit. In Ep. 81ma Author conſolatur Confeſſores in carceribus conſtitutos viros, fœminas & pueros: *quando in origine ſtatim prima Abel juſtus occiditur, & exinde juſti quique & Prophetae & Apoſtoli miſſi... Exultetis neceſſe eſt... ad gloriā temporis noſtri.*

(r) Levit. 19, 27. in Vulgata legitur: *nec radetis barbam.* Interim tamen etiam in Cypriani *L. 3. Teſtimon. c. 84.* legitur: *non corrumpetis effi-*

An S. Cypriano ignotum fuit, Christianos ad Cæremonias pro Regno Judæorum politico præscriptas obligatos non esse? Barbam vellere, faciem comere, pejerare & jungere cum infidelibus vinculum Matrimonii, æqualia circiter peccata reputasse videtur. De hoc ultimo peccato infrà n. 84. sermo recurret. De barba etiam Tertullianistæ disputasse videntur; saltem eorum dux Tertullianus in *L. de cultu fæminarum* contra ornatum barbæ calamum strinxit: *proprias præstigias formæ & hic sexus (masculus) agnoscit, barbam acrius cedere, intervellere, circumdare capillum, disponere, etiam colorare canitiem, primam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distinguere, cætera pulveris cujusdam asperitudine levigare. . .* *Exempla eorum considerate, qui continentiam amplectuntur, & propter regnum Dei fortes delicias & certe licitas respuunt: multi Dei creaturis & vino abstinent, ut sensus suos mortificent . . . Vobis Christianis nulla exeundi domo causa est, nisi pia, ut Fratres invisatis aut Sacrificio & Verbo Dei assistatis.* Ita Tertullianus tempore persecutionis sub Severo in Africa grassatæ Sed tamen non constat, quod Tertullianus judicaverit, barbam radere, colorare canitiem &c., esse peccata, ob quæ Deus permiserit persecutionem à Severo Imp. excitatam. Adeoque S. Cyprianus fuisset Tertulliano rigidior.

71.
Author
conqueri-
tur, Epis-
copos con-
temni.

Præpositos superbo timore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus invicem dissidere. — Tunc sequuntur vitia Episcoporum, quæ si vera fuerint, non ita mirandum, quod Episcopi fuissent contemti, licet revera illicitum remaneat, Præpositis etiam discolis reluctari. De Præpositis Cyprianicis jam plura dixi in *Dissert. 13ma* n. n. 54 & 55. Porro in pluribus Cyprianicis signanter in 65ta & 69na severè inculcatur reverentia erga *Præpositos, qui Apostolis vicariâ ordinatione succedunt; docetur,*

---

giem barbæ vestræ. Porro reflectendum, quod Author n. 68, conquestus fuerit *disciplinam nobis divinitus traditam* a Christianis fuisse corruptam, & nunc ex Levitico adduxerit *disciplinam de barba judaicam;* igitur persuadere voluit Christianos ob transgressionem præfatæ Legis Mosaicæ a Deo punitos fuisse.

cetur, his obediendum esse, quia, qui summo Sacerdoti inobediens fuerat in V. T., morte puniendus erat. Sed non memini, quod in reliquis Cyprianicis tanta morum corruptio fuerit prodita, quanta in hoc libro affingitur Episcopis plurimis, ut n. sequenti, & Sacerdotibus & Ministris generatim sumtis nullo excepto. Vid. tamen n. 64. — Sequitur:

Episcopi plurimi, quos & hortamento esse oporteret cæteris & exemplo, divinâ procuratione contemptâ procuratores rerum sæcularium fieri, derelictâ Cathedrâ, plebe desertâ per alienas Provincias oberantes negotiationis quæstuosæ nundinas auspicari (s). Esurientibus in Ecclesia Fratribus non subvenire, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis ejusmodi mereremur? (t)

I 2

Cum

72. Qui Cathedras relinquunt, fraudibus & usuris argentum multiplicant.

(s) S. Cyprianus 10 annis fuit Episcopus. Toto illo tempore fuerunt quasi continuæ persecutiones n. 66, ut ipsemet ultra 3 annos in exilio transigere debuerit. Non igitur est verosimile, quod Episcopi Africani illo tempore Cathedras & plebes suas sponte deseruerint, & quæstuosæ negotiationis causâ ad nundinas in alienas Provincias profecti fuerint. Vah! quàm servi nequam fuissent hi Episcopi! In Epistola Cypriani 77ma laudantur 9 Episcopi Africani, qui postquam fustibus graviter cæsi fuerant, ad metalla damnati, sordes carceris, famem, sitim, nuditatem, compedes, vincula patienter tolerabant, dolentes, quod facultas deesset offerendi & celebrandi Sacrificia divina. Hos Author ita alloquitur: *Quæ (Tormenta persecutionis) vobis fortissimi ac beatissimi Fratres pro merito Religionis ac fidei vestræ accidisse non miror . . . qui semper in Ecclesia custodito fidei tenore viguistis . . . implentes factis, quod verbis ante docuistis, futuri maximi in regno Cælorum . . . exemplum vestrum secuta multiplex plebis portio . . . & a Præpositis suis nec carcere nec metallo separata, cujus numero nec virgines desunt . . . in pueris quoque virtus major ætate annos suos confessionis laude transcendit, ut martyrii vestri beatum gregem & sexus & ætas omnis ornaret.* Interim tamen & hæc epistola est suspecta. — Teste Pontio S. Cyprianus fuit primus sacerdotum, qui in Africa Martyrii exemplo claruerunt.

(t) Author Libri de Spectaculis S. Cypriano similiter adscripti, accusat Carthaginienses suos, quod non solum ad spectacula Gentilium idololatrica iverint per lupanarium, per prostituerum nuda corpora, per publicam libidinem, per dedecus publicum, per vulgarem lasciviam; sed quod insuper ex S. Scriptura V. G. quia David coram Arca saltavit, defenderint, Christianis licitum esse dicta frequentare spectacula.

Cum jam pridem . . . dixerit . . . Si dereliquerint legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint: Si justificationes meas profanaverint, & praecepta mea non observaverint, visitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum.

I. Si plurimi Episcopi tempore longæ pacis per alienas Provincias oberraverint quæstuosæ negotiationis causâ &c., cum in Sacerdotibus & Ministris non fuerit Religio devota, non fides integra &c; quàm miserrimus status illo tempore fuisset Ecclesiarum Africanarum. Addantur adulteria a Sacerdotibus, & fornicationes a sacris virginibus, ut in reliquis Cyprianicis adstruitur n. 64, perpetratae. His omnibus accedit, quòd omnes Episcopi (etiam ipsemet S. Cyprianus) Sacerdotes & Ministri & reliqui Clerici fuerint insuper Hæretici seu Anabaptistæ. Taceo de diversis aliis Schismatibus seu hæresibus 1. a Privato Lambesitano, 2. à Felicissimo, (u) 3. à Novato in Africa, ut Author Cyprianicarum asserit, tempore unius Cornelii Papæ, qui non diu sedit, excitatis. Superveniente persecutione tantus fuisset lapsorum numerus, ut eâ finitâ *quotidie* millia ad Ecclesiam Catholicam redierint, quos S. Cyprianus à communione diu arcendos censuisset.

Non-

(u) In Ep. 38, 39, 42, 55 fit repetita mentio de Felicissimo, quod is cum 5 Presbyteris erga lapsos fuerit nimium indulgens, & ideo schismaticus. In Ep. 81. Felicissimus laudatur ut *metator aliorum Martyrum*. In Ep. 30. Presbyteri & Diacones Romani à Cypriano, ut supponitur, admoniti huic respondent, quòd fraudes Privati (& ejus Vexillarii Anonymi) qui nuper Romæ communicatorias ab ipsis elicere conatus fuerat, jam antea noverint, & ideo communicatorias non dederint. In Ep. 55. Cyprianus Cornelio renunciat, quòd Privatus antiquus hæreticus ob multa & gravia delicta (anonyma) olim in Concilio 90 Episcoporum fuerit damnatus, & literis Fabiani Papæ ac Donati Episcopi Carthagenensis severissimè notatus, & die 15 Maji a Cypriano in Concilio 9 Episcoporum iterum rejectus cum Fortunato & Felice Psendo Episcopis, denuo ab eodem Cypriano in Concilio plurium Episcoporum anno priori abstentus. — Sed in quo constiterit hæresis Privati toties damnati, frustra quæritur in Cyprianicis, quarum Author nec Novatianorum dogmata curiosus prodere voluit. Vid. n. 62.

Nonne mirum, quòd S. Cyprianus, qui ante persecutionem cum suis Coepiscopis, quorum plurimi fuerint avari, fraudatores, Usurarii, mercenarii &c., liberè communicaverit, & sopita persecutione eos Laicos, qui vel semel lapsi fuerant, & nunc pœnitentes erant, ad communionem recipere noluerit, nisi diuturnam egissent pœnitentiam? Audivimus n. 63, S. Cyprianum Novatianis hanc indiscretionem objecisse: quod communicarent cum avaris, Lapsos vero in idololatriam licet contritos recipere nolint.

II. Sub S. Cypriano plurima dicuntur celebrata fuisse Concilia; cur in his, si tanta, ut præfertur, fuerit morum corruptio, nihil de corrigendis illis excessibus decretum fuisse legitur? Cunctæ Synodi Cyprianicæ eo collineant, ut Sacramenta Baptismi, Ordinis & Confirmationis ab hæreticis collata reiterentur, profanentur, ut Clerici lapsi inter Laicos abjiciantur, ut contra lapsos Laicos durior statuatur pœnitentia & longior, nullaque illis etiam ob merita vel intercessionem Martyrum concedatur indulgentia. De reformandis Cleri & aliorum moribus nulla fit mentio in illis. Loquor in hypothesi adversariorum, qui illa Concilia admittunt ut genuina.

73.
Præfata
morum
corruptio
ex Syno-
dis Cypri-
anicis non
elucescit.

In progressu Author agit de iis, qui in confessione Christi priùs tormenta passi fuerant, sed postea doloribus victi fidem abnegarunt; de talibus ait: *potest istorum excusatio esse miserabilis; sic Casto & Æmilio aliquando Dominus ignovit, sic in prima congressione devictos victores in secundo prælio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus antè cessissent, & unde superati essent, inde superarent. . . Nemo se fallat, nemo se decipiat. . . veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit. . . homo Deo non potest esse major: nec remittere aut donare indulgentiâ suâ servus potest, quod in Dominum delicto graviore commissum est.*

74.
Author as-
ferit, quòd
iis, qui in
Idololatri-
am lapsi, so-
lus Deus
indulgen-
tiam dare
queat;

Qui fuerint illi Castus & Æmilius (w), an etiam passi fue-
rint

(w) Sanctorum Casti & Æmilii Martyrum memoria in omnibus martyrologiis notatur ad 22dam Maji; hæc adnotatio ut aliunde quàm ex libro de Lapsis fuerit desumpta, necesse est, quia in dicto libro dies passionis

rint sub Decio, an sub Valeriano vel alio Imperatore detegere non potui. Reliqua redolent Authorem ex Secta Donatistarum vel Tertullianistarum; hi enim docebant, quædam peccata graviora, quæ vocabant in Deum commissa, ab hominibus remitti non posse (x).

75.
Merita Ss.
Martyrum
non vale-
ant, nisi in
extremo
Judicio.

Merita & intercessionem Sanctorum Author quidem non negavit, sed etiam non satis bene explicavit, ita persecutus: *Credimus quidem posse apud judicem plurimum Martyrum merita, & opera iustorum: sed cum iudicii dies venerit, cum post occasum Sæculi hujus & mundi ante Tribunal Christi populus ejus astiterit.* Tunc conglomerat illa ex V. T. exempla, in quibus Moses, Jeremias, Noe, Daniel, Job pro populo deprecati fuerint, & tamen a Deo non exauditi; præmiserat ex *Apoc. 6*, quod animæ occisorum clamantes: *vindica sanguinem nostrum*, patientiam tenere jubeantur; ex quo infert, quod gravioribus peccatoribus ob intercessionem Sanctorum indulgentia concedi non debeat. Superaddit: maximè, quia Christus in Evangelio dixit: *qui autem me negaverit, & ego negabo eum.*

Cur omisit omnia ea exempla, in quibus Sancti jam ante extremum iudicium a Deo exauditi fuere? Cur illa loca scripturistica, in quibus Deus promisit, se illico in gratiam recepturum eos, qui reversi fuerint a viis suis pessimis? Sanè S. Petrus Christum negaverat, & tamen, postquam resipuit, a Christo non solum negatus non est, sed & receptus, & Christi Vicarius constitutus est. Item longè aliter ac Pseudo-Cyprianus libro

---

adnotata non est. Quodad locum Passionis plurima martyrologia conveniunt, quod Castus & Æmilius passi fuerint in Africa; sed in antiquo Hieronymiano legitur: *Romæ natalis Ss. Martyrum Faustini . . . Casti, Æmilii, item Casti, item Æmilii, Passi.* In dicto Hieronymiano & pluribus aliis martyrologiis ad diem 22dam Casto & Æmilio 14 alii Martyres associati sunt, horum numerus & nomina in libro de Lapsis non occurrunt. Vid. Bollandistæ.

(x) S. Cyprianus de Bono Patientiæ aliter docuit dicens: *Christus interfecit viros suos, si conversi ad eum venerint, suscipit . . . Ecclesiam suam nemini claudit . . . non solum ad indulgentiam criminis, sed & ad premium regni celestis admittit.*

libro *de Lapsis*, quo ad merita Ss. Martyrum censuit S. Dionysius Alexand. S. Cypriani coævus n. 30. citatus. Imo in Epistola Cyprianica 23tia S. Mappalius Martyr Matri suæ & Sorori lapsis pacem dedisse dicitur, & laudatur, eo quod *pietate domesticâ* commotus pacem dederit. Si pax a Martyre dari potuerit domesticis, cur non & extraneis? Si S. Mappalii M. merita valuerint ante diem judicii, cur opera reliquorum Sanctorum erunt inefficacia usque ad diem extremum? Ad diem extremum, in quo claudetur omne tempus indulgentiarum? Igitur vel liber *de Lapsis* fuit S. Cypriano suppositus, vel Epistola 23tia. Ego tamen censeo & hanc (y) & illum esse opus adulterinum, quod enim Martyrum merita apud Deum non valeant ante extremum Judicii diem, æquè falsum est (z), quam quod eadem solis domesticis applicari possint vel debeant.

Postea

(y) Martyrium Ss. Mappalii & reliquorum nuper occisorum S. Cyprianus celebrat Epistolâ 9nâ ad *Martyres & Confessores*, quæ nullatenus suspecta in Breviarium Romanum recepta est, *de Comm. Martyrum tempore Paschali 2do loco*. In hac Epistola Author nullam facit mentionem de lapsis Matre & Sorore S. Mappalii & ab hoc ad pacem receptis, & tamen occasio adfuisset; nam Confessores in carcere residuos adhortatur, ut Mappalium imitentur fortiter dimicando, addit: *ut lachrymas Matris Ecclesiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, vos vestrâ lætitiâ tergeatis . . . O beatam Ecclesiam nostram, quam temporibus nostris gloriosus Martyrum Sanguis illustrat.*

(z) Cyprianus libro *de Laude Martyrii*, ipse rogat Martyres Mosen & Maximum: *Si volueritis nostrî memores esse . . . quod vobis petentibus Dominus creditur non negare.* Ergo intercessionem Sanctorum etiam juxta mentem Cypriani valent apud Deum ante extremum judicium. Interim quia librum *de laude Martyrii* Erasmus S. Cypriano abjudicavit, perpendamus vel illum ipsum textum, ad quem Author libri *de Lapsis* provocavit. Dominus Ezechiel. 14. *Israeli nimium prævaricato comminatus est dicens: & si fuerint tres viri isti in medio ejus Noe, Daniel & Job . . . vivo ego dicit Dominus, quia filium & filiam (proprios si quos haberent in Idololatria obstinatos) non liberabunt, sed ipsi justitiâ liberabunt animas suas.* Meâ opinione ibi supponitur, quod Merita Sanctorum aliâs apud Deum etiam ante extremum judicium valeant plurimum.

76. *Sequuntur octo genera Miraculorum contra lapsos divinitus patrata.* Postea suum intentum, quod lapsi diutiùs abstinere debeant ab Eucharistia, probare nititur pluribus historiis, iisque omnibus terrificis, sed ad rem non ita pertinentibus. 1mo. *Unus ex his, qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquam Christum negavit, obmutuit.* 2do. *Alia . . . ad balnea statim pergens illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit, laniavit dentibus linguam, quâ fuerat vel pasta impiè vel locuta . . . ipsa sui carnifex extitit . . . doloribus ventris & viscerum cruciata defecit.* — Non perspicio, quid hæc duo exempla conducant ad finem ab Authore intentum? Forsan præmissa sunt, ut reliqua proximè enarranda aure faciliore perspiciantur & credantur.

77. *De Infante qui panem idolis immolatum comedit, sed potum Eucharistici cum retinere non potuit.* 3tio. *Præsente ac teste me (a) ipso, accipite, quid evenerit. Parentes fugientes . . . sub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad Magistratus. Illi ei apud Idolum . . . quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod de immolatione supererat, tradiderunt. Recepit filiam postea Mater, sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quam ne intelligere prius potuit nec arcere. Ignorantione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobiscum secum Mater inferret; sed enim puella . . . precis nostræ & orationis impatiens nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu fluctuabunda jactari & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis animo fatebatur . . . ubi verò solemnibus adimpletis calicem (b) Diaconus offerre præsen-*

(a) Cur se ipsum solam allegat testem, cum factum sub Missarum Solemnis potius a Diacono & ab aliis, quam ab Episcopo visum fuisset?

(b) Cur nulla fit mentio panis Eucharistici? licet enim parvula ista carnem animalium necdum edere potuerit; dicitur tamen comedisse panem Idolis immolatum. Interim ex hoc loco probari solet assertus mos antiquus, quo parvulis ratione destitutis data olim fuerit Eucharistia. Consuetudo illa tempore S. Augustini, ut ex hujus Epistola 107 ad Vitalem colligitur, Sæculo V. viguit in Africa; indicata quoque videtur à Pseudo-Dionysio Areopagita de Hierarchia Ecclesiastica sub finem; universalis tamen nunquam fuit, ut fatetur Pamelius suspicans illam consuetudinem ultra tempora S. Augustini non perdurasse. Quod tamen sub speciebus panis pueris alibi datæ fuerint reliquæ dicti Sacramenti, contestantur Evagrius L. 4. c. 36, Gregorius Tu-

præsentibus cæpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ Majestatis avertere, os labiis obturanti-
bus premere, calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus & reluctanti
licet, de Sacramento calicis infundit. Tunc sequitur singultus & vo-
mitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit.
Sanctificatus in Domini Sanguine potus de pollutis visceribus erupit;
tanta est potestas Domini, tanta Majestas! Secreta tenebrarum sub
ejus luce detecta sunt, Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt.
Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa se crimen nec-
dum habuit ætatem. Præmiserat: ac ne quid deesset ad criminis cu-
mulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi vel attracti,
amiserunt parvuli, quod in primo statim nativitatis exordio fuerunt
consecuti (c).

Author hac historiâ voluit, lapsos ab Eucharistia abstertere,
sed inepte; nam puella ex illo haustu nullatenus fuisset polluta
aut violata; S. Paulus scripsit: *manducate, quidquid in macello* 1. Cor. 10.
venit. Crimen illud a nutrice in Capitolio vel coram Magistra-
tu commissum fuerat; illud, si occultum fuerit, Sacerdos Dei
ex solo infantis vomitu detegere non potuisset. Potestas Do-
mini & Majestas utique est infinita; sed nec hæc ex illo vom-
itu, qui aliunde potuit contigisse, mihi elucescit; igitur tale
miraculum videtur Deo minus dignum. Potuisset Deus lin-
guam infantis æquè ac asini facere disertam. Puella, ut dici-
tur, crimen intelligere non potuit, & tamen quibus potuit indi-
ciis,

K

---

ronensis Scriptores Sæculi VI., sed istiusmodi pueri infantiam jam
fuerant egressi & jejuni sumebant. Inter hos Constantinopoli circa
annum 550 permixtus fuit puer Judæus, qui tamen gustatum vitæ
cibum nequaquam evomit, ut infans ille Cyprianicus.

(c) Super hoc asserto Cyprianico S. Augustinus Ep. 23. consultus fuit à
Bonifacio Episcopo: *utrum parentes noceant suis parvulis baptizatis, cum*
eos Dæmoniorum sacrificiis sanare conantur? S. Augustinus meritò nega-
vit, quia tamen supposuit librum de quo agimus, esse genuinum S.
Cypriani fæctum; dixit, Cyprianum esse intelligendum, quod amise-
rint non à parte rei, sed quantum attinuerit ad scelus parentum;
illam historiam credidit divinitus factam, ut admonerentur illi, qui
indignè accedunt ad Eucharistiam; cæterum ait: *infans ratione vel*
scientiâ ideo præditus non fuit, æquè parum ac asinus Baalami.

cius, conscientiam facti anima rudis fatebatur. Maluisssem, si mihi optare licuisset, ut puella in Capitolio idolothyta recusasset, evomuisset, conculcasset; sed tunc historia nullatenus conduxisset ad scopum ab Authore intentum. Porro, quomodo vocatus fuerit ille indiscretus Diaconus, qui reluctanti puellæ & averfanti Eucharistiam infudit cum manifesto periculo profanandi Sacramenti, & ubi contigerit, an Carthagine? non fuit additum.

78. 4to. *At verò ea, quæ ætate provectâ . . . sacrificantibus nobis latenter obrepfit, non cibum sed gladium sibi sumens . . . palpitans & tremens concidit. — 5to. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, inde igne surgente deterrita est, ne auderet attingere. — Unde hoc factum resciverit Cyprianus, quid postea factum de sancto Domini in illa arca retento, an imposterum ab Eucharistiâ abstinerit illa quædam, non additur.*

79. *6to. Et alius, qui & ipse maculatus, sacrificio a Sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere; Sanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre apertis manibus (d) invenit, documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur; nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur (e). — Ex hoc aliisque miraculis assertis & Sæculo IV. & V. vulgò creditis satis elucescit, quod tam Pseudo-Cyprianus quàm S. Augustinus crediderint realem Christi in Eucharistia præsentiam; ostensum est, ait Author, Dominum recedere, cum negatur. Quid de illo cinere factum fuerit, non additur; ego maluisssem, ut Eucharistia potius evanuisset tota, quàm ut in ejus locum cinis fuerit*

(d) Author videtur loqui de Missa privata, quia nulla fit mentio solemniæ vel Diaconi, ut n. 77.

(e) Mihi evidens est, quod Authoris tempore, adeoque Sæculo IV. finiente, Eucharistia extra Missam solemnem fuerit distributa sub sola specie panis; nam ille maculatus Eucharistiam Sacrificio celebrato accepit suis manibus impositam, quæ praxis circa speciem vini locum habere non potuit. Vid. Epistolam Pseudo-Cornelii de Novato n. 45.

80.

fuerit substitutus. Interim, quibus hîc placuerit, disputent, quid de eo cinere disponendum fuisset. 7mo. *Quam multi quotidie pœnitentiam non agentes nec delicti sui conscientiam confitentes immundis spiritibus adimplentur.* – 8vo. *Quàm multi usque ad insaniam mentes excordes dementiæ furore quatiuntur?* – 9no. *Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per Orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit varia, quàm delinquentium multitudo numerosa.* – Tunc bene prosequitur de confessione peccatorum etiam cogitationum Sacerdoti facienda.

Eusebius ex his multis prodigiis contra plurimos lapsos ad Ecclesiam reuersos & diuinitus punitos per totum Orbem tempore S. Cypriani quotidie patratis nullum memoravit. Si illa prodigia admittantur verè patrata, simul permitti debet, quod, Sæculo III. quotidie multi per totum Orbem peccatores indigni ad Eucharistiam accesserint, quin confessionem præmiserint. Supponamus nullum, qui indignè accesserit, non fuisse punitum; quantus nihilominus illo tempore fuisset numerus eorum qui Eucharistiam in statu disgratiæ percepissent! Christianorum qui a Dæmonibus obsessi! vel in furorem acti! *Multi quotidie &c.*

Denique concludit cunctos admonens ad longam & duram pœnitentiam tam eos, qui libello accepto injustam vexam committendæ Idololatriæ etiam clam redemerant, quàm qui palam Christum abnegauerant, quos cunctos alloquens, ait: *Putasne tu Dominum cito placari posse, quem verbis perfidis abnuisti? . . . Putes facile eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrimosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari, post indumentum Christi perditum nullum hîc jam velle vestitum.* – Deinde lapsis præscribit, ut omnia sua pauperibus erogent; tunc addit: *Misereri talium potest Deus . . . Repetat certamen suum miles, iterabit aciem, provocabit hostem . . . nec jam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.*

81.

Pœnitentia rigidior pro lapsis.

Utrique cuncti debemus facere dignos pœnitentiæ fructus; quod tamen lapsi ad tantas, quantas Author exegit, austeritates cogendi fuerint, nullus (si Montanistas, Tertullianistas, Novarianos &c. Hæreticos excipiamus) docuit Sæculo III, quo

vixit S. Cyprianus; is teste Pontio, lapsos utique docuit pœnitentiam, sed & didicerat saucios adhibita medicinæ cœlestis medelâ pro qualitate vulneris, vel secare interim vel fovere. Sanè nec omnibus dabitur: Noctes fletibus ducere, tempus omne lacrimosis lamentationibus occupare . . . , & sordibus volutari. Christus docuit: cùm jejunaveris, unge caput tuum.

82.
Censeo li-
brum esse
suppositi-
tium.

Hæc sunt, quæ me permoverunt, ut censeam Librum de Lapsis esse S. Cypriano adjudicandum. Quasnam rationes Erasmus & Rhenanus a Pamelio citati habuerint, ut dictum librum jam olim rejecerint ut spurium, perscrutatus non sum. Nunc fusiùs proponenda sunt argumenta, quibus Pamelius, Bollandistæ &c. inducti fuerunt ad vindicand. in S. Cypriano fatum librum; præcipua n. 65. jam præmissa fuere, sequuntur reliqua.

83.
Objectio
ex Pontio.

I. Pontius in vita S. Cypriani refert, quod hic lapsos docuerit, utique scriptis; nam & Eusebius L. 6. c. 33. contestatur, quod literæ S. Cypriani de Lapsis in Orientem pervenerint, atqui aliud opus S. Cypriani de Lapsis non extat præter præfatum librum; ergo is admittendus ut genuinus. — Respondeo: Literæ S. Cypriani de Lapsis, quas Eusebius laudavit, continebant, quod lapsi sint adjuvandi & curandi, qui tentationi cesserunt, & Author hæreseos oppositæ meritò ab Ecclesia ejiciendus; liber autem controversus eò non tendit, quomodo lapsi sint adjuvandi, sed quod diu ab Eucharistia sint arcendi & gravissimis pœnitentiis subjiciendi; de Novato seu hæresi opposita altum in eo silentium est. Epistolæ Cypriani quas Eusebius laudavit, non extant. Vid. supra n. 2.

84.
Ss. Augu-
stino, Paci-
ano, Ful-
gentio.

II. Sed S. Augustinus hunc ipsum, quem nunc habemus librum de Lapsis citavit ut factum S. Cypriani, quemque etiam retulerunt S. Pacianus & postea Fulgentius S. Augustini discipulus. — Respondeo 1mo: Ss. Pacianus, Augustinus imò & Hieronymus &c. Epistolas quoque S. Cypriani Anabaptisticas citant (Vid. Dissert. 13tiam a n. 95 — 97.) quæ tamen, ut jam plures Eruditi mihi consenserunt, certo supposititiæ sunt. — Resp. 2do: Liber de Lapsis sub nomine S. Cypriani videtur a Donatistis objectus fuisse S. Augustino; is ex illo eos constringit E. G. L. 4 contra Donatistas c. 8. hos impugnat ex Epistolis Anabaptisticis, c. 9. multo validiùs ex Libro de Lapsis, nempe, quod

quod S. Cyprianus memoraverit, suos Coepiscopos fuisse homines palàm avaros, fraudulentos, v. n. 72; & tamen cum iisdem communicaverit, cùm econtra Donatistæ ad Catholicos ceu immundos ne prope accedere quidem voluerint. — L. 2. contra Cresconium c. 15. iterum ex dicto libro Donatistas refellit. Sed tamen L. de Fide & Operibus doctrinam in fato libro contentam contemnit; nam postquam retulerat, S. Cyprianum docuisse, *jungere cum infidelibus vincula Matrimonii, nihil aliud esse, quàm prostituere Gentilibus membra Christi*; S. Augustinus ait: *Quæ nostris temporibus non putantur esse peccata, quoniam revera in novo Testamento nihil inde præceptum est, & ideo aut licere creditum est, aut velut dubium derelictum est (f).* De S. Paciano vide n. 57. S. Fulgentius securus fuit S. Augustinum. Forsan etiam S. Innocentius I. Papa, & Exuperius Episcopus Tolosanus ineunte Sæculo V. supposuerunt librum Cypriani *de Lapsis* esse genuinum; nam Exuperius consuluit (hæc consultoria non extat) Papam: *an iis, qui post Baptismum toto vitæ suæ tempore dediti fuerunt continentiae si in articulo mortis constituti fuerint pœnitentes, præter Absolutionem danda quoque sit Eucharistia?* Papa respondit: *Consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis Pœnitentia, sed Communio negaretur . . . sed jam Communionem dari abeuntibus placuit . . . & ne Novatiani hæretici negantis veniam asperitatem & duritiam sequi videamur. Tribuitur ergo cum Pœnitentiâ extrema Communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis pœnitentes, miserante salvatore nostro, à perpetuo excidio vindicentur.* Quod S. Innocentius non potuerit respicere ad rigorem Pseudo-Synodi jliberitanæ, dixi in 5 Dissertationibus de S. Basilio M. n. 96. Igitur dicendus est respexisse ad librum Cypriani *de Lapsis*. Interim ego hanc quæstionem Eruditioribus relinquo decidendam. Admisso tamen, quod S. Innocentius I. præfatum Cypriani librum *de lapsis* supposue-

---

(f) Igitur tempore S. Augustini cultûs disparitas nondum fuit impedimentum Matrimonii; S. Augustinus ex Parentibus Patre pagano, & Matre (S. Monica) christiana procreatus fuit. Interim lubens fateor, quod Ecclesia istiusmodi Matrimonia inter partes fide vel sectâ disparēs merito postea irritaverit aut respectivè prohibuerit.

posuerit genuinum, inde æque parum sequitur, eum esse authenticum, quàm quod Ss. Augustinus &c. eum admiserint ut verum S. Cypriani factum.

COROLLARIA.

85.
Ss. Cyprianum, Firmilianum, Dionysium Alexand. fuisse Anabaptistas, probari nequit ex Eusebio;

I. Qui omnia ritè perpenderit, facile mihi consentiet, Eusebium quoad Historiam Rebaptizationum fuisse interpolatum, adeoque ex eo probari non posse, Ss. Cyprianum in Africa Carthaginensem, Firmilianum in Cappadocia Cæsariensem, Heraclam & Dionysium in Ægypto Alexandrinos, cæterosque Synodorum Africanorum Iconiensis & Synadensis Episcopos Rebaptizantibus adhæsisse. Igitur nec Eusebius Cæsariensis Episcopus dici poterit primus, qui Historiam Anabaptistarum confinxerit in gratiam vel Arianorum vel Donatistarum, ut asseruit Missorius. Igitur nunc liberavi fidem in Dissert. 13. n. 98. datam.

86.
Nec ex aliis momentis hucusque relatis; ergo ab hoc crimine absolvi vendi sunt.

II. Cum in prioribus meis Dissertationibus ostenderim, Epistolas Ss. Cypriani, Firmiliani & Basilii M. (ex quibus præfati Episcopi convinci possent, docuisse Anabaptismum) esse supposititias, & Synodum Trullanam, quæ nonnullas prædictarum laudavit ut genuinas, esse spuriam, iidem Ss. Patres nunc penitus absolvendi sunt a crimine Anabaptismi, cujus ob dictas Epistolas vel interpolationes Eusebio suppositas condemnati fuerant à Theologis non paucis (g).

87.
Fictitium videtur, quòd Clinici olim fuerint irregulares & Episcopi lapsi recipi non potuerint nisi ut Laici.

III. Cum Epistola Cornelii Papæ ad Fabium tertia apud Eusebium relata, sit vel supposititia vel dubia, & Synodus Neo-Cæsariensis sit spuria, deficit firmum argumentum, quo demonstrari valeat, quod Clinici olim ad Clerum admitti non potuerint, seu Baptismus per affusionem collatus Sæculo III. induxerit irregularitatem; quodque Episcopi lapsi recipi non potuerint nisi ad communionem laicam; nam & Epistolæ Cyprianicæ hanc ultimam disciplinam adstruentes sunt perquam suspectæ.

IV.

(g) Imo ferè omnes Theologorum Dogmaticorum & Historicorum Ecclesiasticorum libri hac in re sunt corrigendi.

IV. Multa alia, ne dicam innumera, quæ hucusque à Baronio, Fleurio, Tournelio, aliisque Authoribus in Historiam Ecclesiasticam vel Theologiam ex Epistolis Cyprianicis aliisque translata sunt, imposterum vel expungenda sunt, vel tanquam dubia notari debebunt.

V. Novarianæ hæreseos Author Novatus vel ejus promotor Novatianus fuerunt utique viri nimium austeri, sed videntur non fuisse homines adeo criminosi, ut vulgo creditum fuit, cum Epistolæ, quæ id probarent, ac sub nomine Ss. Cornelii Papæ & Cypriani Episcopi productæ sunt, videantur vel supposititiæ vel saltem dubiæ. Cæterum fastus ille Pharisaicus, quo Novatiani lapsos averſati sunt, fuit utique crimen satis magnum, imò grande nimis, cui accessit majus, quod S. Ecclesiam audire noluerint.

88.
Historia à multis factis Cyprianicis purganda.

89.
Author Novatianorum non videtur tot criminum reus, quot vulgò creditur.

APPENDIX

AN S. CYPRIANUS QUOTIDIE LIBRIS TERTULLIANI STUDUERIT, UT APUD S. HIERONYMUM LEGITUR.

Supereſt adhuc una, ut ego reor, macula S. Cypriano malè aspersa, sed ad honorandum vel Tertullianum, vel hujus doctrinas conficta & Catalogo Hieronymiano per alienam manum intrusa; nempe in eo S. Cyprianus dicitur Tertullianum veneratus fuisse ut suum Magistrum, huicque quotidie studuisse. Id mihi, ut jam in *Dissert. 13tia n. 21.* paucis admonui, suspectum viderur; dictum Catalogum interpolatum fuisse in Capitibus de S. Irenæo, Polycrate, Dionysio Alexand. &c., jam aliis vicibus ostendi. Ut nunc prudens Lector de interpolatione in verbo: *Tertullianus* judicare valeat ipſus, volo præcipuas hujus Capituli partes hic transcribere perpendendas. Ita nunc apud S. Hieronymum in *Catalogo* legitur.

90.
In Catalogo Hieronymi quo ad multa interpolato

Tertullianus . . . acris & vehementis ingenii sub Severo Principe & Antonino Caracalla floruit, multaue scripsit volumina, quæ, quia nota sunt pluribus, prætermittimus. Vidi ego quendam Paulum . . .

91.
Author asserit, quod libros Tertulliani bo-

iste modus loquendi: multa scripsit volumina, quæ, quia nota

nos omiserit, malos enarrat.

nota sunt pluribus, prætermittimus, mihi non satisfacit. Similis præteritio nunc legitur adhibita de S. Cypriano sub verbis sequentibus: *Hujus Cypriani ingenii superfluum est indicem texere, cum sole clariora sunt ejus opera* (b); S. Hieronymus non omisit recensere opera suorum coævorum mala, cur prætermisit illa, quæ bona scripserint Tertullianus & Cyprianus Viri tunc ante annos 150. vel 140. circiter defuncti? Numerus librorum hæresibus infectorum, quos Tertullianus contra Ecclesiam Catholicam edidit, non fuit omissus, ut n. 95. audiemus. Forsan aliquis indicem librorum Tertulliani meliorum aut minùs infectorum (i) hic erasit vel describendo omisit, ut commodiùs inferre potuerit sequentem de S. Cypriano historiam aliàs pro Catalogo nimis prolixam.

92.
Ex traditione unius, qui ab Anonymo audiverit, refert, quod S. Cyprianus Tertullianum quotidie legerit.

Vidi ego quendam Paulum Concordiæ, quod oppidum Italiæ est, senem, qui beati Cypriani jam grandis ætatis Notarium, cum ipse admodum esset adolescens, Romæ vidisse diceret referreque sibi solitum, nunquam S. Cyprianum absque Tertulliani Lectione unam diem præterisse: ac sibi crebro dicere: da Magistrum, Tertullianum videlicet significans.

Sensus est obscurus & interpolatore dignus, nempe: *Paulus dixit, Notarium referre sibi solitum, nunquam Tertullianum... ac sibi crebro dicere: da Magistrum...* Interim hoc transmissio, Historia erit sequens: *Cyprianus nullam diem absque lectione Ter-*
Sen-

(b) Quis non desiderasset scire indicem genuinorum S. Cypriani Operum? S. Hieronymus *Tractatum adv. Luciferianos* prius edidit, quàm hunc Catalogum; in illo objecerant Luciferiani Epistolas sub nomine S. Cypriani Anabaptisticas; S. Hieronymus respondit, hunc errorem à S. Cypriano postea revocatum fuisse. Nonne paradoxum, quod modo in Catalogo ne vel unus liber nominetur, qui à S. Cypriano editus fuerit? Quod nulla fiat mentio, an S. Cyprianus Anabaptismum pro-vel impugnaverit? Suspicio, quod eum impugnaverit contra Tertullianistas vel contra Novatum, idque ex Catalogo l. c. fuerit abrasum, & inanis præteritio in ejus locum fuerit subrogata.

(i) Sunt, qui censent, Tertullianum ab initio fuisse Montanistam, seu nullos scripsisse libros, in quibus non aliquid latitet fatam redolens hæresin; libri, quos *specialiter* adversus Ecclesiam scripsit, referuntur n. 95.

tulliani prætermisit, ac crebrò dixit suo Notario: da Tertullianum. Tertullianus, ut omnibus notum est, fuit hæreticus, Montanista, Dux Tertullianistarum; hunc S. Cyprianus coluisset ut Magistrum? Quotidie? — Pontius S. Cypriani Diaconus etiam in annuo exilio individuus socius conscripsit vitam S. sui Episcopi, de illo S. Cypriani cultu vel existimatione erga Tertullianum ne verbo quidem meminit. Nec S. Cyprianus devotissimus, ut asseritur, Tertulliani discipulus ullam in suis genuinis operibus de illo suo Magistro mentionem unquam fecit. Sed nec Pseudo-Cyprianus ausus est ad Tertulliani, utpote notorii hæretici, auctoritatem unquam provocare; maluit mentiri, quod Agrippinus, qui nemini notus, olim, seu tempore, quo Tertullianus vixit, Rebaptizationem induxerit. Porro & opera Tertulliani tanta non sunt, ut quotidie legi mereantur; mihi gravissima imponeretur pœnitentia, si adigerer, ut quotidie attente legere deberem Tertullianum; is enim, ut S. Hieronymus *Ep. 23 ad Paulinum* modo advertit, intellectu difficilis est, (k) præter cæteros errores de Regno Millenariorum, de Prophetis Montanistarum, de jejuniis, de nuptiis, de propagatione animæ à Ss. Hieronymo & Augustino notatos tradidit 1mo: graviora peccata a Sacerdotibus remitti non posse; & — 2do: Baptismum ab hæreticis collatum esse invalidum. Hæc duo ultima dogmata quoad substantiam a Novatianis (l), Donatistis

L

&

(k) Tertullianus à Baronio dicitur homo ingenio durus, animo austerus, facilis ad credendum Mulierculis &c. à Malabranchio L. 2. de Verit. c. 2. eruditissimus quidem sed memoriâ potiùs pollens quàm iudicio, phantasticus, in libro de *Fallo* conclusiones eiecit planè ridiculas; omnem contulit operam, ut obscurus esset, censente Salmasio, à nemine unquam omnino intellectus. In dissertatione quam editurus sum de anno, quo Christus fuit natus, quo baptizatus, quo crucifixus, quendam Tertulliani textum adducam a nemine, ut ego reor, hucusque recte expositum. An culpa sit ex parte interpretum, vel Tertulliani dijudicent alii.

(l) Quod Novatiani Tertullianum magni æstimaverint, ex eo promicare mihi videtur, quod Novatianus scripserit grande Volumen de Ss. Trinitate, quali epitomem operis Tertulliani, de quo libro controversum fuit inter Ruffinum & S. Hieronymum, an sit Tertulliani, an

& Luciferianis fuere adoptata; qui igitur hæc S. Cypriano affinxit, veritus quoque non fuerit, Tertullianum S. Cypriano constituere Magistrum.

93.
Hæc traditio rejicitur ut suspensa, S. Hieronymo verosimilius interpolata.

Cùm illa historia à Pontio fuerit prætermiffa, nec ab ullo alio Scriptore coævo vel proximè coævo relata, examinemus, quomodo ad notitiam S. Hieronymi pervenisse dicatur. Aliquis admodum adolescens eam audivit ab aliquo grandis ætatis viro; nempe S. Cyprianus, qui anno 257. ultima vice in exilium annum pulsus fuisse creditur, habuit Notarium amanuensem, a quo Tertullianum sibi identidem porrigi jufferit dicens: *de Magistrum*; Notarius ille Anonymus post mortem S. Cypriani Romam migravit, & grandis factus ætatis illud factum ibi narravit; sed quibus? Uni & quidem Paulo admodum adolescenti narravit, imo narrare solitus est. Forfan, quia adulti istas nenias averfati benignam aurem isti seniculo Tertulliani, ut videtur, discipulo præbere soliti non fuissent. Sed quid Paulus, si fuerit *valde adolescens*, curasset Tertullianum, ut hanc historiam sæpius audire non fastidierit? Quomodo didicere potuit valde adolescens, an ille senex, qui assererat, se olim fuisse S. Cypriani Notarium, fuerit fide dignus? &c. (m). Interim Paulus, quia admodum adolescens, fraudem in illo Notario non solum suspicatus non est, sed senex factus ea, quæ admodum adolescens audiverat, narravit (n) S. Hieronymo, S. Hieronymus illam historiam ab admodum adolescente olim audi-

---

verò Novatiani. Vid. Bellarminus *de Scriptoribus Ecclesiasticis*. Novatiani insuper cum Tertullianistis rejiciebant 2das nuptias.

(m) Dum hæc scribo, menti occurrit Socrates Novatianus, qui L. I. c. 13. Fabulam quandam referens ait: *Auxanon quidam admodum longævus mihi admodum adolescenti* narravit, Confessionem peccatorum auricularem apud Catholicos Constantinopoli fuisse à Nectario abrogatam Sæculo IV. finiente.

(n) S. Hieronymus in Ep. 6. ad Florentium refert, quòd a quodam Paulo sene literas acceperit reposcentes codicem Tertulliani Ruffino accommodatum. Sed ex hoc ipso promicare videtur, quòd S. Hieronymus Paulum à colloquio orali necdum noverit. Epistola S. Hieronymi 21ma inscripta est Paulo Concordiensi pro tunc centenario.

auditam, & ab eodem jam senè priuùm enarratam primus circa annum 394. conscripseret & suo inseruisset Catalogo. Timeo valde, S. Hieronymi Catalogum in hoc passu sicuti in pluribus aliis fuisse interpolatum.

Accedit, quod S. Hieronymus in aliis suis operibus Tertullianum sæpius describat ut hæreticum, eum ob sana Dogmata nunquam laudaverit. Ast verò S. Cyprianus jam ante conversionem Rhetor facundissimus, eloquentiâ & ingenio facile superavit Tertullianum, ut hujus hac in re quotidiano magisterio non indiguerit. Quod hoc magisterio usus non fuerit, suadet diversitas styli ab ipso S. Hieronymo Ep. 23. adnotata his verbis: *B. Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus* (id intelligendum de genuinis Cypriani operibus) *Tertullianus creber est in sententiis, sed difficilis in loquendo.* — Quàm parùm S. Hieronymus aestimaverit Tertullianum, patet ex eo, quod ille Helvidio, Tertulliani testimonium alleganti, responderit laconicè: *de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quàm, Ecclesiæ hominem non fuisse.* Nonne Helvidius reponere potuisset: *Tertullianus contemni non debet; utpote quem plurimi fecit S. Cyprianus?* — Sed forsan aliquis dicere poterit: illa scripsit S. Hieronymus, antequam Catalogum ediderit. Ita sanè, sed idem S. Hieronymus Tertullianum parvè habuit, etiam postquam Catalogum scripsit, imo ut ex n. 95. patebit, etiam dum ea, quæ n. 87. recitata sunt, scripsisse dicitur.

Objicies. S. Hieronymus Ep. 65. ad Pammachium fatetur & se discipulum esse virorum, qui in fide errarunt, nempe Origenis, Eusebii, Appollinarii, Didymi; & in sui defensionem addit: *beatus Cyprianus Tertulliano Magistro utitur, ut ejus scripta probant, cùmque eruditi & ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamque non sequitur.* Respondeo imò. Inde nullatenus sequitur, historiam n. 92. relatam esse veram. — *Resp. 2do.* Scripta S. Cypriani indubiè genuina nullatenus probant, eum Tertulliano usum fuisse Magistro. — *Resp. 3tio.* Tempore Ss. Hieronymi & Augustini supposebatur, plures Epistolas sub nomine S. Cypriani Anabaptisticas, & libros de *Unitate & Lapsis* esse opera S. Cypriani genuina; at vero hæc esse supposititia, in præcedentibus jam sparsim ostendi; igitur

94.
Obiectio
ex allis S.
Hieronymi locis.

S.

S. Hieronymus, dum pro sui defensione dixit: *beatus Cyprianus Tertulliano Magistro utitur, ut ejus scripta probant, hallucinatus mihi videtur.* — Sequitur in Catalogo:

95.
Libri a
Tertullia-
no contra
Ecclesiam
scripti.

Hic (Tertullianus) invidia postea & contumeliis Clericorum Romanæ Ecclesiæ ad Montani Dogma dilapsus, in multis libris novæ prophetiæ (id est Montani) meminit, specialiter autem adversum Ecclesiam texuit volumina de Pudicitia, de Persecutione, de Jejuniiis, de Monogamia, de Ecstasi libros sex, & septimum, quem adversum Apollonium composuit; ferturque vixisse usque ad decrepitam ætatem, & multa, quæ extant opuscula, condidisse.

An Ter-
tullianus
invidia &
contume-
liis Cleri-
Romani ad
apostasiam
adactus?

Cum Hieronymus nobis Tertullianum describere voluit ut hæreticum; quàm importuna non fuit illa laus Tertulliani, quod hujus libros S. Cyprianus quotidie legerit. Quos Tertulliani libros legit? Nunc consequenter timeo & illam Periocham: *invidia postea & contumeliis Clericorum Romanæ Ecclesiæ &c. esse calumniam contra Clerum Romanum ad excusandum Tertulliani schisma excogitaram, & manu alienâ insertam.* (o) Tertullianus in suis libris non legitur ullibi conquestus fuisse de invidia & contumeliis, quas a Clero Romano passus fuisset. Imo gloriatus est (licet falso) quod Ecclesia Romana Montanistas theologicè toleraverit, donec Praxeas Romam veniens indignationem summi Pontificis contra eos excitaverit. Atqui Tertullianus Montanistis adhæsit, antequam Praxeas Romam venerat; ergo Tertulliani Apostasia (si aliquando Catholicus scripserit) immerito adscribitur invidiæ & contumeliis a Clero Romano illatis.

Cæterum omnia mea fensa Ecclesiæ Romano-Catholicæ per Dei gratiam infallibili subjicio humillimus ac paratissimus emendari, & si errasse ab ea judicatus fuero, quoquo modo corrigi.

O. A. M. D. G.

(o) Vid. nota Mansii in Natalem Alex. de Tertulliano.

Molkenbuhr, Marcellinus

Diss. crit. ... de Eusebio Caesariensi et S. Hieronymo interpolatis, quo
ad S. Cyprianum et Dionysium Alexandrinum rebaptizantibus male adnumeratos

Monasterium Westphalorum 1794

4 Diss. 3409,1,4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10963796-9

VD18 15033910-001